

**T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**İLKÖĞRETİM 6.,7. ve 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN YABANCI KELİMELELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME**

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. ERCAN ALKAYA

HAZIRLAYAN

MİNE ECE

ELAZIĞ - 2008

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 6. , 7. ve 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER
ALAN YABANCI KELİMELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Bu tez . .2008 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Başkan

Danışman (Üye)

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun .../ .../.... tarih ve ..... sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Yukarıdaki jüri üyelerinin imzaları tasdik olunur.

Doç. Dr. Erdal AÇIKSES

Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İLKÖĞRETİM 6. , 7. ve 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA YER ALAN YABANCI KELİMELER ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Mine ECE

FIRAT ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

2008; Sayfa: XI+159

Dil, insanlar arasındaki iletişimi en iyi şekilde sağlayan canlı bir varlık, kültürün aktarıcısıdır. Milleti millet yapan en önemli öge olup toplumun bütünlüğünün de sağlayıcısıdır. Dilin sözcüklüğü içinde birçok unsur yer alır, bu unsurlardan biri de yabancı kelimelerdir. Dile çeşitli sebeplerle dışarıdan gelen ve çoğunlukla ihtiyacı karşılayan bu kelimeler her milletin dilinde belli oranda görülmektedir. Toplumlar arası etkileşim engellenemeyeceği için diller arası kelime alışverişi de her zaman olacaktır. Türkçenin de tarihi gelişim ve değişimine bakıldığında Türkler, yaşadıkları değişik coğrafyalarda komşuluk ettikleri farklı milletlerin dilinden kelime alışverişi yapmışlardır. Bu alışverişte sıkça din ve alfabe değiştirmeleri de çok etkili olmuştur. Türkçede yer alan yabancı kelimelerin Türkçe ders kitaplarındaki oranı, doğu-batı dillerinin dildeki ağırlığı ve bu kelimelerin görev ve yapıları üzerinde durulduğunda yabancı kökenli kelimelerin Türkçenin tarihi süreç ve kullanım durumu süzgeçlerinden geçerek dile sıkıca yerleştiği görülür.

Anahtar Kelimeler: Dil, yabancı kelime, doğu-batı dilleri, Türkçe ders kitapları.

ABSTRACT

Master Thesis

AN EVALUATION OF FOREIGN WORDS USED IN SIXTH, SEVENTH AND EIGHTH GRADE TURKISH LANGUAGE TEXTBOOKS

Mine ECE

Firat Univeristy

Institute of Social Sciences

Division of Turkish Education

2008; Page: XI+159

Language is a living being enabling communication among people in the best way, the transmitting-medium of a culture. It is the most significant component forming a nation, and it enables the integrity of a society. There are a great many components in the vocabulary of a language, and one of these components is borrowed words. These words, which get into a language from outside for some reasons and which answer the needs of that language most of the time, can be observed in every language to some extent. As the interaction among the societies cannot be hindered, there will invariably be the vocabulary interchanges among languages. When the historical development and variation of Turkish language is examined in this sense, it can also be seen that Turks have borrowed words from the languages of different nations of a diverse geographical neighbourhood they have lived in. A frequent religion and alphabet change of them has also been effective in this interchange. When the proportion of these borrowed words in Turkish language subject books, the dominance of the eastern and western languages in Turkish, and the functions and structures of these borrowed words are examined, it is witnessed that these borrowed words have settled firmly in the language by undergoing through the filter of the historical process and pragmatics of Turkish.

Key Words: Language, Borrowed Words, Eastern-Western Languages, Turkish Language Subject Books.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR.....	VIII
ÖN SÖZ	IX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Türkçe Kelimelerin Özellikleri Nelerdir?.....	20
1.1.1. Uzun Ünlü Bulunmaması	20
1.1.2. o, ö Ünlüleri	20
1.1.3. İnce a	21
1.1.4. Kapalı e.....	21
1.1.5. Orta Hece Ünlüsü.....	21
1.1.6. j Sesi	21
1.1.7. f Sesi.....	21
1.1.8. h Sesi	21
1.1.9. Başta Bulunmayan Sesler	22
1.1.10. Sonda Bulunmayan Sesler	23
1.1.11. Tonlulaşma ve Yumuşama	24
1.1.12. İkiz Ünlü (Diftong).....	24
1.1.13. İkiz Ünsüz.....	24
1.1.14. Başta Çift Ünsüz Bulunmaması	24
1.1.15. Sonda Çift Ünsüz	25
1.1.16. Başta ve Sonda Üç Ünsüz Bulunması	25
1.1.17. Ortada Üç Ünsüz	25
1.1.18. İnceltici Sesler.....	25
1.1.19. r Sesi	25
1.1.20. İstanbul Türkçesi.....	26
1.1.21. Kesme	26

1.1.22. Ses Uyumları.....	26
1. 2. Yabancı Kelimelerin Türkçeye Giriş Sebepleri	27
1.2.1. Karşılaşılan Yeni Eşya ve Kavramlar	28
1.2.2. Farklı Bir Uygarlık Alanına Geçme Çabaları	29
1.2.2.1. Çok Coğrafya Değiştirmek:	34
1.2.2.2. Din Değiştirmek:	34
1.2.2.3. Alfabe Değiştirmek:	35
1.2.2.4. Terimler	47
1.2.2.5. Batı Kültür ve Uygarlık Kurumları:	52
1.2.3. Yabancı Ülkelere Duyulan İlgi	52
1.2.4. Yabancı Ülkelerde Yaşama ve Oralara Yolculuklar	53
1.2.5. Alafranga Modası ve Batı Tarzı Yaşama Özentisi:	53
1.2.6. Yabancı Dil Eğitimi ve Yabancı Dille Eğitim	55
1.2.7. Argo Yoluyla Yabancılaşma.....	57
1.2.8. İdeolojik Akımların Doğurduğu Hava	58
1.2.9. Üsluba Yönelik Kullanım	59
1.2.10. Bazı Meslek ve Sanatların Yabancı veya Azınlıklar Tarafından Yürütülmesi	61
1.2.11. Uluslararası Çok Uluslu Şirketler	61
1. 2.12. İtibar ve İncelik İfadeleri	62
1.2.13. Kavram Farklılıklarını Karşılama	63
1.2.14. Milli Değerler Konusundaki Duyarsızlık ve Yabancılık.....	64
1.2.15. Dilin Kendi Yapısından Gelen Direnç Derecesi	67
1.2.16. Kitle İletişim Araçları.....	68
1.2.17. Aydınların Halka Yabancılaşması.....	68
1.2.18. Bazı Meslek ve Sanatların Kendine Özgü Terim Kullanmaları	69
1.2.19. Tercüme Faaliyetleri.....	71
1.2.20. Gülünçlük Aracı Olarak Kullanma	71
1.3. Türkçeye Yabancı Kelimelerin Giriş Süreçleri.....	72
1.3.1. Türkçedeki Doğu Kaynaklı Kelimelerin Tarih İçindeki Seyri	73
1.3.2. Türkçedeki Batı Kaynaklı Kelimelerin Tarih İçindeki Seyri	82
1.3.2.1. İlk Dönemler	82

1.3.2.2. Gerileme Dönemi ve Sonrası	83
1.3.2.3. Cumhuriyetten Sonra.....	84

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKÇENİN DİĞER DİLLERLE İLİŞKİLERİ	87
---	-----------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İLKÖĞRETİM 6. , 7. ve 8. SINIF DERS KİTAPLARINDAKİ YABANCI KELİMELERLE İLGİLİ ELDE EDİLEN SONUÇLAR.....	96
3.1. İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabıyla İlgili Veriler.....	97
3.2. İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabıyla İlgili Veriler.....	101
3.3. İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabıyla İlgili Veriler.....	104
SONUÇ ve ÖNERİLER	108
TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ YABANCI KELİMELER LİSTESİ.....	115
GRAFİKLER	148
KAYNAKÇA	153
ÖZ GEÇMİŞ.....	159

KISALTMALAR

age.	: Adı geçen eser
agm.	: Adı geçen makale
Ar.	: Arapça
Alm.	: Almanca
C.	: Cilt
Çin.	: Çince
Far.	: Farsça
Fr.	: Fransızca
Lat.	: Latince
İng.	: İngilizce
İt.	: İtalyanca
Rum.	: Rumca
Rus.	: Rusça
Moğ.	: Moğolca
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
yy.	: Yüzyıl
Yay.	: Yayımı, yayınları
Yun.	: Yunanca

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihine bakılınca sayısız kavim, millet yeryüzünden geçip gitmiştir. Bunlardan bazıları insanlık tarihine ismini yazdırmış ve bugün bile adından söz ettirir olmuşken kimileri yeryüzünden sessiz sedasız geçip gitmişlerdir.

Dünya tarihine adını altın harflerle yazdıran milletlerden biri olan Türkler, yüzyıllar boyunca yaşadıkları coğrafyalarda etkili olmuş, siyasi, ekonomik, demografik birçok açıdan söz sahibi olmak için mücadeleler vermişlerdir. Bu mücadelelerin çoğunda başarılı olup bölgeye hükmetmiş, bazılarında da mağlup olmuşlardır. Ancak yenilgiler karakteristik özelliği özgürlüğüne düşkün olan Türkler'i esir millet haline getirememiş, birçok göç olayının yaşanmasına sebep olmuştur. Tarihi belge ve bilgiler bu konuyu yeterince açıklamaktadır.

Türkler, yeryüzünde birçok coğrafyaya yayılmış, birçok kıtada hüküm sürmüş, birçok devlete son vermiş, birçoğunu da kendisi kurmuştur. Değişik coğrafyalarda farklı kavimleri tanımış, onlarla komşuluk yapmış, ticaret yapmış, ittifak edip diğer kavimlerin devletlerini yıkmış, gerektiğinde ittifak ettikleriyle de savaşın bölgenin iktidar gücünü ellerinde tutarak yaşadıkları bölgeye hâkim olmasını bilmişlerdir. Doğaldır ki tüm bu olaylar milletlerarası etkileşime sebep olmuş, aynı toprakları paylaşan farklı insanlar birbirlerini tanımış, sevmiş, birbiriyle alışveriş yapmış, birbirlerinin dillerini, dinlerini, gelenek ve göreneklerini tanımış, beğendiklerini kendi hayatlarında kullanmaya başlamıştır. Dünya tarihinde bu kadar etkili olan bir milletin dili de şüphesiz çok önemlidir. Dünya dilleri arasında çok mühim bir yer tutan Türkçe ile ilgili sayısız araştırmalar yapılmış, kitaplar yazılmıştır.

İlk yazılı kaynakları M.Ö. 7. yy. ve daha gerilere götürülebileceği söylenen eserleri ile Orta Asya'dan başlayan yolculukları dünyanın dört bir tarafında devam eden Türklerin dilleri de yaşadığı coğrafyalardan etkilenmiştir. Yeni karşılaşılan milletlerin dillerinden alışveriş olmaması mümkün değildir. Türkçe de çağın ve mekânın getirdiği değişiklikleri bünyesinde hissetmiştir. Bazen din ile bazen savaşlar ve barışlar ile bazen de daha önce hiç bilinmeyen varlıklar ya da özentisi gibi birçok sebepten ötürü Türkçenin sözvarlığı içinde yüzyılların etkisiyle değişme ve zenginleşme olmuştur.

Dil, millet hayatının en güzel biçimde yaşanmasının önemli bir unsuru, bir nevi aynasıdır. Toplumun inançları, genel eğilimleri, kuşaktan kuşağa aktarılan gelenek-görenekleri, örf ve adetleri, olaylar karşısında takındıkları durumları ve kavramları vb. her şey dil yoluyla aktarıldığı için bu aynadan toplum-dil ilişkisi gayet net görülür. Çünkü insanlar ne yiyor, giyiyor, beğeniyor ve kullanıyorsa onu isimlendirir, bunu da kelimeler, cümleler ile yani dille yapar.

Bir dilin sözvarlığı içinde birçok unsur vardır. Sözvarlığı deyimler, atasözleri, kalıp sözler, terimler, türlü anlatım kalıpları, kavram dünyası kısacası ses ve şekillerin birlikte ifade ettikleri kodlar değil bu göstergelerin ifade ettikleri kavramlar dünyasıdır. Sözvarlığı içindeki birçok unsuru ifade eden göstergeler yani kelimelerin dildeki durumu önemlidir. Toplumun geçmişten getirdiği kelimelere çeşitli vesilelerle diğer dillerden kelimeler de zaman içinde eklenir. Her dilde diğer milletlerden alınmış kelimeler vardır. Saf dil diye bir kavram dünya dillerinde yoktur. Saf dil ancak teknolojinin girmediği ilkel kavim dillerinde olabilecek bir kavramdır. Her dil gerek dil ailesinden gerekse de diğer dillerden aldığı sözcükleri, kavramları, yapıları bünyesinde barındırmaktadır. Dile giriş yapan bu yeni kelimeler, dil bünyesine girerken ya olduğu gibi girer ya da bazı değişme ve bozulmalara maruz kalarak dilin direncini kıramadan ona uyum sağlar. Ancak önemli olan dilde yabancı kelimenin olup olmadığı değil bu kelimelerin dil içindeki oranın ne olduğudur. Eğer temel sözvarlığı içindeki yabancı kelime oranı artar ve dil içindeki denge bozulursa dil için tehlike çanları çalmaya başlar. Türkiye gibi dünyadaki gelişmeleri yakından takip eden bir ülkenin dili Türkçeye de geçmişten günümüze birçok yabancı sözcük girmiştir.

Bu çalışmada Türkçeye giren Doğu ve Batı kaynaklı kelimelerin dile giriş sebepleri, süreçleri, dile etkileri, bu kelimelerin kullanımına taraf ve karşı olanların görüşleri, Türkçenin diğer dillere verdiği ve diğer dillerden gelen kelimelerden bazılarına yer verilecektir.

Çalışmamı hazırlarken başvurduğum birçok kaynakta günümüzdeki dil yanlışları, anlatım bozuklukları, okuma-yazma yanlışlıkları üzerinde durulmuştu. Ancak bu çalışmada dil yanlışlıkları üzerinde değil, yanlışlıklara sebep olan yabancı öğeler üzerinde durulacaktır.

Bu çalışmanın başlangıcından bitimine kadar ilgi ve yardımını esirgemeyen danışman hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Ercan ALKAYA'ya, çeşitli fikirlerinden istifade ettiğim sayın hocalarım Prof. Dr. Ahmet BURAN ve Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan SİNAN'a, çalışma boyunca bana yardımcı olan Arş. Gör. Süleyman Kaan YALÇIN'a ve desteğini benden esirgemeyen aileme çok teşekkür ediyorum.

Mine ECE

Elazığ-2008

GİRİŞ

Dil, insanların yaşamlarını düzenleyen, onları bir arada tutarak milletleşme çizgisine taşıyan, varlığın ve dış dünyanın algılanışını sağlayarak insanoğluna düşünce oluşturma, anlamlandırma ve anlamlandırdığı şeyleri de aktarma yeteneği kazandıran en etkili araçtır. Yusuf Has Hacı, Kutadgu Bilig adlı eserinde dilin önemini şu şekilde dile getirmektedir:

“ukuş körki til ol, bu til körki söz

kişi körki yüz ol, bu yüz körki köz’’¹

(Aklın güzelliği (süsü) dildir, dilin güzelliği de söz, insanın güzelliği (süsü) yüzdür, yüzün güzelliği de sözdür.)

Yüzyıllar öncesinden önemi vurgulanmış olan dil, sosyal bir varlık olan, iletişim kurmak ve düşünce üretip paylaşmak zorunda bulunan insanoğlu için vazgeçilmez bir kavramdır. Bu kavramı ayrıntılı bir şekilde incelemek gerekirse şunlar söylenebilir.

a) Dil Nedir?

İnsanı insan yapan, diğer varlıklardan ayıran en önemli özellik onun konuşma yetisidir; yani dilidir. İnsan duygularını, düşüncelerini, hayallerini, isteklerini kısacası zihnindekileri dışarıyla, etrafındaki diğer insanlarla paylaşmak ister ve bu isteğini de geçmişten günümüze kullanılagelen duman, ıslık, vücut dili vb. gibi çeşitli iletişim araçlarını kullanarak gerçekleştirir. İnsanoğlu iletişimi en iyi ve en doğru şekilde sadece dil yardımı ile yapabilmıştır.

Dil, büyülü bir dünyadır, nasıl ortaya çıktığı, her millette nasıl değişik seslerle konuşulduğu vb. birçok soru biraz kafasını yoran biri için derin cevaplar içerir. Mesela “elmaya” neden biz “elma” derken, İngilizler “apple” diyor? Aslında farklı seslerle ifade edilen şey, aynı varlık değil midir? Bu ve benzeri sorulara dilbilimciler cevap

---

¹ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcüğü**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 207.

vermekte ve “göstergenin nedensizliği” demektir.²

İnsan ruhunu en iyi biçimde ifade eden dilin sözvarlığı dilden dile değişiklik gösterir. Sözvarlığı denince, yalnızca, o dilin sözcükleri değil, deyimleri, kalıp sözleri, kalıplaşmış sözleri, atasözleri, terimler ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütün anlaşılmaktadır. Sözvarlığı, sadece bir dilde bir takım seslerin bir araya gelmesiyle kurulmuş simgeler, kodlar - ya da dilbilimdeki terimleriyle göstergeler- olarak değil, aynı zamanda o dili konuşan toplumun kavramlar dünyası, maddi ve manevi kültürün yansıtıcısı, dünya görüşünün bir kesiti olarak düşünülmelidir.³

Bu sebeple dillerin bir kısmına zengin bir kısmına fakir demek pek de doğru bir yaklaşım değildir. Bir dile yoksul demek şu dört unsurla belirlenir:

1) Bir dildeki sözcük sayısı, özellikle kültür dili sayılan dillerle karşılaştırıldığında ne durumdadır?

2) Bir dil, doğadaki nesnelere, evreni, insan davranışlarını ayrı ayrı adlandırabiliyor, soyut kavramları yeterince karşılayabiliyor, bilimde, teknikte, sanatta oluşan kavramları kendi öğeleriyle anlatabiliyor mu?

3) Aynı kavram alanında çeşitli sözcüklere, değişik anlatım yollarına sahip mi?

4) Bir dilin sözvarlığı, acaba hangi ölçüde kendi sözcüklerinden oluşuyor?⁴

Peki, insanlar arasındaki iletişimi en iyi şekilde sağlayan dil nedir? İlkçağlardan bu yana dil ilgi çekici bir konudur. Dil üzerine yüzlerce tanım yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

Platon, Kratylos adlı eserinde “Dil, kendi özel düşüncelerini sesin yardımıyla, özne ve yüklem’ler aracılığıyla anlaşılabilir duruma getirmektir.” demiştir.⁵ Muharrem Ergin ise dili şöyle tanımlamıştır: “Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kuralları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden

---

² Doğan Aksan, **age.**, 1996, s. 15,

³ Doğan Aksan, **age.**, 2004, s. 7.

⁴ Doğan Aksan, **Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 13.

⁵ Doğan Aksan, **Her Yönüyle Dil**, Cilt 1, TDK Yay., Ankara 2003, s. 55.

örülmüş içtimai bir müessesedir.⁶ Tahsin Banguoğlu ise “Dil, insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemidir.” diyerek dili tanımlar.⁷ Doğan Aksan’a göre dil, “Dil, bir anda düşünemeyeceğimiz kadar çok yönlü, değişik açılardan bakılınca başka başka nitelikleri beliren, kimi sınırlarını bugün de çözemediğimiz büyüklü bir varlıktır.”⁸ Zeynep Korkmaz, “Dil, her kavmin kendi toplum yapısına göre şekillenmiş özel birer anlaşma sistemidir.” demiştir.⁹ Fatin Sezgin ise “Dil, millete kimlik veren ve onu ayakta tutan en önemli öğedir.”¹⁰ diyerek dili tanımlar. Andre Martinet dili şöyle tanımlamıştır: “Dil; insanın kendi bilgi ve deneyimlerini, bir anlamsal kapsamı ve bir ses karşılığı olan birlikler, monémelerle, her toplumda bir başka biçimde açıkladığı bir bildirişme aracıdır.”¹¹ Ahmet Buran bir makalesinde dil için, “Dil, kişisel ve toplumsal kimliğin temsilcisi, aklın ölçütü ve göstergesidir. İnsanlar hangi dili konuşuyorlarsa, hayatı, eşyayı ve olayları, o dilin gramer mantığı ile kavrar, anlar ve anlatırlar.”¹² ifadesini kullanmıştır. TDK’nın 2005 yılında yayınladığı Türkçe sözlükte dil kelimesinin onu aşkın anlamı bulunmaktadır. Ancak konuyla ilgili olan anlamı şöyledir: (2.) İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban:

“Dilinden Anadolu’lu olduğu ancak belli oluyordu.” –S. Faik Abasıyanık¹³

Dil üzerine söylenmiş bu sözler dilin başka yönlerini dile getirirse de ortak özellikleri dilin insan-insan, insan-toplum iletişiminde çok etkili olmasıdır.

Bir dilin sözvarlığını oluşturan öğelerin başına temel sözvarlığını oluşturan öğelerin başında temel sözvarlığı veya çekirdek sözcükler adı verilen sözler gelir. Bunların başlıcaları, dili konuşan kişinin kendi bedeniyle ilgili (Örneğin el, ayak, göz) organ adları, kişinin gereksinmelerini karşılayan (Örneğin yemek, içmek) eylem sözleri; kişinin yakınında bulunanlara verilen (Örneğin anne, baba) yakınlık / akrabalık adları; renk adları; sayılar ve içinde yaşanılan dünyada maddi ve manevi kültürü kapsayan

⁶ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, İ.Ü. Yay., İstanbul 1980, s. 3.

⁷ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 2004, s. 9.

⁸ Doğan Aksan, **age**, s. 55.

⁹ Zeynep Korkmaz, **Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)** TDK Yay., Ankara 2003, s. LXI.

¹⁰ Fatin Sezgin, **Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu**, TDK Yay., Ankara 2004, s. 9.

¹¹ Doğan Aksan, **age**, s. 55.

¹² Ahmet Buran, “Yabancı Diller Karşısında Türkçe”, **Türk Yurdu**, S. 162–163, s. 79.

¹³ Güncel Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara 2005

kavramların bütününe karşılayan sözcüklerdir.¹⁴

Öyleyse dilin sözvarlığını meydana getiren kelime üzerinde de durmak gerekir.

b) Kelime (Sözcük) Nedir?

Kelimeler aynamızdır bizim, en derin iç sesimizdir. Çocuklarımızın adı, nesnelere, mekânlara verdiğimiz isimler, ruhumuzun arzularını, açlıklarını ve hülyalarını haber verir. Dünyamızın sınırları kelimelerimizin gidebildiği ufuklar hayatımızın tadı da onlara sığdırdığımız anlam kadardır. Yaşayışımızdan, duyuşlarımızdan, alışkanlıklarımızdan bağımsız değildir dilimize yerleşen hiçbir kelime. Bakışlarımızla aldatabiliriz insanları, mimiklerimizle yanıltabiliriz fakat kelimelerimiz her zaman doğruyu, yalnız bizi söyler, içimizde olup biteni.¹⁵

İnsan konuşurken önce kavramları düşünür, sonra o nesnenin, kavramın adını aklına getirir. Yani insanlar sözcüklerle konuşur. O halde kelimenin gramer açısından yerini belirlemeye çalışmak yerinde olacaktır.

Güncel Türkçe Sözlükte kelimenin tanımı şöyle yapılmıştır: Anlamli ses veya ses birliği, söz, sözcük : “Tayyare kelimesine alışan millet, uçak kelimesine de alışır.” O. V. Kanık¹⁶

“Kelime, mânâsı veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya ses topluluğudur.

Kelimelerin mânâları, esas itibariyle, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış gizli antlaşmalara dayanır. Kelimeler canlı cansız varlıkları, mefhumları, hareketleri ve onların hallerini karşılar ve temsil ederler. Kelimelerin mânâlarını teşkil eden bu karşılama ve temsil ses ve ses toplulukları ile varlıklar arasında bir uyuma, bir birleşme bulunmasındandır. Sesle nesne arasındaki uymayı, birleşmeyi, birbirini karşılamayı her kavim kendisine göre yapmış, böylece ayrı ayrı dillerde aynı nesnelere ayrı ayrı ses veya ses toplulukları ile karşılanmışlardır. Nesnelere bu şekilde ses veya ses toplulukları ile

---

¹⁴ Emin Eminoglu, “Söz Varlığına Yabancı Etkiler ve Yabancılaşma”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 243.

¹⁵ Ali Çolak, Yabancı İsim, Yasak Aşk, www.zaman.com.tr. 10.06.2006

¹⁶ Güncel Türkçe Sözlük, TDK Yay., Ankara 2005

karşılığını gizli antlaşmalara dayanmaktadır. Fakat bu gizli antlaşmaların mahiyeti ve sebepleri belli değildir. Yani sesle nesne, kelimelerle mânâları arasında mevcut uygunluk önceden kabul edilmiş ve kökleşmiş bir birleştirme dışında herhangi bir münasebet ifade etmemektedir.

Kelimeler dilde tek başlarına, müstakil olarak kullanılan dil birlikleridir. Kendilerinden büyük birlikler olan kelime grupları ve cümle içinde dahi müstakil hüviyetlerini kaybetmezler. Kelimeler ses veya ses toplulukları halinde bulunurlar.”¹⁷

Dilin sözvarlığında yer tutan alıntılara, melez ve ödünç kelimelere değinmek de faydalı olacaktır.

c) Alıntı- Melez- Ödünç- Yabancı Kelime Nedir?

İnsanlar bir toplulukta yaşama isteği ve ihtiyacı duyarlar. Kendi aralarında yaşarken başka topluluklar ile ister istemez iletişim kurarlar. Gerek ticaret gerek savaş veya barış gerekse de merak duygusu ile milletler arasında etkileşim oluşur. Bu etkileşim sırasında kendisinden farklı birçok özelliği görür ve kendi milletine de götürmek ister. İşte nesnelere ve kavramlara isim olan kelimelerin yolculuğu başlar. Kendi sınırlarından çıkıp başka topraklara giden kelimeler gittikleri toplumlarda ‘yabancı’ olarak adlandırılır. Böylece yabancı kelime, melez kelime gibi kavramlar meydana çıkar.

Alıntı kelime, kişi öğrendiği bilgiyi kendi diline aktarırken genellikle bilgiyi karşılayan sözü de diline taşır ve bu yolla o dilden bir alıntı yapmış olur. Öğrenme temeline dayalı bu tür alıntılara bilgi alıntıları (cultural borrowings) denilmektedir. Türkiye Türkçesinde vapur, telefon, televizyon, elektrik, otomobil, tren... gibi bilim, teknik ve sanayinin gelişmesi ile ortaya çıkan ve bizim yeni karşılaştığımız eşya ve kavramların karşılıkları bu buluşu yapan toplumların dillerinden bu yolla alınan sözcüklerdir.¹⁸

Bilgi alıntıları yanında modalaşmanın etkisiyle özenti alıntıları (intimate

---

¹⁷ Muharrem Ergin, **age.**, s. 91.

¹⁸ Emin Eminoglu, “Söz Varlığına Yabancı Etkiler ve Yabancılaşma”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 244.

borrowings) da dilde görülür. Alıntılar, iç ve dış alıntılar olmak üzere ikiye ayrılır.

1) İç Alıntılar: Alıcı dilin ses ve anlam alanlarındaki küçük parçalarına karşılık olarak dile katkıda bulunur, dili zenginleştirir.

Türkçe için bu durum, yeni sözcüklerin Osmanlı kaynaklarından taranması, ağızlardan sözcük derlenmesi ve kimi zaman başka akraba veya aynı dil grubu içinde bulunan diğer dillerden yararlanılması şeklinde gerçekleşmiştir. Örneğin: Eski anlamı “daima gezen” olan ‘gezegen’ sözcüğünün bugün “gezegen, seyyare” anlamını kazanması gibi.

2) Dış Alıntılar (Melez dil) : Bir kısmını aynı anlamı karşılayan yabancı sözcük ile yerli sözcükler yani tam eşanlamlı sözcükler oluşturur. Örneğin: boyunbağı/ kravat, imkân/ olanak gibi¹⁹

Türkçede karşılığı bulunan yabancı sözcüklerle tam eşanlamlılık gösterirler. Dildeki bu tür dış alıntılar, genellikle özenti alıntılarıdır ve melez dilleri oluştururlar.

Dış alıntılarının ikinci bir kısmı, sözvarlığının zenginleşmesinde etkili olur. Çokanlamlılık, dillerin zenginliğinin göstergelerindedir. Türkçe bu açıdan varlıklı bir dildir. Dilimizde kullanılan baş ve kafa sözcükleri de aynı şekilde kafalı çocuk “zeki” yerine , “başlı çocuk” denilemeyeceği gibi kafayı çekmek “içki içmek” yerine “baş çekmek”, “önder olmak” da kullanılamaz.²⁰

Türkçenin sözvarlığı içinde yer alan yabancı sözcükler, ödünçleme, melezleştirme ve anlam aktarması yapılarak alınmıştır.²¹

a) Ödünçleme Yoluyla Alınan Sözcükler: Türkçe için aralarında akrabalık bulunan Macarca, Moğolca... gibi dillerden alınmış ya da Türkçenin lehçe ve ağızlarından, ses ve anlamca çok fazla değişikliğe gerek kalmadan dile aktarılmış iç alıntılardır.

b) Melez Sözcük: Yabancı dillerden alınan kelimeler olup dış alıntılardır. Bu

¹⁹ Emin Eminoglu, **agm.**, s. 246

²⁰ Emin Eminoglu, **agm.**, s. 247.

²¹ Ahmet Buran, “Yabancı Diller Karşısında Türkçe, **Makaleler**, Turkish Studies, Ankara 2008, s. 270.

sözcükler ses ve anlam bakımından Türkçenin yapısına uydurulmaya çalışılır.²²

Örneğin, turunçgillerden, ‘bergamot’ adı verilen bitkinin (Mustafa) beg armudu biçimindeki Türkçe adından beg armuduna dönüşerek İtalyanlarca kullanıldığı, İtalyan kent adı Bergamo’ya yaklaştırılarak bergamotte biçimini aldığı Fransızca (bergamote) geçerek oradan Türkçeye döndüğü saptanmaktadır.²³

Farsçada go: vsa: le/ sözcüğü Türkçeye girmiş, dilin ünlü uyumuna uyarak kösele biçimine dönüştürülmüştür.²⁴

Türkçeye İtalyancadan giren diplomanın sözcük anlamı ‘ikiye katlanmış’tır; Latince diploma, ‘belge’ anlamını kazanarak Avrupa dillerine yayılmıştır. Aynı biçimde Fransızcadan gelen pomat sözcüğü aslında ‘elma’ (pomme) kavramına dayanır; ‘elma merhemi’ anlamında kullanılırken zamanla bütün merhemleri gösterir duruma gelmiştir.²⁵

Türkçede ‘atlıkarınca’ adı verilen eğlence aracındaki karınca sözcüğünün dildeki karınca denen böcek değil, batı dillerindeki bir sözcükle (Fr. carrousel, İt. carosello, Alm. karussell) ilgili olduğu görülür. Kaynaklara göre atlıkarınca eğlence aracı, XIX. yüzyılda atlı karaca biçiminde geçiyordu. Buradaki karaca ise bir hayvan adı olmayıp İtalyancadan giren ve bizde bir süre ‘araba, fayton’ anlamında, karoça biçiminde kullanılan carrozza ‘araba, lüks araba’ sözcüğüne dayanmaktadır. Atlı karoça zamanla bir yerlileştirme ile karaca’ya oradan da karınca’ya dönüştürülmüştür.²⁶

Arapça lukme sözcüğüne dayanan, Farsçada da kullanılan lokma ortak dilimizde yerleşmişken tık- köküne dayanan dıkım (dihım, dıkın) Anadolu’nun batısından doğusuna kadar çok geniş bir biçimde kullanılmakta , tıkım ve dıkı biçimleri “biraz, az, bir parça, azıcık” anlamlarını da kazanmış bulunmaktadır.²⁷ Türkçede gökkuşağı, ebemkuşağı gibi adlarla anılan doğa olayı, Arapça alâim ‘belirtilen, alâmetler’ ve semâ ‘gök’ sözcüğünden Farsça tamlama kuralına göre oluşturulan, Arap ülkelerinde kullanılmayan alâim-sema tamlamasıyla adlandırılmıştır. Bizde nazik olarak yerleşmiş

---

²² Emin Eminoğlu, **agm.**, s. 247.

²³ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 12.

²⁴ Doğan Aksan, **age.**, s. 42.

²⁵ Doğan Aksan, **age.**, s. 18.

²⁶ Doğan Aksan, **age.**, s. 19.

olan, Farsçada /na: zük/ biçiminde söylenen sözcük Arapça kalıba uydurularak Arapçada da olmayan nezaket türetilmiştir.

Osmanlı aydınları annesinden mader (Far.), babasından peder (Far), oğlundan mahdum (Ar.), kızından kerime (Ar.) sözcükleriyle söz ediyor, gözünüz aydın için de dideler rûşen diyordu. İstanbul'daki Küçükçekmece yer adı Çekmece-i sagîr, Büyükçekmece yer adı Çekmece-i kebîr olarak karşımıza çıkıyor.²⁸

c) Anlam Aktarması: Dilimiz yabancı dillerdeki kavramların aktarılması yoluyla da yabancı ögelere kapısını açmıştır. Anlam aktarması yoluyla alınmış sözcüklerde, alıcı kişi veya gruplar, alıntı yaptıkları dili iyi biliyorsa, aldıkları sözcüğü ses ve anlam yapısıyla olduğu gibi alırlar. Arapça ve Farsçadan bu yolla Türkçeye girmiş alıntuların bir kısmı Türkçenin yapı ve çekim sisteminin içine girmiştir. Anlam aktarması yoluyla alınan çeviri sözcükler (translation loan words), tam çeviri, yarı çeviri, bağımsız çeviri ve anlamı etkilenenler olmak üzere dört grup oluşturur.

Çeviri ögelerin bir kısmında ödünçlemeler kendini gösterirken bir kısmında alıntının yabancı kaynaktan yapılmış olduğu kolayca anlaşılır. Bunlar birkaç örnekle açıklanabilir.

c.1) Tam çevirilerde, iki öge de Türkçe ile karşılanmıştır. Örneğin: Soğuk savaş (İng. cold war, Fr. la guerre fro: de)

c.2) Yarı çevirilerde, sözcükleri oluşturan ögelerden biri alıcı dile çevrilirken diğeri yabancı dildeki şekliyle alınır. Örneğin: Kara borsa (İt. Borsa nera, İng. Black market, Fr. Marche noire)

c.3) Bağımsız çeviri örnekleri diğerlerine oranla dilde daha azdır. Örneğin: Başyapıt (Fr. chef_ d'oeuvre) , şaheser

c.4) Anlam etkilenmesi yoluyla yapılan sözcük veya ifadelerde Türkçede başka şekilde söylenebilenlerin yerini başka dillerden etkilenerek yapılanların alması şeklinde görülür. Örneğin: Karım iyi bir aşçıdır. (İng. My wife is a good cooker) Bu ifade

---

²⁷ Doğan Aksan, **age.**, s. 10.

²⁸ Doğan Aksan, **Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 56.

Türkçede “eşim güzel yemek pişirir” şeklinde de anlatılabilir.²⁹

Bu dönemde Türkçe kavramlar, Farsça ve Arapça sözcükler ve bunlardan kurulu tamlamalarla dile getirilmiştir. Örneğin “güneş” için Arapça “şems”, Farsça “âftâb, mihr, hurşîd kullanılmış” ; “yıldız” kavramı Arapça “necm, kevkeb” ; Farsça “ahter, sitâre” kelimeleri ile anlatılmıştır.³⁰

Bu gidiş Türkçülük Akımı ve Yeni Lisan Hareketi gibi girişimlere karşın, gücünden bir şey yitirmeden şiir dilinden bilim diline, yasa dilinden resmi yazışmalara, çevirilere kadar birçok kullanım alanında kendisini hissettirmiştir. Aydın çevrelerin bu tutumu, Arapça-Farsça ögelerin ancak halk dili kesimine kadar inmiş olanlarının görüldüğü halk şiirinde genellikle bulunmamaktadır.³¹

Yabancı dillerin büyük etkisiyle dilin temel sözcüklerindeki ögelerin de yerlilerini yabancılara bırakılabildiğini gösteren ilginç örneklerden ikisi, organ adlarıyla ilgilidir: Akciğer ve karaciğer

“Karaciğer” için yine çok eski ve çok anlamlı bir öge kullanılmıştır ki, bugün Türkiye Türkçesinde “bağır” biçiminde yaşayan “bağır” dan başkası değildir. Farsçanın güçlü etkisiyle dile yeni giren bir sözcük girmiş ve yerleşmiştir: ciğer (Farsça. ciger) Eski Anadolu Türkçesinde yaygınlaşan sözcüğün Farsçadaki ciğer-i sefid ‘akciger’ ve ciğer-i siya: h ‘karaciger’ biçimindeki tamlamaları da Türkçeye aktarılmış ve bugünkü yaygınlığına birer çeviri öge olarak erişmiştir.³²

Farsça kûr’dan gelen kör sözcüğü dile yerleşmeden önce, Türkçede çok eskiden beri kullanılan gözsiz (gözsüz) Eski Anadolu Türkçesi döneminde de yaşamaktaydı. Arapça asker’in yerini alan çerig (çeri) bu dönemde yaygın kullanılmışken günümüzde hatırlanıp kullanılmıyor.

Yabancı dillerdeki karşılıklarının etkisiyle dalga, zirve, çevre, yıldız gibi Türkçe sözcükler yeni anlamlar kazanmıştır. Bankanın kan bankası, göz bankası, organ bankası gibi kullanımları da hep yabancı etkisiyle olmuştur. Avrupa dillerindeki karşılıklarıyla

²⁹ Emin Eminoğlu, **agm.**, s. 248

³⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 129.

³¹ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcüğü**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 61.

³² Doğan Aksan, **age.**, s. 52.

koşut olan birçok çeviri ögeyi Türkçeye taşımıştır. Daha sonraki yıllarında hava korsanı, uzay mekiği, insanî yardım, kredi kartı, çifte standart, sokaktaki adam, yeşil ışık yakmak gibi yüzlerce çeviri öge dile yerleşmiştir.³³

Öngörmek (<Fr. prevoire), eğlence yıldızı (<İng. star) kelimelerindeki malzeme Türkçedir; fakat kazandıkları yeni anlam yabancı dillerin etkisi sonucu ortaya çıkmıştır. Aynı şekilde ‘ne içersiniz?’ yerine ‘ne alırsınız?’, ‘park etmeyiniz’ yerine ‘park yapmayınız’ biçimleri, zirve toplantısı (< İng. summit conferance), kamuoyu (<Osm. efkâr-ı umumiye, Fr. opinion publique) da batı dillerinden yapılmış anlam kopyası örnekleridir.³⁴

Alıntı ve çevirilere başka birçok örnek verilebilir. Örneğin: Duş almak (yılanmak), taksi almak (taksi çağırmak), kahvaltı almak (kahvaltı etmek), sahne almak (sahneye çıkmak), çek etmek (denetlemek), konfirme etmek (doğrulamak), empoze etmek (dayatmak), dizayn etmek (tasarlamak) vb.

Dildeki yabancı unsurlar Tanzimat’tan bu yana tartışıla gelmiştir. Yeni Lisan ve Türkçülük akımının önderlerinden Ziya Gökalp ise, dile giren veya girecek olan yeni kelimeler için düşündüklerini şöyle ifade eder.

“Dilimize giren yeni sözcükler üç türdür.

1. Yabancı sözcükler: Bu tür sözcükler dilimize kaçak olarak giriyor. Dil anlayışımız, bu sözcükleri dilden atarak yerlerine, “terim”seler Arapça ya da Farsçadan, “sözcük”seler Türkçeden karşılıklar buluyor. Terimlerin karşılıklarını Arapça ya da Farsçadan yaparak yabancı sözcükleri kabul etmemek özelliği Türkçeye özgü değildir. Bütün İslam dillerinin ortak özelliği budur. Dinsel terimlerde ve dinden türeyen başka bilimlere özgü terimlerde aslında ortak olan bu diller, bu birliği yeni terimlerde de sürdürmek zorundadır. Örneğin, Rusya’daki Türkler terimlerini Rusçadan, Çin’deki Türkler Çince, biz Fransızcadan alacak olursak, Türkçelerimiz birbirinden uzaklaşır. Oysa Arapça ve Acemceden ya da Türkçeden alırsak, tam tersine birbirlerine yakınlaşır. Hristiyan ümmetinin terimleri Yunanca ve Latince, İslam dilleri bu terimleri aynen ödünç almakla, aynı zamanda kendi ümmetliğini kaybetmekten de

---

³³ Nurettin Demir, Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısından, www.turkcan.com.tr. 06.06.2006

korkuyor.

Bununla birlikte İslam dilleri, terimlerini Arapça ya da Farsçadan almakla, ümmet birliğiyle ilgili görevlerini yapmış olmaz. Bu terimler, her dilde başka köklerden türetilirse, istenen birlik elde edilemeyeceği için, dilin ümmetçiliği eksik kalır. Bundan dolayıdır ki, başka İslam dillerinin kabul edebileceği sözcükleri arayıp bularak terim yaratmamız gerekir. Bu amacı gerçekleştirmek için İslam ümmetinden olan her dilde terim türetmekle ilgilenen dernekler kurulmalı; bu dernekler belli zamanlarda ‘terim kurultayları’ olarak toplanmalıdır. İslam dillerinin bütün terimleri, bu kurultaylar aracılığıyla ortaklaşa olarak belirlendikten sonra, artık dilimize, ümmet yönündeki genişlemesini de tamamlamış, yani İslamlaşmış gözüyle bakabiliriz.

Dilimizde İslam ümmetinin genel dili olan bir terimler sözlüğü yazıldıktan sonra, Arapça ve Farsçadan da kaçınmak zorundayız. Çünkü Türkçeye giren Arapça, Farsça sözcükler sınırlı değildir. Birçok gereksiz Arapça, Acemce sözcük de dilimize girmiştir. Hatta bu iki dilin Türkçeye etkisi yalnız sözcük verme biçiminde değildir. Arapça, Farsça tamamlamalar, edatlar da Türkçeye girmiş; Türk dilbilgisini, bu iki dilin dilbilgisi kurallarıyla bir karışım durumuna getirmiştir.

Dilimizi anlam bakımından çağdaşlaştırmak, terim yönüyle İslamlaştırmak gerektiği gibi, dilbilgisi, sözdizimi ve yazım konularında Türkçeleştirmek de gereklidir. Türkçe olmalı ya da Türkçeleşmiş bulunmalı. Arapça, Acemce tamlamalar, çoğullar, ekler, çekimler dilimizden çıkarılmalı; “şuara-yı cedide” diyeceğimize “yeni şairler”, “edebiyat-ı Türkiye” diyeceğimize “Türk edebiyatı”, “tabiiyet” yerine “tabiiilik”, “serbesti” yerine “serbestlik”, “mu’ciz bir muharrir” yerine “icazcı bir muharrir” demeliyiz. Bununla birlikte, Türkçeleştirmeyi sözcüklerle sınırlamak da doğru değildir. Mümkünse bütün terimleri de Türkçe sözcüklerden yapmak daha iyidir; ama bu mümkün olmuyorsa, terimlerimizin Fransızca ya da Rusça olacağına Arapça ve Acemce olması daha hayırlıdır. Her halde bütün Müslümanlar arasında olmasa bile, bütün Türkler arasında sözcükler gibi terimlerin de ortak olması, yani bütün Türklerin ortak bir edebiyatının ve dilinin olması pek gereklidir. O halde, dilimizi Türkçeleştirirken derece derece bütün soydaşlarımızın anlayacağı genel bir Türkçeye doğru gitmek

---

³⁴ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 214.

gerektiğini de unutmamalıyız. Düşüncemizi özetleyelim: “yeni kavramlar” çağımızın, “terimler” ümmetin, “sözcükler” milletin anlatım yetisidir.

2. Arapça ve Acemceden uydurulan ya da uygun görülerek alınan sözcükler,

3. Türkçe yaratılan ya da uygun görülüp kullanılan sözcükler,

Türkçe, toplumsal bilincimizin bu üç evresine tamamıyla uyan, duyarlı bir ayna olmadıkça, oluşmuş ve gelişmiş, bir dil sayılamaz.”³⁵

Türkçenin sözvarlığı çeşitli etmenlere bağlı olarak birçok dilden kelimeyi barındırır. Özellikle Arapça ve Farsça kökenli olup sözvarlığımızda önemli yer tutan kelimelerin yapılarına göre derlendiği bazı çalışmalar vardır. Bu çalışmalarda ses ve şekil değişikliğine uğrayan Arapça-Farsça kelimelerin bugünkü haline geliş durumu da görülebilmektedir.

Türkçenin Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde, doğu dillerinden etkilenmesi söz konusudur. Orta Türkçe döneminde Türkçenin önemli ölçüde alışveriş içinde bulunduğu iki dil, Arapça ve Farsçadır. Orta Türkçe döneminden başlayan Arapça ve Farsça ile alışveriş Cumhuriyet dönemine kadar sürer. Cumhuriyet döneminde Arapça ve Farsçaya tepki olarak dilde sadeleşme hareketi başlar. Günümüzde bu dillerden kelime alımı durmuş, Tanzimatla başlamış bulunan batıya yönelik ve batı dillerinden etkilenmenin hızı artmıştır. Her şeye rağmen geçmişte kullanılmış olan birçok Arapça ve Farsça kelimenin günümüzde Türkiye Türkçesinde kullanımı sürmektedir. Türkiye Türkçesinde kullanılan Arapça ve Farsça kelimelerin bir kısmı yalın, bir kısmı türemiş, bir kısmı ise birleşik yapıdadır. Bunlardan özellikle türemiş ve birleşik kelimelerin bir kısmı dikkat çekici ve dil kurallarını zorlayan örneklerdir.

“Türemiş olan bazı kelimelerde Türkçe kelime üzerine Arapça veya Farsça unsurlar getirildiği, bir kısmında ise Arapça veya Farsça kelime üzerine çekim eklerinin yapım eki fonksiyonunda getirildiği ve bu tür yapıların kalıplaşmış olarak kullanıldığı görülür. Birleşik kelimelerde ise bazen iki, bazen üç dilden unsurlar birlikte kullanılmaktadır. Ayrıca bu örneklerin bir kısmının yerine Türkçe karşılıklar

---

³⁵ Ziya Gökalp, **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**, Bordo Siyah Klasik Yay., İstanbul 2004, s. 34.

kullanılmakta bir kısmının ise, aynen kullanışları devam ederken yeni karşılıkları da kullanılmaktadır.

1. Arapça-Türkçe Unsurlu Özel Yapılı Kelimeler

Büyük çoğunluğunda önce Arapça sonra Türkçe kelimeler gelir.

1.1. Türemiş Kelimeler

1.1.1. Arapça İsim + Türkçe Çekim Eki

1.1.1.1. Arapça İsim+ İyelik Eki+(s)I

Aynı< 'ayn+ı, hâsıl< hâsıl+ı, emmi< 'amm+i, kafesi< kâfei+si, tıbkı< tıbk+ı

1.1.1.2. Arapça İsim+(İyelik eki+Bulunma Durumu Eki+In+dA)

Akabinde< akabinde<'akab+inde, hakkında< hakk+ında, icabında< icab+ında,

1.1.1.3. Arapça İsim +(İyelik+Birliktelik Eki+ iyle + I +ile)

haliyle< hal+iyle, vaktiyle< vakt + i + ile, tabiatıyla< tabiatıyla< tabi'at + ı + ile

1.1.1.4. Arapça Nispet Eki Almış İsim+Bulunma, Çıkma Durumu Eki

aniden< ani+den, zahirden< zahir+den, aniden< ani+den

1.1.1.5. Arapça Suni Mastar Eki Almış İsim+Birliktelik Eki

evveliyetle< evveliyetle³⁶

1.1.2. Türkçe İsim +Arapça Ek

1.1.2.1. Türkçe İsim+Arapça Çokluk Eki (+ât)

erât< er+ât, gidişât< gidiş+ât, Türkiyyât< Türk+iy+ât

1.1.2.2. Türkçe İsim+Arapça Nispet Eki (+î)

---

³⁶ Sadettin Özçelik, "Türkiye Türkçesinde Kullanılan Türkçe-Arapça veya Türkçe-Farsça Unsurlu Özel Yapılı Kelimeler", **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, Karaman, 2005 s. 78.

altunî< altun+ î, çelebî< çelep+ î

1.1.2.3. Türkçe İsim+Arapça+ıyyet

variyyet< var+ıyyet, yaylakiye< yaylak+iyye

1.2. Birleşik Kelimeler

1.2.1. Birleşik İsimler

1.2.1.1. Belirtisiz İsim Tamlaması Kuruluşundaki İsimler

Birinci Kelime Arapça+İkinci Kelime Türkçe

Cumartesi<Ar.Cuma+T.erte+si, kahvaltı< Ar. kahve+T.alt+ı, vezirparmağı<Ar. vezir+T.parmak+ı

1.2.1.2. Sıfat Tamlaması Kuruluşundaki İsimler

nasıl<ne+asıl, tıknefes<tık+nefes

1.2.1.3. İsim-Sıfat Fiil Kuruluşundaki İsimler

kuvvetölçer < kuvvet+ölçer, vatansever < vatan+sever

1. 2. 2. Birleşik Fiiller

affedil-<'afv+edil-, bahset-<bahs+et: Sözetmek, defol-def'+ol-, hallol-< hall+ol:

Çözümle-, Sonuçlan-, hissedil-<hiss+edil-, sabret-<sabr+et-

1.3. Tekrar Kuruluşundaki Kelimeler

Topyekûn<T.top+Ar. yekûn, yahey<Ar. yâ+T.hey

2. Farsça-Türkçe Unsurlu Özel Yapılı Kelimeler

2.1. Türemiş Kelimeler

2.1.1. Farsça İsim +Türkçe Çekim Eki: ezberden<ezber+den,

sularında< su'civar'+larında, yekten < yek+ten³⁷

2.1.2. Türkçe İsim+ Farsça Ek (gâh) : ordugâh<ordu+gâh

2.1.3.Türkçe İsim+ Farsça Ek (dan)+Türkçe yapım eki (lık): iğnedenlik
<iğne+den+lik, yağdanlık <yağ+dan+lık

2.2. Birleşik Kelimeler

2.2.1. Birleşik İsimler

2.2.1.1.Türkçe İsim+ Farsça İsim (hâne): aşhane < aş+hane, çayhane< çay+hane,
kalayhane < kalay+hane

2.2.1.2.Türkçe İsim+Farsça İsim (zade): dayızade<dayı+zade, paşazade<
paşa+zade

Not: Arapça kelime üzerine Türkçe +ca ekinden sonra zade getirilmiş, amcazade
<Ar. amm+T.ca+Far. zade

2.2.1.3. Türkçe İsim+ Farsça İsim (kâr)+Arapça Nispet Eki: telkâri< T. tel+Far.
kâr+Ar. î

2.2.1.4. İsim Tamlaması Kuruluşundaki Birleşik İsimler: Pazartesi< Far. bazar+
T.erte+si, bamteli<Far. bam+ T.tel+i, kervanbaşı<Far. karban+T.baş+i

2.2.1.5. Sıfat Tamlaması Kuruluşundaki Birleşik İsimler: akşam<ak+şam,
Başpehlivan<baş+pehlivan, sonbahar<son+bahar, ilkbahar<ilk+bahar

2.2.1.6.İsim+Sıfat Fiil Kuruluşundaki Birleşik İsimler: düzenbaz, bayraktar,
işgüzar, yelpaze<yel+bizen

2.2.2. Birleşik Fiiller:

Bahşet-<bahş+et-, vazgeç-<vaz+geç-(-il,-ir,-t), nişangeç<nişan+geç, rastgele<

---

³⁷ Sadettin Özçelik, **agm.**, s.79.

rast+gel-e

2.3. Tekrar Kuruluşundaki Kelimeler:

şeşbeş<Far. şeş + T.beş, ya da<Far.ya+T.da, aybeay<ay+ Far.be +ay, besbedava <T.bes+Far.bad-ı heva , besbeter<T.bes+Far.bedter , taptâze<T.tap+Far.taze³⁸

Bu çalışmada şu sonuçlara varılmıştır. Türkçe çekim ekleri, Arapça ve Farsça bazı kelimeler üzerine getirilerek yapım eki gibi kullanılmış ve kalıplaşmışlardır.

Arapça ve Farsça bazı ekler, Türkçe kelimeler üzerine getirilerek türetme yapılmış ve kalıplaşmış şekiller ortaya çıkmıştır. Türkçe kelimeler Arapça ve Farsça kelimelerle birlikte isim tamlaması, sıfat tamlaması, isim+sıfat fiil yapılarında bir arada kullanılmıştır.”³⁹

ç) Söz varlığında Yabancı Kelimelerin Yeri Nedir?

Dünya milletleri asırlar boyunca iyi veya kötü kurduğu ilişkiler ile daimi bir kaynaşma içinde olmuştur. Bu durumun kanıtı ise her millet dilinde görülen yabancı kelimelerdir. Kapalı, kendi içinde yaşamayan her toplum başka toplumların dilinden ister istemez etkilenmiştir, zaten bu durum kaçınılmazdır. Doğrudan kelime alışverişi yanında kavram ve anlam aktarmaları ile yabancı unsurlar dile giriş yapar. Dil bir sistemdir ve önemli olan da bu sistemin bozulmamasıdır. Her dilde yabancı kelime olması normaldir ancak bu kelimelerin belli bir oranda ve sistemi bozmayacak derecede olması gerekmektedir.

Türkçe sözcük sayısı bakımından zengin, anlatım incelikleri olan, çokanlamlılık özelliğini bünyesinde barındıran, kıvrak bir dildir. Bu özellikleri de sözvarlığındaki çeşitlilikten kaynaklanmaktadır. Yüzyıllar boyunca biriken yerli-yabancı unsurlar dilimizin özellikli olmasını sağlamıştır. Yabancı unsurlar özellikle de batı kökenli kelimeler dilimizde son zamanlarda çoğunlukla sevilmeyen, dilden atılması gereken unsurlar, sevimsiz misafirler olarak görülmekte, yabancı kelimelerin yabancılaşmayı hızlandıracağı endişesi birçok kişi tarafından taşınmaktadır.

³⁸ Sadettin Özçelik, **agm.**, s. 87.

³⁹ Sadettin Özçelik, **agm.**, s. 87.

Bir dile başka dillerden kelime geçişini önlemek, elbette mümkün değildir. Toplumlar arasındaki ulaşım ve teknolojinin gelişmesi ile her türlü ilişkide bulunan toplumlar arasında kelime alışverişi de olmaktadır. Ancak bu alışverişin bilinçli gerçekleşmesi, alınan kelimelerin girecekleri dilin dilbilgisi kurallarına uygun bir yapı, söyleniş ve yazıma kavuşturulması, kendisiyle birlikte gelebilecek söz dizimi, terkip, yazım ve söyleniş özelliklerinden arındırılarak alınması gerekir. Dilimizin giderek derinleşen yarası işte burada ortaya çıkmaktadır. Dilimize alınmasında hiçbir sakınca görülmeyen kelimeleri kendi dilimizin yapı, söz dizimi, yazım ve söylenişe uygun duruma getirmek bir yana, Türkçe sözleri yabancılarınkine uygun bir yapılanmaya bile tabi tutabiliyor: Gidişât, akârt, sevdâ gibi. Öte yandan, birtakım yer, sokak ve kuruluşların “tamlama” biçimindeki adlarının yazılışı ve söylenişinde, sanki İngilizcenin kurallarına uygun bir davranış sergilenmektedir. “Güzeltepe Sokağı”nın “Güzeltepe Sokak”, Kadıköyü’nün “Kadıköy”, “Akarken Eczanesi”nin “Akarken Eczane”, “Yıldız Otel”nin “Yıldız Otel” biçiminde yazılıp söylenmesi gibi.⁴⁰

Bir yabancı dilden alınan öğeleri iki bölümde incelemek doğru olur:

1. Sözcükbilimde alışılmış terimleriyle yerleşmiş yabancı sözcükler, bir dilin ses eğilimi ve kurallarına uymuş, yabancılığı artık belli olmayan öğeler. Bunlar Farsça kaynaklı kösele, çerçeve; Arapça kaynaklı surat (suret), sandık (sanduk), kalıp (kalib); ortanca (Holl. hortensia) gibi öğelerdir.

2. Yerleşmemiş yabancı sözcükler olarak nitelediğimiz örnekler ise dilin ses eğilim ve kurallarına uymayan, yabancılığını hemen belli eden, Türkçedeki oksijen, lokomotif, devalüasyon gibileridir.

İlişkide bulunulan bir yabancı dilden gelen öğeler kimi zaman değişik kavram alanlarından, değişik kanallardan dile girmekte çeşitli bileşimler içinde kendini belli etmektedir. Örneğin: Far. / pa: / ya da (pa: y /)sözcüğü ‘ayak’ anlamına gelmekte ve birbiriyle ilgili bulunmayan birçok ögenin içinde yer almaktadır. Bugün dilimize pabuç biçiminde gelen sözcük (pa:) ile ‘örten’ anlamındaki /bu: s/tan değişmedir. Örneğin, sehpa ise yine Farsçada “üç” anlamına gelen /seh / (ya da si) ile /pa/’dan oluşmuştur; üç ayaklı demektir. Örneğin: Bir ülkenin başkentini anlatan payitaht da “tahtın ayağı”

⁴⁰ M. Nejat, Sefercioğlu, “Dil Yarası”, **Türk Yurdu**, s. 382.

demek olan yine aynı sözcükle kurulmuş bir tamlamadır. Avrupa'ya Hindistan dilinden giren İngilizceye oradan Fransızcaya, Fransızcadan dilimize geçen pijama sözcüğünün kökeninde yine / pa: / (ya da pa: y) sözcüğü bulunuyor.⁴¹

d) Bir Dil Yabancı Kelimeye Niçin İhtiyaç Duyar?

Bir dile başka dillerden kelime geçişini önlemek imkânsızdır. Toplumlar arasındaki ulaşım ve teknolojinin gelişmesi ile artan her türlü ilişki, hatta savaşlar sırasında ilişkide bulunan toplumlar arasında bile kelime alışverişi olmaktadır. Ancak bu alışverişin bilinçli bir biçimde gerçekleşmesi, alınan kelimelerin girecekleri dilin dilbilgisi kurallarına uygun bir, söyleniş ve yazıma kavuşturulması, kendisiyle birlikte gelebilecek söz dizimi, tamlama, yazım ve söyleniş özelliklerinden arındırılarak alınması gerekir.

Diller arasındaki kelime alışverişine sebep olan durumlar üzerine yapılan birçok çalışmada şu ortak sonuçlara varılmıştır:

1. Sosyal Hayattaki Köklü Değişiklikler
2. Din ve Medeniyet Dairesi Değişiklikleri
3. Karşılaşılan Yeni Eşya ve Kavramlar
4. Farklı Bir Uygarlık Alanına Geçme Çabaları
5. Uluslararası ve Çokuluslu Şirketler
6. Dilin Kendi Yapısından Gelen Direnç Derecesi
7. Kitle İletişim Araçları
8. Çok Coğrafya Değiştirmek
9. Yabancı Dille Eğitim
10. Alfabe Değişiklikleri

---

⁴¹ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 29.

11. Tercüme Faaliyetleri

12. Geri Kalmışlık

13. Dil Bilinci Eksikliği

Belirlenen bu sebepleri ve eklenebilecek birkaç nedeni de Türkçe için yorumlamak mümkündür.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. Türkçe Kelimelerin Özellikleri Nelerdir

Max Müller, “Türk dilinin kaideleri o kadar muttarit, o kadar mükemmeldir ki, bu dili lisaniyat âlimlerinden mürekkep bir heyet, bir akademi tarafından şuurla yapılmış bir dil zannetmek mümkündür. Türkçenin bir dil bilgisi kitabını okumak, bu dili öğrenmek niyetinde olanlar için bir zevktir. Türlü dil bilgisi kurallarının belirlenmesindeki ustalık, eylem çekimlerindeki düzenlilik, bütün dil yapısındaki saydamlık, kolayca anlaşılabilme niteliği, insan zekâsının dil aracılığı ile beliren üstün gücünü kavrayabilenlerde hayranlık uyandırır. Türk dilinde her şey saydamdır, apaçıktır.

Türkçe, Türk düşüncesinin yaratıcı gücünün eseridir. Bu dil, insan aklının üstün gücünün ürünüdür. Türkçe kadar kolay anlaşılan, zevk verici pek az dil vardır.” derken Molière, Türkçe için “Şu Türkçe ne hayran olunacak bir dil, az sözcük çok şey söyler.” demiştir. Yabancıların gözüyle bile çok sistematik ve güzel olan, az sözcükle çok şey anlatabildiğimiz dilimizin sözcüklerinin özelliklerini şöyle sıralamak mümkündür.

1.1.1. Uzun Ünlü Bulunmaması: Türkçede kendiliğinden uzun ünlü bulunmaz. Uzun ünlü ancak Türkçeye girmiş yabancı kelimelerde mevcuttur. Türk ses organları bu yabancı sesleri çıkarmak için hususi bir gayret sarf eder. Böyle bir gayret sarf edilmediği zaman bu uzun ünlüler kısa telaffuz edilirler. Halk dilinde uzun ünlülü yabancı kelimelerin çok defa kısa söylenmesinin sebebi de budur. Edebi dilde de bazı yabancı kelimelerin uzun ünlülerinin kısalmış olduğu görülür. Bunun sebebi o kelimelerin aslımı hatırlatmayacak kadar Türkçeye yerleşmiş olması, bir dereceye kadar Türkçeleşmiş bulunmasıdır. Demek ki Türkçede uzun ünlü bulunan her kelime yabancıdır.⁴²

1.1.2. o, ö Ünlüleri: Türkçe kelimelerde o, ö ünlüleri yalnız ilk hecede bulunur, ikinci ve sonraki hecelerde bulunmazlar. Onun içindir ki hususi bir gayret sarf edilmediği zaman konuşma dilinde horoz, doktor gibi yabancı kelimeler ikinci ünlüleri u’ya çevrilerek horuz, doktor şeklinde söylenirler. Yalnız Kazakça ve Kırgızca gibi

---

⁴² Muharrem Ergin, *age.*, s. 55.

ünlüleri yuvarlaklaştıran bazı Türk şivelerinde bozulmuştur.

1.1.3. İnce a: Türkçede bir çeşit a vardır. Türkçede a ile e arasında teşekkül eden bir a ünlüsü yoktur. Gerçekten bazı yabancı kelimelerde teşekkül noktası a ile e arasında olan bir ince a bulunmaktadır. Türk ağzında ancak hususi bir gayretle söylenen bu ünlünün inceliği kendisinden sonra gelen Türkçe eklerin ince ünlülü olmasından da anlaşılmaktadır: hakikât-i, dikkat-e.⁴³

1.1.4. Kapalı e: Türkçede bilhassa konuşma dilinde açık e yanında bir de kapalı e vardır. Türkçeye giren yabancı kelimelerde böyle bir iki Türkçeleşme dışında, aslında olduğu gibi, kapalı e yoktur. Şunu da kaydedelim ki edebi dilde kapalı e kullanılmakta ve İstanbul Türkçesi de kapalı e'leri gitgide benimsemektedir. Bu ise ağızların İstanbul Türkçesine rağmen yazı diline yaptığı başlıca tesirlerden biridir.

1.1.5. Orta Hece Ünlüsü: Türkçe kelimelerde orta hecenin, sonunda ünsüz olmayan ünlüsü düşme veya değişme temayülü gösterir: ötürü >ötrü, yaşayan >yaşıyan misallerinde olduğu gibi.⁴⁴

1.1.6. j Sesi: Türkçe kelimelerde j sesi yoktur. J sesi ancak Türkçeye sonradan girmiş birkaç yabancı kelimeye bulunur: jale, jandarma, japon gibi. j sesi Batı Türkçesinde olduğu gibi Eski Türkçede de birkaç yabancı kelimeye görülmektedir: ajun “acun, dünya” gibi. Bu ses Türkçede ancak ses taklidi kelimelerde bulunabilir; ancak bunlar da çok nadirdir: ğıjıltı gibi.

1.1.7. f Sesi: Türkçe kelimelerde esas itibariyle f sesi de yoktur. Türkçede kullanılan birçok yabancı kelimelerde ise f sesi mevcuttur. (f) sesi ancak tabiat taklidi bazı kelimelerde aslında v'lı olan birkaç kelimeye görülür: fıslıltı, fırlıdak, fosur fosur, üflemek, öfke (<övke <öbke) misallerinde olduğu gibi.

1.1.8. h Sesi: Türkçe kelimelerde asli olarak h sesi yoktur. Bugün birkaç kelimeye görülen h sesi eskiden k şeklinde idi. Eski Türkçede h yoktu. Eski Türkçeden Batı Türkçesine geçilirken Türkçedeki bazı k'lar değişmiş ve böylece bazı Türkçe kelimelerde h ve h sesi ortaya çıkmıştır. Bu değişiklik esas itibariyle k'dan h'ya geçiş

⁴³ Muharrem Ergin, *age.*, s. 56.

⁴⁴ Muharrem Ergin, *age.*, s. 57.

şeklinde olmuş, h ise daha sonra meydana gelmiştir. Kısaca h ve ħ sesinin Türkçedeki durumu, Türkçede eskiden k'lı olan birkaç kelime ile bazı ses taklitlerinde (misal hay, hey, hırıltı, hışırtı horlamak) vardır. Bunların dışında kalan ve Türkçede kullanılan h'li her kelime yabancıdır.⁴⁵

1.1.9. Başta Bulunmayan Sesler: Türkçede kelime başına umumiyetle c, ğ, m, n, ñ, r, v, z sesleri bulunmaz.⁴⁶

c sesi: Türkçede ancak tabiat taklidi birkaç kelimenin başında bulunur: cayıp cayıp, cırtlak, cıvıl cıvıl, civciv kelimelerinde olduğu gibi. Bu istisnalar dışında Türkçede kelime başına c sesi bulunmaz.

ğ sesi: Bu ses kelime içinde bulunur, Türkçede kelime başına hiç bulunmaz.

l sesi: Türkçede kelime başına hiç bulunmaz, bazı ses taklidi kelime başında bulunur. lık lık, lokur loğur, lopur lopur gibi başına l taşıyan ses taklidi kelimeler de çok azdır. Türkçede kelime başına l bulunmadığı içindir ki l ile başlayan yabancı kelimelerin bazen halk dilinde başına ünlü getirilir: ilimon “limon”, ilazım “lazım” gibi.⁴⁷

m sesi: Türkçede umumiyetle kelime başında bulunmaz. Eski Türkçede m ile başlayan bazı kelimeler vardı. Fakat bunların başındaki m'ler umumiyetle b'den türemiş m'lerdi. Eski Anadolu Türkçesinde de böyle m'ler vardı: men “ben” olduğu gibi. Bunların dışında Türkçede kelime başına m ancak bazı tabiat taklidi sözlerin başında bulunmaktadır: mırıltı, mışıl mışıl, miyavlamak gibi. Kelime başına m bir de masmavi, mosmor, ev mev gibi m'li tekrarlarla görülmektedir. İşte bu istisnalar dışında Türkçede görülen ve m'li başlayan her kelime yabancıdır.

n sesi: Türkçede kelime başına eskiden beri ancak ne ile yapılmış birleşik kelimelerde görülür: ne, niçin, nasıl gibi. Ayrıca nene, nine, ninni gibi taklidi ve çocuk dilinden gelme sözlerde de vardır. Bunların dışında Türkçede kullanılan ve başına n sesi taşıyan her kelime yabancıdır.

ñ sesi: Türkçede kelime başına hiç bulunmaz.

---

⁴⁵ Muharrem Ergin, **age.**, s. 58.

⁴⁶ Muharrem Ergin, **age.**, s. 59.

⁴⁷ Muharrem Ergin, **age.**, s. 60.

r sesi: Türkçede kelime başına hiç bulunmaz. Ses taklidi sözlerin başına bulunması da çok nadirdir: rap rap gibi.

v sesi: Aslında Türkçede kelime başında hiç yoktur. Kelime başındaki bazı b'lerin v olması ile sonradan ortaya çıkmıştır. Yani Batı Türkçesinde başında v bulunan az sayıdaki kelime Eski Türkçede b'li idi: var < bar gibi vurmak'taki v ise sonradan ortaya çıkmıştır; eskiden bu kelime urma; idi. İşte v aslında v'li olmayan bu birkaç kelimenin başında bulunmaktadır. Bunlardan başka bir de diğerlerinde de olduğu gibi, tabiat taklidi kelimelerin başında v sesi görülür: vız, vızılta, misallerinde olduğu gibi. İşte bu istisnalar dışında Türkçede kelime başında v sesi bulunmaz.⁴⁸

z sesi: Türkçede ancak tabiat taklidi bir iki kelimenin başında z sesi bulunur: zır, zonklama gibi.

1.1.10. Sonda Bulunmayan Sesler: Türkçede kelime ve hece sonunda umumiyetle b, c, d, g, ğ sesleri bulunmaz. kitab >kitap, ilac>ilaç, derd>dert misallerinde olduğu gibi b, c, d, g, sesleri sedasızlaşarak p, ç, t, k, seslerine dönüşür ve bu sesler kelime sonunda bulunabilir.

g sesi: Eski Türkçede, diğer Türk şivelerinin bazılarında, Batı Türkçesinin ilk devirlerinde ve bugünkü bazı ağızlarda kelime ve hece sonunda görülür. Bir kısım ağızlarla İstanbul Türkçesinde ise bu g'ler ya sedasızlaşarak k'ye çevrilmiş (öksüz kelimesindeki ög>ök "ana" misalinde olduğu gibi) veya ğ (veya y) ile v sesine dönüşerek kelime içinde veya sonunda kullanılmıştır.

b sesi: Türkçede kelime ve hece sonunda hiç bulunmaz. Gerçi Eski Türkçede bu ses sab (söz), sub (su) gibi sözcüklerde görülmektedir; ancak bu b'ler bir müddet sonra, ya v oluvermiş ya da düşürülmüştür. Böylelikle kelime ve hece sonunda b sesi kalmamıştır.

c sesi: Türkçede hiçbir devirde hece ve kelime sonunda bulunmamıştır. Batı Türkçesinde eski yazıda sondaki ç'lerin çok defa c harfi ile işaretlenmiş olduğu görülür. Tabii bu bir imla meselesinden başka bir şey değildir.

---

⁴⁸ Muharrem Ergin, **age.**, s. 61

ğ sesi: Eski Türkçe hece ve kelime sonunda kullanılmakta idi; fakat sonradan bu ğ'ler ya düşmüş ya da sedasızlaşarak; olmuş veya yumuşayarak ğ haline gelmiştir. Bu yüzden bugün hece ve kelime sonunda ğ yoktur, onun yumuşağı ve daha az temas dereceli hali olan ğ vardır: dağ, ağlamak, otağ misallerinde gibi.

1.1.11. Tonlulaşma ve Yumuşama: Türkçe kelime sonunda bulunan ç, k, p, t ünsüzleri iki ünlü arasında tonlulaşır ve yumuşarlar. Bunlardan ç, p, t sadece sedalılışır. Bu sedalılışmada tabii ç>c, p>b, t>d, k>g olur; yani ç, p, t, k ünsüzleri yerlerini kendi sedalılarına bırakırlar: ağaç-ı>ağacı, dip-e>dibe gibi. k ve k̄ da ise hem sedalılışma hem de yumuşama olur. İki ünlü arasında kalan k ve k̄ önce tonlululaşarak yerlerini kendi tonluları olan g ve ğ'ya bırakırlar; fakat bununla kalmayarak sonra hemen yumuşar ve yumuşak g (ğ yani y) ve ğ şekline geçerler; bilek-i>bilegi > bileği, ayak-a>ayağa>ayağa gibi. Böylece iki yanlarındaki ünlüler k̄ yı hem seda bakımından hem de teşekkül noktası bakımından kendilerine benzetmiş olurlar. k ve k̄'nın yalnız tonlulaşma ile kalmayıp aynı zamanda yumuşamaları Türkçede oldukça yeni bir gelişmeye benzemektedir. Bu hususta bugün kesin bir hudut çizmek imkânına sahip değiliz. Fakat bu gelişme herhalde Eski Anadolu Türkçesinden sonra ortaya çıkmıştır. Batı Türkçesinin doğudaki bazı ağızlarında bugün bile hala böyle bir gelişme yoktur ve k ile k̄ sadece sedalılışır: ayağı, çürüğe gibi.⁴⁹

1.1.12. İkiz Ünlü (Diftong): İki ünlünün bir hecede yan yana gelmesine diftong denir. Türkçede bir hecede veya bir kelimedede iki ünlü yan yana gelemez.⁵⁰

1.1.13. İkiz Ünsüz: Türkçede kelime köklerinde iki ünsüz yan yana bulunmaz. İkiz ünsüz ancak birkaç Türkçe kelimedede mevcuttur: anne, elli, ıssı misallerinde olduğu gibi.⁵¹

1.1.14. Başta Çift Ünsüz Bulunmaması: Türkçede kelime ve hece başında çift ünsüz bulunmaz. Türkçeye geçmiş bulunan ve başında çift ünsüz olan yabancı kelimelerin, ilk ünsüzlerinin başına ve sonuna ünlü eklemek suretiyle söylenmesi de bundandır: grup>gurup, stasyon>istasyon, traş>traş misallerde olduğu gibi.

⁴⁹ Muharrem Ergin, *age.*, s. 63.

⁵⁰ Muharrem Ergin, *age.*, s. 64.

⁵¹ Muharrem Ergin, *age.*, s. 66.

1.1.15. Sonda Çift Ünsüz: Türkçe kelime ve hece sonunda sınırlı da olsa çift ünsüz değil, ancak şu çift ünsüzler bulunabilir:

lç, lk, Ip, It, (ölç, silk, kalk, alp, alt gibi)

nç, nk, nk, nt (sevinç, denk, zonklamak, ant gibi)

rç, rk, rk, rp, rs, rt (sürç, ürk, kork, sarp, pars, yırt gibi)

st (üst gibi)

şt (hişt gibi)

Bunlardan başka Eski Türkçe *yt* çift ünsüzü de sonda kullanılırdı: *aytmak* ‘söylemek’ misalinde olduğu gibi.⁵²

1.1.16. Başta ve Sonda Üç Ünsüz Bulunması: Türkçede kelime ve hece sonunda üç ünsüz bir arada bulunmaz.

1.1.17. Ortada Üç Ünsüz: Türkçede üç ünsüz ancak kelime içinde ve iki heceye ait olmak şartıyla bulunabilir. Bu üç ünsüzün ilk ikisi önceki heceye, üçüncüsü, sonraki heceye bağlı olur. Tabii, önceki heceye bağlı olan iki ünsüz biraz önce gördüğümüz belirli çift ünsüzlardan olabilir. Yani sonunda çift ünsüz bulunan bir kök, yan yana gelmiş olur: *Türklük*, *sevinçli*, *yırtmış* kelimelerinde olduğu gibi. Bunların dışında Türkçe kelimelerde, bir kökte veya bir hecede hiçbir şekilde üç ünsüz bir arada bulunmaz.

1.1.18. İnceltici Sesler: Türkçede *ç*, *ş*, *y* ünsüzleri içinde buldukları kelimelerdeki kalın sesleri zamanla inceltebilir: *bıçma>bıçmek*, *şış>şiş*, *yaşıl>yeşil* misallerinde olduğu gibi.⁵³

1.1.19. r Sesi: Türkçede *r* sesi bilhassa konuşma dilinde bazen düşme temayülü göstermektedir. *r* sesi Türkçede kelimelerde yeri en zayıf olan ses durumundadır. Buna sebep *r*'nin titrek olması ve söylenişinde güçlük çekilmesidir.

---

⁵² Muharrem Ergin, *age.*, s. 67.

⁵³ Muharrem Ergin, *age.*, s. 68.

1.1.20. İstanbul Türkçesi: İstanbul Türkçesi çıkarılması güç olan seslerden hoşlanmamakta, bu yüzden bazı sesleri atmış bulunmaktadır. l ve ñ'nin edebi dilde bulunmamasının sebebi budur. Aynı şekilde ğ sesi de İstanbul Türkçesinde çok az bir temas derecesi ile ve çok hafiflemiş olarak söylenir. Bu sesin erime temayülü en çok İstanbul Türkçesinde görülmektedir. k sesinin iki ünlü arasında ğ (yani yumuşak g, yani y) olmasında da İstanbul Türkçesi ileri bir durumdadır. Bazı ağızlarda bu sesin yerine g kullanıldığı görülür. Bütün bunlar İstanbul Türkçesinin çıkarılması güç seslerden kurtulma temayülünde olduğunu göstermektedir.

1.1.21. Kesme: Türkçede kesmeli hece ve kelime yoktur. Kesme ancak Türkçeye geçmiş bazı yabancı kelimelerde vardır: te'sir, san'at gibi. Bu kelimelerin kesmeli söylenmelerine sebep onların aslında ayın ve hemze gibi Türkçede bulunmayan yabancı sesleri taşımalarındadır. Türkçede bu iki ses çıkarılmadığı için yerlerinde bir kesinti bırakılır. Demek ki Türkçe de kullanılan kesmeli her kelime yabancıdır.

1.1.22. Ses Uyumları: Türkçe gerek kelimelerin köklerinde, gerek kökleri ile ekler arasında bir takım uyumlar vardır. Türkçede üç türlü uyum vardır:

1.Ünlü uyumu: Türkçe kelimelerde göze çarpan ünlü uygunluğu kalınlık-incelik ve düzlük-yuvarlaklık bakımlarından olmak üzere iki nokta etrafında toplanır.

2.Ünlü-Ünsüz uyumu: Bazı Türkçe kelimelerde ünlülerle bazı ünsüzler arasında görülen uyumdur.

3. Ünsüz uyumu: Türkçe Türkçe kelimelerde, yan yana gelen Ünsüzlerin seda bakımından birbirlerine uyması hadisesidir.⁵⁴

Türkçe kelimelerin özellikleri belirtildi ancak dilimiz sözcüklüğü içinde yer alan yabancı kelimelerin zaman içinde dilin kurallarına uydurulduğunu da görmekteyiz. Türkçenin sesbilim bakımından özelliklerinden bazıları şöyledir.

- Türkçe, ünlüleri bol bir dildir.
- Türkçeye ünlü uyumları egemendir, dile giren birçok yabancı öge de bu

---

⁵⁴ Muharrem Ergin, *age.*, s. 69.

kurala uydurulur. Ar. kâlib, kalıp'a dönüşürken İt. brillante, pırlanta; Far. hâste, hasta biçimlerini alır.⁵⁵

- Önseste ünsüz yığılması yoktur, Türkçede birden çok ünsüz hiçbir zaman bir araya gelmez. (Örneğin, strateji) Bu nedenle dile giren yabancı sözcüklerde kimi zamanla station>istasyon, prason>pirasa gibi değişimler yerleşir. Gerçi halk ise kılma, kıral, traktör, piratik, tiren biçiminde sesletir.⁵⁶
- Birleştirme, Türkçenin yeni yeni kavramları karşılayabilmesini, sözcüğünü zenginleştirilmesini sağlayan bir başka yapısal niteliği, ayrı ayrı sözcükleri birleştirme yoluyla birleşik adlar oluşturmasıdır. Örneğin, hissetmek, aksetmek, mahvolmak
- Cins (genus) kavramının olmayışı, Türkçede bir nesnenin dişi veya erili

yoktur.⁵⁷

1. 2. Yabancı Kelimelerin Türkçeye Giriş Sebepleri

Türkçe sözcüğü zengin bir dildir. Bu zenginliği de çeşitli coğrafyalarda yaşamamızın, birçok milletle komşuluk yapmamızın, birçok devlet kurmamızın, biri İslam medeniyeti diğeri modern batı medeniyeti olmak üzere iki büyük medeniyet dairesine dâhil olmanın etkisiyle meydana gelmiştir.

Gelişen ve değişen dünya şartları içinde tarihi değişimleri yaşayan Türkler'de ve dilleri Türkçede birçok değişiklik meydana gelmiştir. Bu değişimlerde dile de başka dillerden başka kelimeler yani yabancı sözcükler girmiştir. Gelen bu yabancı kelimelerin giriş sebepleri birçok çalışmaya konu olmuştur.

---

⁵⁵ Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü Bugünü Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 70.

⁵⁶ Doğan Aksan, **age.**, s. 72.

⁵⁷ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcüğü**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 77.

1.2.1. Karşılaşılan Yeni Eşya ve Kavramlar

Her dilde olduğu gibi dilimizde de yeni varlıkları ve kavramları karşılamamanın iki yolu vardır:

A) Yabancı kökenli kelimeleri kullanma yolu,

B) Türkçe kökenli karşılıklar bularak, oluşturarak onları kullanma yolu,

Yabancı kökenli kelimeler kullanmak doğru değildir, bu durum ancak kısa bir süreliğine kullanılmalı, Türkçe kökenli kelimeler bulunarak onlar kullanılmalıdır.⁵⁸ Ancak Orta Asya'dan Anadolu'ya aşiret halinde gelerek yerleşen Türk halkı daha önceki hayat tarzında bulunmayan birçok yeni kavram ve eşya ile karşılaştı. Bunların isimlerini bölgenin eski sakinlerinin dilinden almak kaçınılmazdı. Daha sonraları da bilim, teknik ve sanatın gelişmesiyle ortaya çıkan birçok kelime, bu buluşları yapan milletlerin kendi dillerinde koydukları karşılıklarla dilimize geçti. Örneğin, vapur, otomobil vb. Ayrıca bazı toplumlara has unvanlar, meslekler, siyasi ve felsefi akım adları da çevrilmeksizin olduğu gibi geçmiştir. Örneğin, dük, papaz, kral, prenses vb.

Etrafımızdaki bir yığın eşyanın adı, icat edildikleri ülkenin dilinde konmuştur. Eşya alınırken de ona kendi dilimizde yeni bir ad bulma yoluna gidilmemiş veya gidilememiştir. Çünkü bu icatların sayısı çok hızlı artmakta veya onlara uygun düşen kavramlar düşüncemizde oluşmamıştır. Karşılık bulunduğu zaman ise çoğunlukla geç kalınmıştır.

Örneğin, “Kız koştu telefona. Ulan şu Ayşe'ye de bak sen, telefonda konuşmasını da öğrenmiş, alo demesini de öğrenmiş. Telefonu kapamasıyla, duran çamaşır makinesine koşup düğmesini çevirerek yeniden çalıştırdı... Yahu kızın soluklanmaya bir saniye vakti yok, kendini o makineden bu makineye, elektrikli ızgaradan telefona, telefondan çamaşır makinesine, çamaşır makinesinden karıştırıcı makineye, ordan çalar saate, ordan düdüklü tencereye, ordan elektrik düğmesine, ordan elektrik süpürgesine, ordan havagazı fırınına... Fır dönüp duruyor. Makineden makineye koşup durmaktan sanki kendisi de bir makine olup çıkmış.” (Aziz Nesin,

⁵⁸ Mukim Sağır, “Nutuk'tan Söylev'e Söylevden Günümüz Türkçesine”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 98.

Yaşar Ne Yaşar Ne Yaşamaz. s. 207)⁵⁹

Dünya üzerinde ilk motorlu uçakla havalanma Fransa'da 9 Ekim 1890'da gerçekleşmiş ve bu işi gerçekleştiren de uçağın yapımcısı Clement Ader olmuştur. Bu tarihlerde Avrupa'da Fr. aeroplane, daha sonra avion ve helikoptere sözcükleri kullanılmaktadır. Ancak Türkçede bunları karşılayan hiçbir sözcük yoktur. İncelemelere göre, 1891'de (1307) İstanbul'da yayımlanan Resmi Gazete'de "Cevv-i havada seyahat" (hava boşluğunda seyahat) başlıklı bir haber yer almakta, Ader'in "sun'i bir kuş" yaparak bununla uçtuğu bildirilmekteydi. Aynı dergide "tayyar makineler"den (uçucu makineden) söz edilmekte, bunlara helikopter dendiği belirtilmekteydi. Aynı derginin daha sonraki sayısında yine aynı konulara yer veriliyordu. 1909 yılına gelindiğinde Mehasin dergisinde Uçma Makineleri'nden söz ediliyordu. 1911 yılında çıkan Resimli Kitap dergisi ise ilginç bir haber içermektedir. Maslenkof adlı bir havacının İstanbul'da, Ayastefenos'ta aeroplanla tayeran etmiş (uçmuş) olduğu bildiriliyor ve tayyare'sinden söz ediliyordu. Bu sözcüğün Ar. tayera: n kökünden bizde Fazıl Ahmet Aykaç tarafından dişil bir sözcük olarak türetildiği ve 1910-11 yıllarında yaygınlaştığı görülmektedir. İşin ilginç yanı, bu sözcüğün Arapçada bu anlamda kullanılmazken sonradan bu dilde de benimsenerek yerleşmesidir. 1935 yılında Türk Dil Devrimi'nin başlangıç yıllarında bu kavramı Türkçeleştirmek için 'uçku' önerilmiş ancak bu tutunmayarak 'hava alanı' anlamında önerilen 'uçak' benimsenmiştir.⁶⁰

1.2.2. Farklı Bir Uygarlık Alanına Geçme Çabaları

Dünya tarihine bakıldığında en çok coğrafya, din, alfabe değiştiren milletlerin başında Türkler gelmektedir. Tarihi birçok sebep ve sonucun etkisiyle sosyal hayatlarında tam bir değişiklik yaşayan Türkler, İslamiyet öncesi (Bozkır kültürü), İslamiyet (11. yy.-19. yy.) ve Batı uygarlığı (19. yy. ortalarına doğru) olmak üzere üç büyük medeniyet dairesi yaşar veya değiştirir.

Göçebe bozkır kültürünü yaşayan Köktürkler ile yerleşik yaşama geçerek Maniheizim ve Budizmi benimseyen Uygurlar arasındaki farklar, Türklerin yerleşik yaşama alışmasıyla şekillenir.

⁵⁹ Fatın Sezgin, **Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu**, TDK Yay., Ankara 2004, s. 45.

⁶⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 22.

Yıllar içerisinde kendilerini çok farklı bir medeniyette bulan Türkler, İslamiyet ile tanışır ve bu dini kabul ederek gereklerini yaşar. Bozkır kültürü ve Göktengri dininden bambaşka olan İslam medeniyeti Türkler'in yeni hayat biçimlerini meydana getirir. Özellikle Arap ve Fars kültürleri ile tanışır ve yüzlerce yıl sürecek bir etkileşim içine girerler. Gerek yöneten-yönetilen ilişkileri, savaşlar-barış yılları, ticaret, dostluk-düşmanlık derken aynı-yakın coğrafyaları paylaşan bu milletler birbirlerini derinden etkilemiştir. Türkler yeni dinlerini ve dinin kurallarını öğrenirken Arap kültürü ile buna aracılık eden Fars kültürüyle de tanışmış ve etkileşim içine girmiştir. Dinin yanı sıra bilim-ilim ve edebiyat sahalarında da güçlü olan bu kültürden etkilenmemek mümkün değildir. Tabiki yer ve zamanına göre etkilenen Türkler, etkilendiklerini de geçip çağa damgasını vurmayı bilmiştir. Ancak tarihi olaylar incelendiğinde Türkçenin ihmal edildiği ve Arapçanın bilim dili, Farsçanın edebiyat dili olarak kullanıldığı görülmektedir. Özetlenen bu olaylar yumağında doğaldır ki yeni karşılaşılan nesne-kavram ve olayların adları çoğunlukla olduğu gibi Türkçeye alınmış, hızla kullanılmaya başlanmıştır. Bu hızlı geçiş o kadar kuvvetli olmuştur ki Türkler kendi dillerini ihmal etmiş ve hatta kendi sözcüklerini unutacak raddeye gelmişlerdir. Bu durum birçok örnekle desteklenebilir.

Uygur metinlerinde “hastalık” kavramı için Türkçe “ig” sözcüğü kullanılıyor, “hasta” için “iglig”, “sağlam, hastaliksız” anlamında ise “igsiz” rastlanıyordu. ”Hastalanmak” anlamında “igle-” eylemi vardı. Karahanlı Türkçesinde “ig” yerine “hastalık” ile “igle-”nin yanı sıra “iglel-” “hasta olmak”, “igleş-” “hastalanmak”, “iglet-” “hasta et-” eylemleri kullanılıyordu.⁶¹ Ayrıca “ot” sözcüğü ve “otla-” fiili, “otacı” kelimesi gibi sözcükler çeşitli ağızlarda vardır, “otacı” “doktor” anlamında kullanılmaktadır. Öte yandan emci'nin kimi yerlerde ‘eczacı’ anlamında kim yerlerde “doktor, operatör ” anlamında kullanıldığı görülmektedir.⁶²

Türkçede “ılgın sılgım” ikilemeli sözcüğü oldukça eskidir. Eski Anadolu Türkçesinde ve 14.-19. asırlar kaynaklarında sık geçen sözcük, Farsça kaynaklı “serap”ın (<sera: b) yerleşmesiyle unutulmuştur.

Türkçede çok eskilere dayanan “tağı, yavu” sözcüğü, Farsçadan dilimize geçen

---

⁶¹ Doğan Aksan, **age.**, s. 48.

⁶² Doğan Aksan, **age.**, s. 49

düşman sözcüğünü yaygınlaşmasıyla unutulmaya yüz tutmuştur.⁶³ Bugün yeniçeri adından bildiğimiz çeri, sözcüğü de aynı anlamdaki sü ile birlikte Ar. asker'in dilde yerleşmesiyle yitirilen öğelerdendir. Ancak Dil Devriminden sonra oluşturulan subay da bu sü kelimesinin bir türevidir. Ayrıca Arapça kökenli katil (ka: til) sözcüğü Eski ve Orta Türkçe dönemlerinde ölütcü sözcüğüyle anlatım buluyordu. Karahanlı Türkçesinde ökün- yine pişman olmak anlamında karşımıza çıkar.⁶⁴

Arapça ve Farsçadan alınan ve dile yerleşerek Türkçelerini unutturan yabancı sözcüklerin bir bölümü Karahanlı Türkçesinde yoktur, bunların Türkçelerinin yaşadığı görülmektedir. Örnek olarak Kutadgu Bilig'de henüz Farsçadan gelen süvari geçmezken atçı sözcüğü yer almaktadır. Yine Farsçadan alınma para (pa: re) sözcüğü görülmediği halde hem Divan'da hem de Kutadgu Bilig'de yarmak bu anlamda kullanılmaktadır. Farsça kökenli terzi (/derzi:/) yerine Divan'da yiçi geçmektedir, bunun kökü olduğu anlaşılan yi (elbise dikişi) sözcüğü de vardır.⁶⁵

Eski Anadolu Türkçesinde Arapça, Farsça kavramları karşılamak üzere zengin türetme örnekleriyle de karşılaşmaktayız. Arapçada Tanrı'nın sıfatlarından olan rahman için saklayıcı türetilmiş, halik sözcüğünün çevirisi olan yaradan, mahlûk çevirisi olan yaradılmış kullanılmıştır. Arapça ebediyi karşılamak üzere ölmesüz, 'haber, bilgi' anlamında sorağ (sorak) XIV. yüzyılda geçiyordu. Yine aynı yüzyılda başlayarak çeşitli kaynaklarda Arapça rehin kavramı için tut- kökünden tutu (dutu) kullanılmış, 'fikir, düşünce' kavramı için de sanu sözcüğüne yer verilmiştir.⁶⁶ Aynı ögeyle oluşturulmuş sanu anıt- 'hayal kurmak', sanu san- 'tasavvurda bulunmak, hayal kurmak' deyimleri de geçmektedir.

Aynı dönemde, Arapça kökenli beytullah kelimesi Türkçede Tanrı evi ile karşılanmıştır. Farsça birleşik sıfat siyeh-ruz, kara günlü biçiminde çevriliyordu.

Dinsel konuların ve genellikle İslamda var olan kavramların Türkçeye aktarılması sırasında çeviri yoluyla oluşturulan sözcük, tamlama ve anlatım kalıpları üzerinde bir fikir verebilmek için XV. yüzyılın başlarında bir Kur'an çevirisinden

---

⁶³ Doğan Aksan., **age.**, s. 53.

⁶⁴ Doğan Aksan., **age.**, s. 55.

⁶⁵ Doğan Aksan., **Türkiye Türkçesinin Dünü Bugünü Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 44.

⁶⁶ Doğan Aksan., **age.**, s. 45.

Ahmet Topaloğlu'nun iki cilt halinde yayımladığı ve Muhammed bin Hamza'ya ait olan yapıttan örnekler,

bilmezlik	(Ar. cehâlet)
inanıcı	(Ar. mu'min)
ayırıcı	(Ar. fârik)
yaradıcı	(Ar. hâlik)
yavuz itikad	(batıl itikat yerine)
yavuz dua eyle-	(Far. beddua ve eyle-)
yavuz dile-	(Ar. hased dile-)
gönli bir işe bağla-	(Ar. azm)
gendüzin satın al-	(Ar. iftida karşılığı 'fidye vererek kendisini satın al-')
boyun dut-	(himayesine almak, kefil olmak)
tanrıya iki diyen	(Ar. müşrik)
tanrının ortağı var diyen	(yine Ar. müşrik kavramını karşılamak üzere)

Eski Anadolu Türkçesinde yabancı kavramlara karşılık olmak üzere türetilmiş ilginç birkaç örnek üzerinde daha durmakta fayda var. Arapça ve Farsça ögelerden kurulu âb-ı hayât kavramını karşılamak üzere, tam çeviri yoluyla aktarılan 'dirlik suyu'nun yanı sıra mengü bunarı tamlamaları da geçmektedir. 'Defa, kere, sefer' anlamı, katla sözcüğü ile anlatım bulmuştur. Yine Dede Korkut'ta 'nöbetleşe, sırayla' kavramı için 'sıravardı' sözcüğü karşımıza çıkıyor.⁶⁷

Osmanlıca döneminde özellikle soyut kavramlar bakımından yabancı ögelere bağımlılık, yabancılarını yeğleme ve Türkçenin türetme olanaklarından yararlanmama biçimindeki tutumundan kaynaklanmaktadır.

---

⁶⁷ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcüğü**, Engin Yay., Ankara 2005, s. 120.

Dilde öd varken Arapçadan zaman ve vakit, us ve ög varken akıl ve idrak alınarak dilde yerli olanların unutulmasına yol açılmış, beliren yeni kavramların, doğudan ve batıdan yapılan çevirilerde yeni ögelerin Türkçeden karşılanmasına çalışılmamıştır. Bugün ikilem türetilmesiyle karşıladığımız kavramı (Yun. dilemma) Osmanlı aydını kıyâs-ı mukassim tamlamasıyla, bugün akkor denilen kimya terimini nâr-ı beyza tamlamasıyla anlatılmış, her ögesi Arapça olan bu terimler Farsça tamlama kuralına göre kurulmuştur.

Dünya tarihinin akışını değiştiren köklü değişiklikler, Avrupalıların yaptıkları keşif ve icatlar doğunun şatafatlı günlerinin geride kalmasına sebep olmuştur. Bilim ve teknikte hayli ileri giden bunun paralelinde ticareti de eline alan Avrupalıların yaşamları da merak konusu olmuştur.

İslamiyeti kabul edip Türk-İslam sentezini meydana getiren Türkler, Osmanlı Devleti döneminde Avrupa ve Avrupaî yaşam tarzı ile tanışır ve bu yeni yaşam tarzına şaşkınlıkla karışık hayranlık duyar. Özellikle devletin Avrupa'ya gönderdiği gençler, yeni karşılaştıklarını kendi ülkelerine getirip uygulamayı, yaşamayı ve yaşatmayı istemişlerdir. Bilhassa Osmanlı'nın son döneminde İstanbul sosyal yaşamını konu alan romanlardan takip edilebileceği gibi o dönemde yaşayan Türklere çok yabancı olan bu unsurlar Osmanlı ülkesine gelmiş, getirilmiştir.

Avrupa'dan başta Fransa olmak üzere yıllar içerisinde Almanya, İngiltere, İtalya ve son zamanlarda Amerika'dan bilim, sanat, edebiyat, ticaret, sosyal hayat alanlarından ve askerî alandan birçok yeni/ yabancı şey ülkemize getirilmiş ve Türklerin hayatlarında büyük değişiklik yıllar içerisinde meydana gelmiştir. Bu yabancı şeylerin adları da çoğunlukla geldikleri dillerden olduğu gibi alınmıştır. Tabiki dile giren bu yabancı/yeni kelimeler, Türkçenin sözvarlığında önemli bir yer tutmuştur. Yeni gelen ve dile yabancı bu kelimelerin bir kısmı ses ve şekil değişikliğine uğrayarak, bir kısmı da olduğu gibi dile yerleşmiştir. Örneğin, kastanon > kestane, chiffon > şifon⁶⁸

Bu başlık altında birkaç alt başlığı incelemek konunun derinliği açısından doğru olacaktır. Ancak özellikle iki medeniyetin izlerini taşıyan dili bu başlıklar açısından iki yönde incelemek gerekmektedir.

---

⁶⁸ Doğan Aksan, *age.*, 1996, s. 30.

1.2.2.1. Çok Coğrafya Değiştirmek:

Baęımsızlıęına en dūřkūn millet olan Tūrkler, birçok sebepten dolayı anayurtlarından ayrılarak yūzyıllar içerisinde dūnyanın dūrt bir yanına daęılmıř, gū etmiřtir. Gū ettikleri yeni yurtlarında kendilerinden ōnce yařayanlardan ister istemez etkilenmiřlerdir. Daha evvel gōrmedikleri yeni daę, deniz, nehir gibi coęrafi alanların yanında daha birçok Őeyin adını ōęrenmiř ve diline alarak kullanmıřtır. Yabancıların dillerinden ōğrendikleri yabancı kelimeler, dillimizde kendine yer amayı bilmiřtir.

1.2.2.2. Din Değiştirmek:

Anayurtlarında yaşarken Gōktengri inancına sahip şamanist Tūrkler zaman içinde gūler ile tanıştıkları yeni kavimlerin diniyle de tanışmış ve bu dinleri kabul edip sıkı sıkıya bağlanmışlardır. Yūzyıllar içinde Maniheizm, Budizm, Yahudilik, Hristiyanlık ve İşlamlık gibi geniş bir din yelpazesi oluşturmuşlardır.

Yeni bir din, yenilik demektir. Dinin gerekleri, terimleri, ōęretileri hep yeni dinin ōęrenilmesini sağlayan toplumun dilinden alınmıştır. Doğaldır ki, yeni/yabancı kelimeler Tūrkeye giriş yapmıştır.

Sanskritteki “bořluk” (řūnyatā) kavramı Uygurlar’da “yok kurug” ikilemesiyle karřılanmıřtır. Kuzey Burkancıları için kullanılan Sanskrit mahāyāna “būyūk sal” terimi Uygurlarca “ulug kōlūnū”, gūney Burkancılarını gōsteren hinayana ‘kūūk sal’ ise kii kōlūnū terimi ile Tūrkeye aktarılmıřtır. (kōlūnū= tařıt) Yine Sanskritteki bhutatatha ‘mutlak gerçek’ kavramı baęımsız çeviriyle Uygurca’da ertūkteg (“olduęu gibi”) terimiyle karřılanmıřtır. Bunlara eklenecek daha pek çok ōrnek vardır: Budizm’deki ‘topluluk, cemaat’ anlamına gelen Sanskrit samgha sōzcūęūnū karřılamak ūzere kuvra- ‘toplamak’ kōkūnden kuvrag tūretilmiřtir. Yine Sanskritte “dōrt tūrlū doęuř” kavramı (catur-yoni) Uygurcaya tōrt tugum ‘dōrt doęum’ olarak çevrilmiřtir. Sanskrit punya ‘sevap, iyilik’ sōzcūęūne dayanan buyan sōzcūęūyle kurulmuř buyan evirmek ‘sevap tevcih etmek’ biçimiyle, dinsel bir terim olarak kullanılmıřtır. Sanskrit tathāgana terimi, ‘gerçek, doęru’ anlamındaki kirtū sōzcūęūyle kurulan kirtūdin kelmiř sōzūyle

karşılanmıştır.⁶⁹

Gökdini'ne ait din adamı, büyücü niteliğindeki kam'ın yanı sıra Budizm'e ait ve Sanskrit'ten gelen bodisavat ya da bodhisatv 'Buddhan olacak kimse', Soğdca'dan tamu 'cehennem', frişti 'melek, elçi' gibileri metinlerde görülür. Ayrıca bu dinlerin kavramlarından birçoğu çevrilerek dile aktarılmıştır.

Türklerin İslamı benimsesinden sonra bu dinin kavramlarından büyük bir bölümü Arapçadan olduğu gibi alınmış (Allah, Kur'an, mümin, hac, ibadet) bir bölümü ise Farsça kanalıyla dile girmiştir. Örneğin: namaz (Far. / nema: z), oruç (Far. / ru: ze /) çeviri olarak aktarılan oruç tutmak (Far. / ru: zed: şten)⁷⁰

1.2.2.3. Alfabe Değiştirmek:

Milletlerin hayatında alfabe değiştirmek çok önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü siyasi zorunluluklar, din değiştirmek ile kültür ve medeniyet değiştirmek gibi üç ana sebepten alfabe değiştirilir.

Türkler 8. yüzyıldan itibaren Şamanizm, Budizm, Brahmanizm, Hristiyanlık, Manilik, Musevilik, İslamiyet gibi çeşitli dinlerin; Hint, Çin, Arap ve batı gibi değişik kültür çevrelerinin tesiriyle birbirinden farklı pek çok alfabe kullanmak zorunda kalmışlardır. Tarihte Türkler kadar fazla alfabe kullanan başka bir millet bulmak imkânsızdır.⁷¹

Belgelerle izleyebildiğimiz yaklaşık 1300 yıllık tarihi boyunca, Türk dilinin değişik dönem ve çevrelerde Köktürk, Soğd, Uygur, Mani, Brahmi, Süryani, Arap, Grek, Ermeni, İbrani, Latin ve İslav alfabeleri gibi başlıca 12 alfabe ile yazılmış ve yazılmakta olduğunu biliyoruz. En geniş ölçüde kullanılmış ve kullanılmakta olan alfabelerin sayısı yine de beşi bulur: Köktürk, Uygur, Arap, Latin ve İslav.⁷²

Kullandığımız alfabelerin belli başlılarından Göktürk alfabesi 8. yüzyıla kadar,

⁶⁹ Doğan Aksan, **age.**, 2004, s. 103.

⁷⁰ Doğan Aksan, **age.**, 2004, s. 27.

⁷¹ Hülya Aslan Erol, "Cumhuriyet Devrinde Alfabe Değişikliğinin (Harf Devriminin) Türk Diline Etkisi", **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 251.

⁷² Talât Tekin, "Tarih Boyunca Türkçenin Yazısı", **Ulusal Kültür Dergisi**, Kültür Bak. Dergisi, Ekim, 1978, s. 17.

Manihey alfabesi 8.-9. arasında yüzyıllar, Soğd ve Uygur alfabeleri 9.-17. yüzyıllar arasında, Arap kaynaklı alfabe 10.-20. yüzyıllar arasında kullanılmıştır. 20. yüzyıl başından itibaren de Latin Alfabesi kullanılmaktadır.⁷³

Alfabe değişikliği konuları Tanzimat ile başlamıştır. Bu dönem içinde birçok kişi görüş ve fikirlerini dile getirmiş, makaleler ile gazetelerde beyan ettikleri fikirler ile Arap alfabesinin Türkçe seslere yeterli olarak karşılık vermediğini, bir şeyler yapılması gerektiğini gerekirse Latin esasına dayalı imla ve harflerin kullanılması için gerekli şeylerin yapılmasını istemiş ve bu fikirlerini dile getirmiştir. Bu hareketler Münif Efendi ile başlayıp Mirza Feth-Ali, Namık Kemal, İbrahim Şinasi, Ebuzziya Tevfik, Şemseddin Sami ile devam etmiştir. II. Meşrutiyet'te ve Cumhuriyet dönemlerinde ise Ziya Gökalp, Rıza Tevfik, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Ali Nusret, Ahmet Hikmet Müftüoğlu, Celal Esat Arseven, Celal Nuri, Hüseyin Cahit Yalçın görülmektedir.⁷⁴

Örneğin, Celal Nuri 1912 yılında yayınladığı Tarih-i İstikbâl ve Tarih-i Tedenniyat- Osmaniye-i Mukadderat-ı Tarihiye adlı eserlerinde acilen Latin harflerinin kabul edilmesi gerektiğini dile getirir. Böylece Türk dilini hem en iyi yansıtacak hem de halka okuma-yazma öğretecek ve okuma oranını yükseltecek yolu sunmaya çalışır. Bu fikirlerini sunarken özellikle Arapçanın Türk dilini yeterince yansıtamadığını, Latin harflerinin bunu daha iyi yapacağını ifade eder. Ayrıca alfabe değişikliğini ilk kez bizim yapmayacağımızı bizden önce Rumenler'in "krilik" harfleri bıraktığını, Almanların yavaş yavaş "Gotik" harfleri bırakıp Latin harfleri aldığını, Rus Çarı Büyük Petro zamanında Moskof harflerin, terk edip başka türülerini kabul ettiğini yani bizden önce birçok alfabe değişikliği örneği olduğu dile getiriyor. Bir de Maarif Nezareti'ne yeni alfabenin denenmesini öneriyor ve bir yıl içinde olumlu sonuç vermezse usulün değiştirilebileceğini öne sürüyor.

1325 yılında ilk resmi teşebbüs Maarif Nezareti'nde kurulan "İmla Komisyonu" ile yapılır. Yarı resmi teşebbüste ise Recaizade Mahmut Ekrem Bey'in öncülüğünde Dar' ülfünun konferans salonunda toplanılmış ve Arap elifbasının yazılış ve öğrenilişindeki güçlükten söz edilmiştir.

⁷³ Hülya Aslan Erol, **agm.**, s. 252.

⁷⁴ M. Şakir Ülkütaşır, **Atatürk ve Harf Devrimi**, TDK Yay., Ankara 2000, s. 11.

Bu ve devam eden diğer toplantılarda alfabenin ıslahı gündemdedir. Milaslı Doktor Hakkı Bey “Teceddüd” (Yenilik) adıyla gazeteyi düzenlemiş ve yeni harf dökmüştür. O toplantıda çok takdir edilmiştir.

Bu dönemde yaşamış ve “Türk Lügati” yazarı Hüseyin Kâzım Kadri, Arap alfabesinden yakınıdır ama ne Latin alfabesi ister ne de alfabe ıslahını.⁷⁵

Bu tartışmalar esnasında Arnavutların Latin alfabesini kabulü üzerine bizde de aynısının uygulanması yolundaki fikir Şeyhülislamlığa önerge ile verilmiş ancak değil Latin alfabesinin kabulü, Arap alfabesinin harflerinin başka bir şekilde dahi kullanılmayacağı dile getirilmiştir.⁷⁶

Gerçi bu arada tartışmalar devam eder ve Arap harfleri ile dinin bir ilgisi olmadığı başka milletler örnek verilerek açıklanır.⁷⁷

Tartışmalar Milli Mücadele bittikten sonra da devam etmiştir.

1926 yılı içinde Akşam gazetesi, memleket aydınları arasında Latin harfleri üzerine bir anket tertiplemiştir. Bu ankete ünlü yazar ve bilimadamları katılmışlardır. Halit Ziya, Necip Asım (Yazıksız), Veled Çelebi (İzbudak), Ali Canip (Yöntem), İbrahim Alâaddin Arap harflerini savunma yazıları yazmış ve bu hususta direnmişlerdir. 1926 yılı içinde Köprülüzade Mehmet Fuad’ın ve Prof. A. Zeki Velidi’(Togan) nin de başka başka dergilerde yayınladıkları yazılarda bu düşünceye katıldıkları görülmektedir. Aynı zamanda Abdullah Cevdet, Yunus Nadi, Falih Rıfkı Latin harflerinin kabulünü destekleyici yazılar yazmışlardır.⁷⁸

Yeni Türk harflerini öğretebilmek için her türlü yol denenmiştir. Atatürk’ün isteği ile Zeki B. isimli orkestra şefi bir marş yapmıştır.⁷⁹

1 Kasım 1928’de Yeni Türk harflerinin kanunu oy birliği ile kabul edilir.⁸⁰

Atatürk Tekirdağ, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Kayseri gibi birçok yerleri

---

⁷⁵ M. Şakir Ülkütaşır, **age.**, s. 28.

⁷⁶ M. Şakir Ülkütaşır, **age.**, s. 32.

⁷⁷ M. Şakir Ülkütaşır, **age.**, s. 40.

⁷⁸ M. Şakir Ülkütaşır, **age.**, s. 54.

⁷⁹ M. Şakir Ülkütaşır, **age.**, s. 71.

ziyaret etmiş, kara tahta ile hem sesli harfler özellikle öğretmiş hem de önce üst görevlileri sonra halkı imtihan etmiştir. Halk “Gazi Elifbası” adı verdiği bu alfabeyi hevesle, şevkle ve heyecanla öğrenmiştir.

Yurt gezileri sonucu Gazi Başvekâlete tezkere yazarak eksikleri dile getirmiş, “geliyor-mu?” şeklinde bağlama işaretinin (tire) kullanım zorluğu yaşattığını ifade ederek istifam edatı olan “mı, mi” nin ayrı yazılması ve tirenin kaldırılması gerektiğini ifade eder.⁸¹

Hüseyin Cahit dilde sadeleştirmeye karşıdır. Çünkü tezinde yabancı kelimelerden dolayı edilen şikâyetleri biraz mübalağalı bulduğunu, bir dilin şahsiyeti gramerinde olduğu için yabancı kelimelerin bu şahsiyeti bozamayacağını, Türkçeye yerleşmiş kelimelerin dilden atılmasının doğru olmadığını ifade eder: “Asırlardan beri kullandığımız yabancı kelimelerden çoğumuz biz istediğimiz gibi tasarruf etmişizdir. Öyle bazı kelimeler yapmışızdır ki zahiten Arapça zannolunur, fakat bir Arap onun mânâsını anlamaz. Çünkü o kelime Türk hayatının, Türk kafasının mahsulüdür. Bunlar da bizim öz evladımızdır. Bugün milliyet sahasında bir adama Türk demek için kendisinden ilk Türklere kadar çıkan bir şecere istemiyoruz. Uzun zamanlar bizim düşüncemizden, varlığımızın ifadesinden bir parça haline gelmiş bir kelimeyi dedesinin dedesi yabancı ırktan imiş diye şimdi feda etmekte ne hikmet tasavvur edilebilir? ”

Aslında Hüseyin Cahit de dilde sadeleşme ister fakat sade kelimeler bulmak kaygısının, fikirlerin ifadesindeki akışı bozmaması, yani sadeliğin “gayri şuurî” olması gerektiği hususu üzerinde ısrarla durur.⁸²

Çok hızlı değişime karşı çıkan bazı bilim adamlarımız, Latin harflerinin Arapça ve Farsça kelimelerin imlasını zorlaştıracağı için bunların dilden atılmasını hızlandıracağını söylemiştir. Bazı bilim adamlarımız ise Latin harflerinin asıl önemini, bizim eski kültür ve edebiyatla bağlantımızın kesilmesi olarak yorumlamışlardır.⁸³

---

⁸⁰ M. Şakir Ülkütaşır, **age.**, s. 87.

⁸¹ M. Şakir Ülkütaşır, **age.**, s. 54.

⁸² Leyla Karahan, “Hüseyin Cahit ve I. Türk Dili Kurultayı”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162-163, Şubat-Mart 2001, s. 200.

⁸³ Fatin Sezgin, **Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu**, TDK Yay., Ankara 2004, s. 47.

Harf devrimi savunucularından Yakup Kadri “Eski kültür eserlerinin yeni Türk nesilleri açısından hiçbir değeri de yoktu ve kısacası eski eserleri yeni yazıya çevirmeğe gerek de yoktu,” diyerek konuya bakış açısını ifade etmiştir.

Alfabe değişikliğinin dile yapacağı etkiler üzerine o dönemin batı basını ve bilim adamları tahminlerde bulunmuştur. Yorumcuların birçoğu, yeni harflerin Türkçenin Arapça ve Farsçadan beslenmesine son verip onu batı dillerine yönelteceğini söylemektedir.

İngiliz tarihçi Arnold J. Tonybee’ye göre: Türk dilleri için Latin alfabesinin alınması bu dillere Latin, Fransız, İngiliz ve Alman sözcüklerinin ve batı fikirlerinin girmesi için kapı açıyordu. Türk halkları Arap alfabesi kullandıkları zaman Türk diline Arap sözcükleri girmişti. Bundan böyle Latin alfabesini kullanırken de Türkçeye batı kaynaklı sözcükler ve fikirler girecekti.⁸⁴

Dil devrimi çok önemlidir, önemi de harf değişikliğinden bir yıl önce 1927’de yapılan Cumhuriyet Türkiyesi’nin ilk nüfus sayımına göre 7 ve daha yukarı yaşlarındaki nüfusta okur-yazarlık oranının % 10,6 (28 Teşrinievvel 1927 Umumi Nüfus Tahriri, Ankara 1929) olmasından ileri gelmektedir. Harf değişikliği olan 1928 yılında bu oran sıfıra inmiştir.⁸⁵

Aslına bakılırsa harf devrimi ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Atatürk başta olmak üzere devrimi destekleyenlerin amaçları çok güzeldir. Ancak zaman içinde bu konu bir ideoloji çatışmasına dönüşmüştür.

Dil devrimi yabancı kökenli kelimelerin yoğun olduğu yüksek zümre dili, kültür dili Osmanlıcanın halka inmemesi sebebiyle yapılmış ve Arapça-Farsça kelimelerin ayıklanması hedeflenmiştir. Çeşitli komisyonlar kurulmuş, yeni kelimeler bulmak ve Anadolu ağzlarından kelimeler derlemek amaçlı bu dernekler çalışmalarını hızla yapmıştır. Ancak bu durum tam bir tasfiyecilik hareketi hâlini almış, atılan eski kelimeler yerine 1936–37 yıllarında bulunan yeni sözcüklere alışılmamıştır. Bu esnada, dillerin doğuşunu izah etmek üzere 3. Dil Kurultayı’nda Güneş Dil Teorisi ortaya atılır.

---

⁸⁴ Fatın Sezgin, **age.**, s. 21.

⁸⁵ Cavit Orhan Tütengil, “Türk Harflerinin 50. Yılında Bir Durum Değerlendirmesi”, **Ulusal Kültür**, Kültür Bak., Dergisi, Ekim, 1978, s. 5.

Teori dillerin doğuşunu psikolojik, fizyolojik sebeplere bağlar. Teorinin iki maksadı vardır.

- 1) Türkçenin bütün dünya dillerinin anası olduğu fikrini bir sisteme bağlamak
- 2) Özleştirmeciliği durdurmak

Bu teori Bükreş'te dünya kamuoyuna da duyurulmuştur.⁸⁶

Atatürk, Türk dilini yabancı dillerden korumak ister. Dil kurultayları düzenlenmesini sağlar ve kendisi de toplantıları yakından takip eder. Halkın konuştuğu kelimelerden oluşan bir dil oluşturmak ister. Bu sebeple derleme şubeleri ile her il ve ilçeye görev verilir. Anadolu ağızlarındaki abartmak, yoz, yozlaşmak, albeni, ivedi, kuzey, güney gibi bugün ölçünlü dile yerleşmiş sözcükler derlenir.⁸⁷ “Osmanlıcadan Türkçeye Söz Karşılıkları-Tarama Sözlüğü (8 cilt)” adıyla 1933'te 2 cilt yayımlanır. Söz Derleme Dergisi (6 cilt) ve daha sonra Derleme Sözlüğü'nde (12 cilt) Türkçe asıllı olmayan 8 bin kadar kelimeye 25 bin kadar Öztürkçe karşılık verilmiştir. Kitap ve gazetelerin de bu kelimeler ile yazılması istenmiştir.

O dönemden bir cümle konuya netlik kazandırabilir:

“Türk sürüşü, eski eneze aygınlık verdi diyenler yanılır. Onu öldürdü ve yerine onun bütün öğünçlü yönlerini bırakıp kınaklarını yok eden bir varlık kurdu...”

Özleştirmeciliğe gerçekten inanan Mustafa Kemal, 2. Dil Kurultayı'ndan sonra kendi konuşma ve yazılarında bu kelimeleri kullanma denemelerine girişir.

26 Eylül 1934'te dil bayramını şu telgrafla kutlar:

“Dil bayramından ötürü, Türk Dili Araştırma Kurumu genel özeğinden ulusal kurumlarından birçok kutunbitikler aldım. Gösterilen güzel duygulardan kıvanç duydum. Ben de kamuyu kutlularım.”⁸⁸

1932'den itibaren yeni kelime arayışına girilmiştir. Bu kelimelerin birçoğu

---

⁸⁶ Ahmet Bican, Ercilasun, **Dilde Birlik**, Ecdad Yay., Ankara 1993, s. 258.

⁸⁷ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 124.

⁸⁸ Ahmet Bican Ercilasun, **age.**, s. 258.

zaman içinde halk tarafından sevilip kullanılmış, yani tutulmuş; bir kısmı tutulmamış unutulup gitmiştir. Yeni kelimeler için Türk lehçelerinden kelimeler almak, yerel ağzılardan kelime derlemek veya yeni kelimeler üretmek (uydurmak) yoluna gidilmiştir. Ancak dili özüne döndürme çabaları o kadar aşırı uçlara gitmiştir ki yeni dil âdeta bir uydurma dil halini almıştır.

“Bu uydurma dil bir müddet yazılarda tecrübe edildi, hatta böyle konuşanlar bile oldu. Rahmetli Kâzım Dirik bu dili çatır çatır konuşuyordu. Bir akşam, sofrada, böyle konuşmuştu. Gazi yüzüne bakmış, gülümsemiş, ‘Birbirimizi anlamaz olduk’, buyurmuştu. O gecedan itibaren özleştirmecilik, Gazi için iflas etmişti, fakat geri dönmek çok güçleşmişti.”⁸⁹ Milyonların anladığı milletin konuşmada, yazıda, sahnede ve hatip kürsülerinde kullanıldığı dilde inkılâp yapılamayacağına inandıktan sonra Atatürk, bir irtica hareketi saydığı özleştirmeciliğe nasıl bir fren vurabileceğini düşünüyordu.” ifadeleri TDK Merkez Heyeti üyeliğine seçilen, gramer-sentaks ve lengüistik kolu başkanlıklarında bulunan Ahmet Cevat Emre’ye aittir.

1933’ten itibaren girişilen tasfiyecilik ve Güneş Dil Teorisi’nden hayatının son yıllarında vazgeçen Atatürk “Dilde ve musikide inkılâp olmaz ” diyerek görüşünü dile getirmiştir.⁹⁰ Mustafa Kemal “halkın bildiği, mânâsını anladığı kelimelerin feda edilmemesi ” düşüncesinde karar kılmış ve Abdülkadir İnan’a ‘Birkaç gün önce Ahmet Cevat Bey’e söyledim: Ketebe, yektübü Arabındır; kâtip, kitap, mektup Türküdür.’ demiştir.⁹¹

Uzun yıllar boyunca tartışma konusu olan bu duruma birçok yazar/ bilim adamının görüşleri etrafında bakmak mümkündür.

Sözcükler, gösterdikleri anlamların tanımları değil simgeleridir. Bundan dolayı da, sözcüklerin hangi köklerden geldiği, nasıl türediğini bilmeye de gerek yoktur.

Tasfiyecilere göre bir sözcüğün Türk(çe) olabilmesi için, onun asıl olarak Türkçe bir kökten türemiş olması gerekir. Buna dayanarak “kitap, kalem, minare, imam, ders” gibi Arap ve Acem köklerinden gelmiş olmasına bakılmayarak Türkçeden atılmalı

---

⁸⁹ Ahmet Bican Ercilasun, **age.**, s. 61.

⁹⁰ Ahmet Bican Ercilasun, **age.**, s. 19.

⁹¹ Ahmet Bican Ercilasun, **age.**, s. 61.

ve bunların yerine ya unutulmuş olan eski Türk sözcükleri canlandırılmalı ya da Çağatay Türkçesinde, Özbek Türkçesinde, Tatar Türkçesinde, Kırgız Türkçesinde vb. bulabildiğimiz asıl olarak Türkçe köklerden gelen sözcükler alınarak ya da Türkçede yeni ekler ve türetme yolları bulunarak, bunlarla yeni Türkçe sözcükler yaratılıp (atılanların yerine) konmalıdır.

Türkçülere göre, halk için tanış olan ve yapay olmayan bütün sözcükler, ulusaldır. Bir sözcüğün ulusal olması için Türkçe kökten gelmiş olması yetmez, canlı olması gerekir. Bir ulusun dili, kendi cansız köklerinden değil, kendi canlı kullanımından oluşan canlı bir organizmadır.

Kimi yabancı sözcükleri olduğu gibi kabul etmemiz de gerekir. Bunlar da iki bölümdür.

I. Bölüm: Bir ulusa ya da döneme ya da bir mesleğe özgü, özel olguları anlatan sözcüklerdir ki bunlar hiçbir dile çevrilmemiş, bütün dillere olduğu gibi kabul edilmiştir. “Feodalizm, şövalyelik, Rönesans, reform, Bolşeviklik, sosyalizm, tiyatro, klasik roman, romantik...” gibi

II. BÖLÜM: Sanayi uygulamalarıyla ilgili her türlü araç-gereç, makine, eşya adlarıdır. Bunlar çoğunlukla doğrudan doğruya halk tarafından alınır ve bunlar da başka uluslarca olduğu gibi kabul edilmiş; çevrilmelerine çalışılmamıştır: “Vapur, telgraf, tramvay, gramafon” vb.

Ziya Gökalp yazılacak Türkçe sözlükte, sözcüklerin Türkçe, Arapça ve Farsça olduğunu göstermek doğru olmaz; çünkü bir ulusun sözlüğüne giren sözcükler artık o ulusun diline mal olmuştur. Bu sözcüklerin nasıl oluştukları, yalnızca türevlerini gösteren ve yay araç içine alınan kısaltmalarla anlatılır, görüşündedir.⁹²

Peyami Safa ise birçok makalesinde işlediği dil ve yabancı kelime konusuna şöyle yaklaşır. Canlı dillerde ilim, fen, sanat ve felsefe ıstılahlarının pek çoğu Latineden ve Yunancadan gelmez. Halk dilinden alınma kelimeler de yok değildir. Fakat bunlar sayıca ötekilerden çok daha azdır. Garp medeniyeti zümresine katılmış olduktan sonra tereddüde lüzum yok, canlı dillerde kullanılan, kökleri Latin veya

Yunan müşterek ıstılahları şivemize göre biraz yontarak alacaktık ve öyle yapmaya başladık. Artık “içtimaiyyat ve ruhiyat” değil, sosyoloji ve psikoloji, diyoruz. Halk dilinden karşılığı olan deneme= essai, belirti= tezahür gibi her milletin kendi lisanından aldığı kelimeler müstesna, karşılığı bulunmayanları Yunanca ve Latince kökünden almamız lazımdır.⁹³

Dil Devrimi esnasında yapılan kelimeler vardır, tartışmaların yoğunlaştığı yeni kelimelerden bazıları şöyledir. Örneğin, uray (belediye), saylav (milletvekili), ertik meslek), akım, anı, anıt, anlam, başarı, belge, boyut, bölge, bunalım, bildiri, bağımsız, çelişki, çözüm, danışma, denge, direniş, dengi, düzey, eleştiri, emek, emekçi, güvence, girişim, görüntü, ilginç, ilkel, kural, kalıtım, kanıt, karşıt, konu, konut, koşul, neden, onaylamak, ortam, özet, özgürlük, önlem, sayaç, seçenek, sindirim, taşıt, tekel, tüketim, uygar, uygulamak, üretim, yaşam, yazar, yorum...⁹⁴

Yukarıda verilen örneklerden bazıları bugün konuşup yazarken kullandığımız kelimeler olup bazıları da günümüze ulaşmamıştır. Çünkü türetilen bir sözcüğün halkça benimsenmesi için kavramı yansıtmaması, kavramı yansıtacak bir kökten geliştirilmiş olması gerekir.

Arapça-Farsça kökenli kelimelere karşılık türetilen kelimeler yansıtmaması, artık eşanlamlı sözcükler başlığı altındadır. Örneğin:

inhisar	yerine	tekel
müstelik	“	tüketici
mütekait	“	emekli
muallim	“	öğretmen
vazife	“	görev
asır	“	yüzyıl ⁹⁵

⁹² Ziya Gökalp, **Türkçülüğün Esasları**, Bordo Siyah Klasik Yay., İstanbul 2004, s. 164.

⁹³ Peyami Safa, **Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1978, s. 160.

⁹⁴ Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 127.

⁹⁵ Doğan Aksan, *age.*, s. 127.

Yabancı kökenlilerle yerlilerin oluşturdukları eşanlamlılar,

a) Özleştirmeden önce kullanılanlar,

ak\beyaz	kara\siyah	baş\kafa\kelle	biricik\yegâne
eski\köhne	yabancı\ecnebi	güç\zor	ün\şöhret
değer\kıymet	kıyı\sahil	doğru\dürüst	dil\lisan

b) Özleştirilmiş öğelerle eşanlamlılık oluşturulan örnekler,⁹⁶

anı \ hatıra	önlem \ tedbir	sakınca \ mahzur	deprem \ zelzele
ulus \ millet	güvence \ teminat	abart-\ mübalağa et-	devin-\ hareket et-
tutukla-\ tevkif et-	ata-\ tayin et-	ertele- \ tehir et-	tüket-\ istihsal et-
özel \ hususi	sapta-\ tesbit et-	olanak \ imkân	

Peyami Safa'nın, köşe yazılarında okuyucularından gelen soruları cevaplarırken Dil Devrimi'ne ve yeni üretilen kelimelere bakış açısını gösteren örnekler göze çarpmaktadır.

Sevdiği yeni kelimeler: oy, bölge, sömürge, inceleme, inceleme, tartışma, duruşma, kesin, ışın.

Sevmediği yeni kelimeler: tekell, savunma.

“Yeni Kelimelerin İmtihanı”, başlıklı yazısında yeni kelimeleri üçe ayırır:

1) Sevildikleri, tutuldukları ve yaşayacakları muhakkak olanlar: durum, inceleme, oturum, uçak, taşıt, gezi

2) Şüpheli olanlar: tüzük, devrim, tartılma, ülkü, örgüt

3) Yaşayamayacakları muhakkak olanlar: kıvanç, işyar, usdeyi⁹⁷

1958’de yayınlanan Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca adlı yazısında Peyami Safa, okuyuculardan birinin sorduğu “Bakan kelimesi Türkçe midir?” sorusuna cevabı şöyledir: “Osmanlı İmparatorluğun’da vekillere nazır derlerdi. Şimdi bu kelime yabancı memleket vekilleri için kullanılıyor, Arapça nazır hem bir işe nezaret eden ve onu idare eden hem de bir yere bakan mânâsındadır. Uydurmacılar, nâzır kelimesinin birinci mânâsını bırakıp maddi mânâsını almışlar, bakan deyip çıkmışlardır. Türkçede “bir işe bakmak” tabiri vardır. Tek başına bakmak bu mânâyâ gelmez.

Bir kelime tam mânâsında kullanılmadığı zaman, halis Türkçe bile olsa, gençlik onu anlamıyor ve nece olduğunu soruyor. Bu sualde de görülen “bakan” gibi kelimeyi (nâzır mânâsında) öldüren de bu mânâsızlığıdır. Canı cehenneme! ”⁹⁸

Dil Devrimi sırasında Arapça-Farsça kelimelerin yerine kullanılmak üzere önerilen kelimelerden birkaçı şöyle:

Yaygın kelime -----> Uydurulan

zaruret/ mecburiyet ----- zorunluluk

sebept-----neden (niçin anlamıyla değil)

teşkilat-----örgüt

safha/derece/merhale-----aşama

nazariye/teorem-----kuram

temas etmek-----değinmek

şart-----koşul

-----etken, karşın, ilişki, olasılık, olanak,

---

⁹⁶ Doğan, Aksan, **Türkçenin Sözcüğü**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 157.

âlâsı, bağımsızlık, ilginç, siyasal, ulusal, genel, tüzel, görsel, eğitsel.

Dil Devrimiyle ilgili tez ve karşı tezleri inceledikçe ve bugün konuştuğumuz Türkiye Türkçesinde yer alan veya alamayan kelimelere baktıkça güzel bir hedefe doğru çıkılan yolda sapmalar olsa da, özleştirmecilik tasfiyeciliğe dönüşüp uydurmacılık haline gelse de Türkçeyi çok etkileyen bir dönem olduğu açıktır. Dil devrimine yöneltilen hücumlar iki noktada toplanır:

- 1) Yeni kelimelerin uydurma olması,
- 2) Bunların hükümet veya kanun- zorlama yoluyla dile sokulması,⁹⁹

Ancak Devrimin başarıya ulaştığı fikrini benimseyenlerin görüşünü fikrini benimseyenlerin görüşünü bugün okuyup yazdığımız, dinlediğimiz sözcükler olması destekler.

Dil Devrimi ve alfabe değişikliği üzerinde çok tartışıldığı bilinmektedir. İster geçmişle bağımız koptu, yeni nesiller ile eski nesil arasındaki bağ kesildi, gençler Yahya Kemal'i bile anlamıyor. Fuzuli, Nabi zaten tarihin derinliklerinde kaldı, denilsin; ister halk cahildi, okuma- yazma oranı çok düşüktü, değişiklik ile hızlı okuma- yazma öğreniliyor, amaçlanan yüksek okuma öğrenme oranına ulaşıldı denilsin, dil ve dile yeni girecek kelimeler üzerine P. Safa üç büyük gerçekten bahseder:

- 1) Her kelime uydurmadır. (Çünkü insanlar yapmıştır.)
- 2) Kelime uydurmadan bir dilin zenginleşmesi imkânsızdır.
- 3) Bu uydurma kelimeler arasında kaideye ve şiveye uymayanların bile medeni dil hazineleri içine girdiği görülür.¹⁰⁰

O halde kelimelerin menşei, hangi dilden Türkçeye girdiği ayrı bir konudur. Kelimelerin aslını düşünmek, bir dili kullananların değil, araştıranların işidir. Bir dilde kullanılan her kelime o dilin malıdır. Romancı romanını yazarken, vatandaş kahvede

---

⁹⁷ Peyami, Safa, **age.**, s. 41.

⁹⁸ Peyami, Safa, **age.**, s. 8.

⁹⁹ Peyami, Safa, **age.**, s. 42.

¹⁰⁰ Peyami, Safa, **age.**, s. 44.

sohbet ederken, politikacı meydanda konuşurken “imkân, masa, şart, akıl” kelimelerini Türkçenin malı olarak kullanır.¹⁰¹

Şu halde mühim olan kelimelerin bugünkü kullanımları olup hangi menşeden geldikleri kimseyi ilgilendirmez. “İhtiyacın Türkçesi nedir?” sorusu “Temmuz ayının adı nedir?” sorusu kadar mantıksızdır. Bir İngiliz, Türkçeyi öğrenirken “book” kelimesinin Türkçesi “kitaptır” diye öğrenir.¹⁰²

Zaten dilbilimin en temel kaidesi bir kelime dilin kullanıcıları tarafından anlaşılıyorsa ve kullanılıyorsa o dilin malıdır. Yani ölçü köken değil, kullanımdır.¹⁰³

1.2.2.4. Terimler

Terim, bilim dallarının, sanat ve meslek kollarının özel kelimeleridir.

Terim sorunu, kültür ve uygarlık değişimleri, imparatorluktan milli devlete geçiş gibi değişen koşullar ve süreler içinde, farklı biçimlerde ele alınıp değerlendirilmiştir. Her zaman üzerinde önemle durulmuş olan bu sorunda, önceleri Arapça esas alınırken Cumhuriyet döneminde milli devlet anlayışına bağlı olarak Türkçe terim yapma düşüncesi ön plâna geçmiştir. Ancak bu gelişme sonraki yıllarda hızını ve sürekliliğini kaybetmiştir. Dilden çıkarılan doğu kökenli terimlerin yerine konacak yeterince Türkçe terim türetilmediğinden yerine batı kökenli terimler alınmış ve kolay yola gidilmiştir. Böyle bir ortamda her bilim adamının bildiği yabancı dilin terimlerini kullanması, terim alanında çözülmesi güç sorunlar getirmiştir. Öte yandan bu durumun doğmasında batının bilim ve teknik alanındaki hızlı gelişmesinin rolü de büyüktür.

Terim sorunu bizde 1839’da Tanzimat ile başlarken Avrupa’da Rönesans ile başlar ve terminoloji bir bilim dalı olarak ortaya çıkar.

Avrupa’da en çok ilişki kurulan ülke Fransa olmasına rağmen (Kanuni döneminden itibaren) Tanzimat ile birlikte bu ülkeden örnekler model olarak alınmıştır.

Askeri terminolojide İngilizce ve Almanca göze çarparken I. Dünya Savaşı’ndan

---

¹⁰¹ Ahmet Bican Ercilasun, **age.**, s. 81

¹⁰² Ahmet Bican Ercilasun, **age.**, s. 81.

¹⁰³ Ahmet Bican Ercilasun, **age.**, s. 19.

sonra Almancanın daha çok tarım alanında etkisi görülür; bilim dalları, sanat ve meslek kollarında ise İngilizceye ihtiyaç duyulmuştur.

Osmanlı'da terimler açılan okullarda okutulacak ders kitapları sebebiyle de sorun olmuştur. Yabancı dil (Fransızca) ile eğitim veren Galatasaray Lisesi gibi okullarda Türkçe ders kitapları ve Türkçe eğitim konusunda atılan adımlar ile kitap ve terim sorunları ortaya çıkmıştır.

Bu yıllarda çeşitli bilim dalları için Arapça kökten Osmanlıca kurallarına göre türetilmiş Osmanlıca terimler ortaya çıkmıştır.

Meşrutiyet döneminde, Osmanlıca terimlerin hangi kavramların karşılığı olduğunu belirtmek için terimin hemen yanı başına Latince veya Fransızcasını yazmak âdet olmuştur.¹⁰⁴

Türkler, İslam uygarlığında iken Arapça yüksek kültür dili olmuştur. Edebiyat alanında Farsça kullanıldığından ümmet çağında Türkçede terim sorunu yoktur. Çünkü Arapça ve Farsça, Türklerin de üyesi oldukları ümmetin genel kültür dilidir.¹⁰⁵ İslam uygarlığının dili Arapça olduğundan terimlere de Arapça kaynaklık etmiş, Türk bilginleri tanınmış, ünlü eserleri dillerine çevirirken Arapça kökenli terimleri de olduğu gibi Türkçeye aktarmıştır.

15.-16. yüzyıllarda Türkçeye çevrilen fıkıh ve tıp kitapları bu bakımdan ilgi çekicidir. Arapça terimler yanında onları açıklayan pek çok Türkçe terim vardır. Terimlerin genellikle Arapçaya dayalı olması Türkçenin bir bilim dili olarak pekişmesini olumsuz olarak etkilemiş Türkçe düşünmeyi de, anlatmayı da, açıklamayı da engellemiştir.¹⁰⁶

Modern batı uygarlığına açılınca ve ulusçuluk bilinci doğmaya başlayınca terim ve ulusal dil sorunu ortaya çıkar. Yeni karşılaşılan ve karşılığı Türkçede olmayan batı dilinden alınan terimlere karşılık bulmak için Islahat-ı İlmiye Encümeni oluşturulur. Bu komisyonda Türkçe karşılık bulmanın gerektiğine inananlar vardır ama Arapçayı

---

¹⁰⁴ Hamza Zülfikar, **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, TDK Yay., Ankara 1991, s. 2.

¹⁰⁵ Hasan Ünder, "Terimler Sorunu ve Felsefe Dili Olarak Türkçe", **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162-163, Şubat-Mart 2001, s. 419.

¹⁰⁶ Hamza Zülfikar, **age.**, s. 3.

savunanlar üstünlük sağlar. Örneğin, “aboulie” > ziya-ı irade, “contradiction” > tenakuz vb. karşılanır, bu terimler 1940’ların başlarına kadar kullanılır.

1925’ten itibaren Türkçülük devletin resmi politikası olur ve her alanda bu durum hissedilir. 1932’de Türk Dili Tetkik Cemiyeti kurulur ve dil üzerine çalışmalar başlar. Terim sorunu da tasfiyecilik çizgisinde ele alınır. 1932’den itibaren terim kolu kurulmuşsa da, ilk ve ortaöğretim ders kitaplarında matematik, fizik, kimya, biyoloji gibi disiplinlerin terimlerinin Türkçeleştirilmeleri 1937’yi bulur.

TDK birçok çalışmalar yapmış, dil kurultayları düzenlenmiştir, Türkçe Terimler Cep Kılavuzu adlı çalışmalar basılmıştır.

TDK, kuruluşundan on yıl sonra terim yapan ve yayan bir merkez durumunu almıştır. Bunda Eğitim Bakanının da yardım ve destekleri vardır. Ancak bu çalışmalar ilk ve ortaöğretim kurumlarında başarılı olurken yükseköğretimde başarılı olunamamış ve ortaöğretimden yükseköğretime geçen öğrencileri zor duruma sokacağı endişesi ile uzman alanlarıyla ilgili terimleri hazırlamak İstanbul Üniversitesi’nin çeşitli fakültelerince oluşturulan komisyonlara verilmiştir.

1945–1949 yılları arasında birçok bilim dalının terimleri alınırken dinî terimlere dokunulmamıştır.¹⁰⁷

1970’li yıllarda batı kökenli kelimelere karşılıklar arama çalışmaları ağırlık kazanmıştır. TDK tarafından üç kişilik komisyon kurulmuş ve karşılıklar bulunmuş ancak bunlar halk tarafından tutulmamıştır.¹⁰⁸

Dil konusundaki Türkçü-batıcı milliyetçilik ile Türkçü-İslamcı (ve biraz da batıcı) milliyetçilik anlayışını benimseyen iki ulusal kimlik anlayışının çatışması 1980’e kadar sürmüştür, bu durumda TDK da yıpranmıştır.

Bu arada gelişen dünya ve ülke şartları içinde Türkçeye İngilizceden birçok kelime girmiştir. Üretilen kelimelerin mümkün olduğunca batı dillerindeki kelimelere benzetilmeye çalışıldığı görülür: bulletin>belleten, image>imge, ekol>okul, terme>terim, -al izafet eki>-sal eki

Gökberk, “Türkçe Avrupa kültür çevresi içinde biçimlenirken bu ölçüden kaçınmaz ve kaçınamayacaktır.” diyerek terimlerin Avrupa’da da yapıldığı gibi Latin ve Grekçeden alınması gerektiğini savunarak bu dillerden alınan köklerin birer köprü vazifesinde olduğunu ileri sürüyor. Mesela Nejat Muallimoğlu tıp özellikle psikiyatri alanında 7000 terim olduğunu ve her birine Türkçe (öz) kelime bulmanın imkânsız olduğunu belirtir.¹⁰⁹

Terim konusunda Türk Dil Devrimi’nin amaçlarından birini ve çalışmaların önemli bir bölümünü terimlerin özleştirilmesi oluşturuyordu. Birçok alanda sözlükler hazırlanmış ve önerilerin karşılıkları Osmanlı döneminden kalan terimlerin olduğu gibi Batı dillerinden giren terimlerin de özleştirilmesine yönelmiştir. Tabi bu karşılıkların yaygınlaşmasında yazarların bu kelimeleri kullanması da çok etkili olmuştur.¹¹⁰

Dil Devrimi süreci içinde pek çok terim benimsenmiş, kullanım alanları geniş olanlar günlük dille de yerleşmiştir. Örneğin:

*Ruhbilim ve felsefe alanında: şuur>bilinç,

tahte’ş-şuur>bilinçaltı,

sebk-i tabii özleştirilmiş biçimi>içgüdü,

tedai için >çağrışım,

ta’lil karşılığı >tümdengelim,

istikra için >tümevarım

*Gökbilimde: mahrek >yörünge,

seyyare >gezegen,

peyk >uydu

*Coğrafyada: asgarî tazyik mıntıkası >alçak basınç bölgesi

---

¹⁰⁷ Hamza Zülfikar, **age.**, s. 11.

¹⁰⁸ Hamza Zülfikar, **age.**, s. 9.

* Osmanlıcada, Batı dillerinden aktarılarak ıstalaktit>sarkıt, istilagmit>dikit ögeleriyle Türkçeleştirilmiştir.¹¹¹

Terim konusunda Peyami Safa'nın da görüşlerine yer vermek faydalı olacaktır. Safa, karşılığı bulunabilecek bir yabancı kelimeyi Türk lügatına sokmak Türkçenin kendi kaynaklarıyla zenginleşmesi ve tekâmül etmesi kabiliyetini bıçaklamaktadır, görüşünü savunmuştur.¹¹²

Safa, terimleri iki ana gruba ayırmıştır:

I. Yarım Terimler: Hem hayat hem ilim dilinde kullanılanlar olup Türkçesi bulunana kadar Arapçasının kullanılmasını uygun bulmuştur. Örneğin, ad–isim, istikbâl-gelecek

II. Tam Terimler: Yalnız ilim dilinde kullanılanlardır ve Latin-Yunancadan alınmasını destekler. Örneğin, ideal¹¹³

Edebiyat, gramer, tıp ve bilim gibi birçok alanın terimleri hakkında tartışmalar yaşandığı ve beş iddia grubu olduğunu Safa'dan öğreniyoruz:

1. Ananeciler, 2. İtidalciler, 3. Latince ve Yunancadan taraftarlar, 4. Öztürkçe taraftarları, 5. Telifçiler.¹¹⁴ Bu gruplar kendi fikirleri etrafında olayları şekillendirmeye çalışmışlardır.

Günümüzde ise özellikle bilgisayarın Türkiye'de kullanımının yaygınlaşması, İngilizce bilgisayar terimlerinin doğrudan doğruya Türkçeye girmesi problemini ortaya çıkarmıştır. Bilgi Çağı'nın temeli bilgisayarın, Avrupa'da ve Amerika'da icat edilmesi ve geliştirilmesi özellikle İngilizcenin dünya hâkimiyetine yol açmıştır. Bu durumdan Türkçenin etkilenmemesi mümkün değildir. Etkilenmeyi asgari düzeye indirmek için bazı öneriler sıralamak mümkündür:

---

¹⁰⁹ Macit Gökberk, **Değişen Dünya Değişen Dil**, YKY, İstanbul , 2004, s. 78.

¹¹⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükçülüğü**, Engin yay., Ankara 2004, s. 128.

¹¹¹ Doğan Aksan, **age.**, s. 129.

¹¹² Peyami Safa, “Yanaşma Kelimeler”, **age.**, s. 30.

¹¹³ Peyami Safa, “Terim Rezaleti”, **age.**, s. 42.

¹¹⁴ Peyami Safa, **agm.**, s. 44.

1. Bilişimin dil alt yapısını kurmak için öncelikle bilişim terimlerinin Türkçeleştirilmesi gerekir

2. Yazılım alanında Türkçe programların yetersizliği bir başka sorundur.

3. F klavye yerine Q klavye kullanılmasının yaygınlaşması, Türkçenin bilişim teknolojisi ile ilgili başka bir sorundur. (F klavye dilimizin temel ses sistemine uygun olduğu için bilgisayar kullanıcısı hızlanır.)

4. Bilgisayarda Türkçe karakterler sorunu öteden beri başa çıkılmayan bir sorundur.¹¹⁵

1.2.2.5. Batı Kültür ve Uygarlık Kurumları:

Batıyı görenler ve tanıyanlar bu dünyaya ait kurumları ülkemize taşıma heves ve heyecanı içindedirler. Böylece tiyatro, opera, bale, sinema ile farklı zevkler ve düşünceler, yeni fikir, sanat ve edebiyat akımları ülkemize gelmektedir¹¹⁶, gelirken de kendi adlarını dilimize getirmektedir.

1.2.3. Yabancı Ükelere Duyulan İlgi

Evliya Çelebi 17. yüzyılda yazdığı Seyahatname’de birçok eşyanın ismini, kişi ünvanlarını, gemicilik ve şehircilik terimlerini nakletmiştir. Bu arada yabancı dille konuşmaların veya şiirlerin yer aldığı parçalar da vardır. Ayrıca eserde Almanca, Yunanca, Macarca, İtalyanca, Romence, Slavca ve diğer dillere ait kelimeler de vardır.

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde Avrupa’ya karşı ilgi artmış, sefaretnameler, telif eserler (özellikle romanlarda Osmanlı toplum yapısı ilgi çekici bir konu olup gayrimüslim semtlerdeki hayat da yer almıştır. Bu da yabancı kelimelerin dile girmesine etkendir), çeviri eserler yabancı kelimelerin girmesinde rol oynamıştır.¹¹⁷

Geçmişte yaşanan bu durum günümüzde iyice küçülen dünyada seyahatlerin kolaylaşması ile daha da artmaktadır. İnsanlar gezilen görülen yerlerdeki eşya, hayvan,

---

¹¹⁵ Ali Akar, ” Bilgi Çağında Türkçe”, **Karaman Dil, Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 203.

¹¹⁶ Fatın Sezgin, **age.**, s. 55.

¹¹⁷ Fatın Sezgin, **age.**, s. 56.

şehir ve yiyecek adlarını kendi ülkelerine taşımaktadır. Türkiye'ye dönenler de Türkçeye çevrilemeyen o yörelerin diliyle birçok yeni şeyi/ kelimeyi dile ekliyorlar. Şu an Türkiye'de çok rahatlıkla bulunan ithal meyve-sebze isimleri başta olmak üzere birçok yabancı kelime dile bu vesile ile yerleşmektedir.

1.2.4.Yabancı Ülkelerde Yaşama ve Oralara Yolculuklar

İnsanlar geçmişten günümüze yabancı yerleri hep merak etmişler ve oralara gitmek isteği duymuştur. Gerek eğitim gerek çalışma gerekse de seyahat etme gibi sebeplerle gittiği yerlerin dillerindeki günlük konuşmadaki basit ifadeleri zihinlerinde tutar ve geri döndüklerinde kendi ülkelerinde kullanırlar, böylece dile yabancı kökenli kelime girişi olur. Bu durum Türkiye'de ve Türkçede de görülmektedir, bu ifadeleri birçok romanda, tiyatro eserinde, filmde görmek mümkündür.

Aziz Nesin de bu konuya eğilmiştir. “-Bonjuur... Siz Prenses Fesafeş'in kuzeni? Bravo... Çok genç... Ben sizi en az otuz yaşında zannediyor. Size veririm en çok onsekiz yaş...” “Kö dit vu?” “Hayret! Yirmibir yaşında?” “Emposibl!” Hiç göstermiyorsunuz. Bir çocuk gibi siz... Ama ben görmeden zannediyorum, otuz yaşında varsınız... Niçin? Çünkü Prenses Fesafeş benim çok eski dostum... Nasıl derler ki Türkçe,” İl ya kelk an” Fransızca yı biliyor siz? Ah yazık... Ana dilim Türkçe “natürelman me” fakat... Çok zaman kaldım Öropo'da biraz difisil şimdi benim için Türkçe... Fransızca'yı Türkçeden daha konuşuyor ben ...” İt iz veri diffikulti... İngilizce biliyorsunuz? Ah, yazık! Sorri...” (A.Nesin, Tatlı Betüş, s. 56-57)¹¹⁸

1.2.5. Alafranga Modası ve Batı Tarzı Yaşama Özentisi:

Geçmişten günümüze batıyı yanlış anlayan kendi kültürü ile batı kültürü arasında sıkışan, batılılığı tam anlamayan insanlar hem kültürü hem de dili yozlaştırmışlardır. Gösteriş düşkün insanları bir amaç haline getirmişlerdir.

Gerek aydınlar gerekse de halkın bir kısmı kendi kültürünü inkâra gidip alafranga yaşamaya heves etmekte ve her şeyi yozlaştırmaktadır.¹¹⁹ Özellikle Tanzimat

---

¹¹⁸ Fatın Sezgin, *age.*, s. 58.

¹¹⁹ Fatın Sezgin, *age.*, s. 61.

edebiyatında alafranga yaşama özenen, okuyup dinlediklerini hayatına uygulamaya çalışan ve bunları yaparken de komik durumlara düşen kişileri konu alan birçok roman görmek mümkündür. Örneğin, Ahmet Mithat Efendi'nin Felatun Beyle Rakım Efendi romanı ile Recaizade Mahmut'un Araba Sevdası adlı eserlerinde kendi kültürünü beğenmeyenler, batıya heves edenler ile kendi değerlerine sahip çıkan insanların farkları okuyucuya gösterilmiş, yanlışlıkları ile alay edilerek okuyucuya mesajlar verilmiştir. Bu kahramanlar heveslendikleri hayatı yaşamaya çalışırken ister istemez yabancı dillerden özellikle de Fransızcadan alınma birkaç kelimeyi de günlük hayatlarında karşılarındakilerini etkilemek için kullanırlar. Bu durum da yabancı kökenli kelimelerin dile girişine sebep olmuştur.

Dile giren doğu ya da batı kaynaklı (yabancı) kelimeleri tam olarak benimseyemeyen halk, duyduğu kelimeleri kullanmaya çalışınca gülünç duruma düşmüştür. Bu durumları çok güzel anlatan birkaç örnek verilebilir:

Yeni zengin, bir ziyafete gitmiş. Yemiş içmişler. Bizimki yemekten sonra su istemiş. “Şimdi olmaz. Keylos gelsin de ondan sonra” demişler. Bizimki bir beklemiş, iki beklemiş, sonunda dayanamayıp gene su istemiş. “Keylosun gelmesine az kaldı. Biraz daha sabredin” demişler ve adamcağıza bir türlü su vermemişler. Bir süre sonra bir uşak elinde su ve şerbet bardakları olduğu halde içeri girmiş. Uşağın adının Keylos olduğunu sanan adamcağız, “Nerelerdeydin be Keylos! Bizi amma da beklettin ha!” diye bağırmış. Oysa Keylos yemekten sonra su içmeden beklenen zamana deniliyormuş!

İki kişi tanıştırıldığı zaman, “müşerref oldum” denilir. Bakın ne olmuş: Yeni zenginin karısı kibar bir hanımla tanıştırılmış. “Meryem Hanım” denilince kadın hemen, “müşerref oldum efendim” demiş. Bizimki sosyete de adların değişmesi moda herhalde diye düşünüp, “Ben de köyde Fatmaydım, burada Fatoş oldum”, deyivermiş!

Eski devirlerden birinde valiye üst makamlardan, “iliniz dâhilindeki mevaşi adedinin bildirilmesi” diye bir yazı gelmiş. “Mevaşi”nin ne olduğunu bilmeyen vali kendi kendine, “Herhalde yanlış yazmış olacaklar. Maaşlıları soruyorlar galiba” diye düşünmüş. En başa kendini yazdırarak bütün memurların adlarını alta eklettirmiş. Oysa

“mevaşi” , “büyük baş hayvan” demek değil miymiş?”¹²⁰

1.2.6. Yabancı Dil Eğitimi ve Yabancı Dille Eğitim

Dil ve eğitim bir milletin önem vermesi gereken iki temel konudur. Çünkü dil milleti birbirine bağlar, eğitim toplum geleceğinin şekillenmesini sağlar.

Konfüçyüs: “Bir ulusun tüm yönetimi sana bırakılsaydı ilkin ne yapardın? diye sorulduğunda, O: İlkin dili düzeltirdim. Dil düzgün olmayınca, söylenen, söylenmek istenilen değildir; söylenen söylenmek istenilen olmayınca, yapılması gereken yapılmadan kalınca, törelerle sanat geriler, törelerle sanat gerileyince de adalet yoldan çıkar; adalet yoldan çıkınca halk çaresizlik içinde kalır. İşte bundan, söylenmesi gereken başıboş bırakılamaz. Bu her şeyden önemlidir.”¹²¹

Dilin önemi birçok badire atlatan ama hep birlik içinde kalan Türklerin önderi Atatürk tarafından da vurgulanmıştır. Atatürk, “Türk dili, Türk ulusu için kutsal bir hazinedir. Çünkü Türk ulusu geçirdiği nihayetsiz felaketler içinde ahlakını, an’anelerini, hatırlarını, menfaatlerini kısacası bugün kendi milliyetini yapan her şeyinin dili sayesinde muhafaza olduğunu görüyor. Türk dili, Türk ulusunun kalbidir,zihindedir.”¹²²

Dil çok önemli, eğitim ve hatta dil eğitimi bu kadar önemliyse dünyadan bihaber olup sadece kendi içimizde yaşayarak mı ömrümüzü geçireceğiz ya da küçülen dünyada dışa kapalı kalmak mümkün müdür? Elbette hayır, cevabı en doğru yanıt olacaktır. O halde gelişen dünyaya ayak uydurmak için yabancı dil öğreneceğiz, öğreteceğiz, peki sorun nereden kaynaklanmaktadır? Sorun yabancı dil eğitimi vermek ile yabancı dille eğitim vermek arasındaki farkta yatmaktadır.

Bu konu son zamanlarda dil ile ilgili yapılan tartışmaların başında gelmektedir. Ancak tartışmanın can alıcı noktası yabancı dilin öğrenilmesine karşı çıkılması değil, okullarda öğretilen konuların ana dilimiz olan Türkçe yerine yabancı bir dil ve özellikle de İngilizce ile yapılmasıdır. Bilhassa ülkemizin önde gelen üniversitelerinde yabancı

¹²⁰ Erhan Tıgılı, “Dilimizin Nobranları”, www.turkcan.org, 10.11.2006

¹²¹ Yakup Karasoy, “Devlet Adamı ve Dil”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat- Mart 2001, s. 206.

dil ile eğitim yapılması bu konunun en önemli noktalarından biridir.

İnsanlar aldıkları eğitim ile kendi dünya görüşlerini oluşturur. Dil de kültürün aktarıcısıdır. Devletin resmi dili olan Türkçe yerine yabancı dil kullanılması en iyi şekilde eğitim verilmek istenen çocuk ve gençlerimizin zorlanmasına sebep olmaktadır. Çünkü insan ana diliyle dünyayı tanır, nesnelere ve onların adlarını öğrenir. Ana dili dışındaki bir dil ile ders alıp yeni bir şeyler öğrenmesinde sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Toplumumuzda dil öğrenmek her zaman çok önemli görülmüştür, özel öğretmenler ile Fransızca başta olmak üzere birçok dili öğretmişlerdir. Yeni bir dil öğrenenler ise öğrendikleri bu dilin kelimelerini günlük yaşamlarında kullanmışlar böylece diller arasında kelime geçişleri meydana gelmiştir.

Özellikle Osmanlı devleti döneminde yabancı dil eğitimine önem verilmiştir. Sultan II. Mahmut'un Tıphane (1832) açılışında öğrencilere konuşması şöyledir: “Benim sizlere Fransızca okutmaktan amacım Fransız dili öğrenimi yaptırmak değildir. Ancak sağlık bilimini öğretip giderek kendi diline almak ondan sonra da Osmanlı ülkesinin dört bir yanına Türkçe olarak yaymaktır.”¹²³

Yabancı dil bilenler çoğunlukla diğer insanlardan bir adım önde olmuşlardır. Ülke yönetiminde söz sahibi olanlar, çoğunlukla batı ülkelerini görmüş, oralarda okumuş insanlar olmuştur. Bu insanlar ülkeye geri döndükten sonra da görüp yaşadıklarını ülkede uygulamak istemişlerdir. Ayrıca ülkemizde Osmanlı'dan başlayıp Cumhuriyet döneminde de devam eden batı dillerini yabancı dil olarak öğretmek amacı görülmektedir. Bu amacın ne oranda başarıya ulaşmış ulaşmadığı gençlerin iyi bir yabancı dil sahibi olup olmadıkları da ayrı bir tartışma konusudur. Ancak yabancı dille eğitimin ne şekilde yabancı kelime girişine sebep olduğunu şöyle özetleyebiliriz.

a) Ülke içinde yabancıların etkin idareci ve eğitici roller üstlenmesi: Batılılaşma hareketleri ile birlikte, yabancılar bazı resmi kuruluşlarda danışman olarak görev almaya ve eğitim kurumunda ders vermeye başlamışlardır.

b) Eğitimde batı dillerinin müfredata alınması ve hatta bu dillerde eğitime geçilmesi: Osmanlı'nın son döneminde başlayan bir modayla bazı ailelerde yabancı dil

---

¹²² Yakup Karasoy, **agm.**, s. 206.

eğitimi okul çağından önce başlamaktadır.

c) Avrupa ve Amerika'ya gittikçe artan sayıda ğrenci gönderilmesi.

Bir dile yabancı kelime mekanizmasını inceleyen Haugen böyle bir alışveriş için bu iki dili de belli ölçüde bilen bir grubun var olması gerektiğine işaret etmiştir. İki dilliler, bazen bilinçli bazen de farkında olmadan yabancı kelimeleri dile sokmaktadırlar. Örneğin, Mina Urgan, annesinin Fransızca'yı cümlelerinin arasına katmasından söz ederken şöyle demektedir: "Annem şefika çok önemli bulduğu, ya da çok anlamlı ve trajik sandığı bir söz söylerken, mutlaka Fransızca söylerdi bunu. Örneğin, damadına kızınca, "je l'ignore" derdi. Evimizin para işlerine bundan böyle ben bakacağımı bildirdiğimde, annem bunu kendisine yönelen hareketlerin en son ve en korkuncu saymış, "le dernier outrage" demişti." Birden fazla dil bilenlerin bazen irade dışı olarak bu diller arasında kaydıkları da görülür.¹²⁴

Bilgilerini bir yabancı dil aracılığıyla öğrenenler çoğu zaman gösteriş amacı gütmeden, sadece kavramların kafalarındaki karşılığı o dilden olduğunu için yabancı kelimeler kullanabilir. Öğrenci veya bilim adamı her okuduğunu kendi ana diline çevirerek öğrenme sürecini yavaşlatmamak için, kavramların yabancı karşılıklarını aklında tutmuş olmaktadır.¹²⁵

1.2.7. Argo Yoluyla Yabancılaşma

Her toplumda bazı mesleki ve sosyal alt grupların kendi aralarında anlaşmalarını sağlayan özel kelimeler kullandıkları bilinmektedir.

Ana dile evre dillerden giren kelimeler genel argoya ve alan argolarına geçebildiği gibi yabancılarla yakın temasta olan halk da bazı kelimeleri gerçek anlamının dışında ve çoğu zaman da argo şeklinde dilimize sokabilmektedir. Örneğin, Rumeli demiryollarında alışan Alman kontrolcülerin "tamam!" anlamında makiniste bağırdıkları "fertik" sözünden "fertik çekmek" argosu türetilmiştir. Bu durumlara daha çok ayaktakımı ve klhanbeyler arasında rastlanmaktadır.

---

¹²³ Yakup Karasoy, **agm.**, s. 208.

¹²⁴ Fatın Sezgin, **age.**, s. 71.

¹²⁵ Fatın Sezgin, **age.**, s. 72.

Meyhane, kumarhane, barların vb. birçoğu azınlıklar tarafından işletildiğinden buraların müdavimleri de onlardan birçok kelime almıştır. Öte yandan eski dönemlerde Rumca, Ermenice ve İtalyanca gibi dillerden girmiş olan birtakım kelimeler, daha sonra yeni modalar dolayısıyla Fransızca veya İngilizce karşılıkları tarafından dilimizden atılınca, anlam kaymalarına uğrayarak argoda yaşamaya devam etmişlerdir. Örneğin, mantinota gibi bugün dilde görülen kelimelerden birkaçı şöyledir:

- Yunancadan: çiroz, moloz, pilaki, kodes,
- İtalyancadan: avanta, dümen, faça, numara, papel, racon, volta,
- Fransızcadan: antika, fos, aval, film, ispiyon, kumpas, torpil,
- Ermeniceden: ayınka, hint, moruk, nannik,
- İngilizceden: filinte, istim, pinpon, tonel,
- İspanyolcadan: palavra, voyvo.¹²⁶

1.2.8. İdeolojik Akımların Doğurduğu Hava

Ülkemizin sancılı yıllarında çok daha yoğun görülen ideolojiye uygun kelime seçimi günümüzde azalmış görünmektedir. Özellikle yeni yetişen genç kuşaklar için çok anlam ifade etmeyen bu durum yazılı eserlerde de kendini göstermekte ve artık eşanlamlı olarak kullanılan bu kelimeler yazı güzelliği amacıyla aynı yazıda kullanılmaktadır.

Ülkemizde dil konusundaki görüşler ideolojik kutuplaşmanın bir göstergesi olmuştur. Hepçilingirler, “İslamcı Türkçe” başlıklı yazısında “Kimileri İngilizce sözcük kullanmaya meraklıdır, kimileri Arapça, Farsça. Çünkü seçtikleri sözcükler, insanların yalnız düşüncelerini, kişiliklerini değil, dünya görüşlerini de açıklar. Birçok kişi bunu bildiği için kendi dünya görüşüne uygun sözcük kullanmaya çaba gösterir.” demektir. Ülkemizde uzun zamandan beri süren ve bir ara neredeyse bir iç savaşa yaklaşan kutuplaşma, yıkıcı sonuçlarını dilimiz üzerinde göstermiştir. Öyle ki, kullanılan

---

¹²⁶ Fatın Sezgin, *age.*, s. 73.

kelimelere dayanan ayrımcılıklar, bir öğrencinin not alma veya sınıf geçmesinden, kendisine çevre edinmek isteyen bir kişinin değişik sosyal gruplarca kabul görmesine, daha da ileri gidilerek geçimini sağlamaya çalışan birinin iş bulmasına kadar her alanda kendini göstermiştir. Dilin politikleştirilmesini ele alan Brendemoen, Osmanlıca gibi, köktenci bir yenilikçiliğin de politik bir anlam yüklendiğini ifade etmektedir: Taraflar birbirini suçlarken reformcular en anlaşılmaz Osmanlıca cümleleri örnek göstermekte, karşıtlar ise Öztürkçenin en ümitsiz örneklerini ele alarak alay etmektedirler. Böylece uzlaşmacı bir yol bulmak yerine zıtlasmalar ve çekişmeler öne çıkmaktadır.

Kişilerin hangi kampın üyesi oldukları kullandıkları kelimelerden anlaşılır hale gelince, buldukları ortama aykırı düşmek veya ideolojik damga yemek istemeyenler öz Türkçe veya Arapça-Farsça kelimeler yerine batı kaynaklı kelimeler tercih eder hale gelmişlerdir. Böylece, mesele veya sorun yerine problem, âmil veya etken yerine faktör, nazari veya kurumsal yerine teorik, evsaf veya nitelik yerine dinamik, teşkilat veya örgüt yerine organizasyon demek daha uygun sayılmıştır.¹²⁷

1.2.9. Üsluba Yönelik Kullanım

Dilin yabancılaşmasında önemli olan bir diğer sebep ise üsluba yönelik kullanımlardır. Bu sözlerin çağrıştırdığı modernlik, medenilik, Avrupalılık havası bunları kullananlara toplumun bazı kesimlerinin gözünde itibar ve incelik kazandırmaktadır.

Dilin kendi yapısından gelen direnç derecesini de hesaba katmak gerekir. Kültürümüzün daha çok sözlü ifadeye dayanması, yaygın ve kalıcı eserlerin sayısını sınırlamıştır. Tarih boyunca değişik dillerin istilası da dilin kurallarını bozmuş ve gevşetmiştir. İnce anlam farklarını ifade edecek kelimeleri kendi bünyesinde üretemeyen hatta zaman zaman bunların bir kısmını tasfiye eden dilimiz, yabancı kaynaklara muhtaç kalmıştır.

Yabancı kelimeler bir üslup aracı olarak kullanılmaktadır. Üç ayrı yaklaşım sıralanabilir:

---

¹²⁷ Fatın Sezgin, *age.*, s. 74.

1.Yabancı kelimelerin ahenk ve ses özelliklerinin çarpıcı etkisidir. Düzgün ve durgun giden tek düze bir metin içerisinde aniden yükselen sivriltiler gibi dikkat çekmektedir. Bazen yazarlar, zor ifade edilen duygular ve tavsiyeler için de böyle bir etkiyi araya sokmaktadırlar. Bu konuda özellikle romanlar incelendiğinde örnek verilebilecek birçok cümleye rastlamak mümkündür.

Hayır (s.158) adlı romanında Adelet Ağaoğlu “Deniz olacak, sis olacak, ambalajlanmamış bir roket olacak, sisi yarıp gideceğiz.” derken, Selim İleri ise Her Gece Bodrum (s.180) eserinde “İşte düş çağları sirenlerin türküsüyle ve nereidlerin danslarıyla yaşadığım!” cümlesini kurarak bu konuya örnek olmuştur.¹²⁸

2. Ahengi bozan tekrarlardan kaçınmanın bir aracı olarak yabancı sözlerin kullanılmasıdır. Sevinç Çokum’un Karanlığa Direnen Dünya romanından alınan bölümde ‘remz’ sözcüğünün üç yerde tekrarlanması sembol ve işaret kelimeleriyle önlenmiştir: “Babam köylü veya rençber değil, esnaftan biri olmanın remzi saydığı kasketini sever, gariptir ama sadece şehirliliğin sembolü kravatu da kabullenebilirdi. Oysa bu ikisi bir arada olamazdı, (olamaz diye düşünmenin de nereden kaynaklandığını bilemiyorum) bu ikisi birbirine zıt şeylerdi ve biri köylülüğün, diğeri şehirliliğin işareti olduğundan, çobanın takım elbiseyle davar gütmesi kadar tuhaf karşılanabilirdi.”¹²⁹

3. İfadeyi pekiştirmek için aynı kavramın dillerde tekrarıdır. Örneğin “Ne kadar tanınmış bir adam, diye söylendi, bu eski ailelerin hali başka... ‘prestij’leri, ‘itibar’ları var. (R.Halit Karay, 2000 Yılım Sevgilisi, s. 70.)¹³⁰

Elbetteki bütün bu sebeplerin kaynağı eğitim yetersizliği olup Türkçemizin Batı dillerinin boyunduruğu altına girip Frantürkilizce halini almasından endişe eden birçok aydınımız vardır.¹³¹

---

¹²⁸ Fatın Sezgin, **age.**, s. 78.

¹²⁹ Fatın Sezgin, **age.**, s. 80.

¹³⁰ Fatın Sezgin, **age.**, s. 80.

¹³¹ Fatın Sezgin, **age.**, s. 77.

1.2.10. Bazı Meslek ve Sanatların Yabancı veya Azınlıklar Tarafından Yürütülmesi

Osmanlı Devleti büyük bir imparatorluk olarak değişik ırk, dil ve dinden toplulukları bir araya getirmiştir. Bu topluluklar içinde konu açısından en önemli olanları birçok yabancı kelimenin dilimize girmesine aracılık etmiş olan gayrimüslim azınlıklardır. Örneğin, Ermeni ve Rumlar pastırma satma hakkına sahipti. Yahudiler altın ve mücevherat ticareti yanı sıra terzilik, parşömen ve türban imalatı yaparlardı. Altın işletmeciliği ve kâğıt imalatıyla Ermeniler; gemi yapımı ile Rumlar uğraşırlardı. Bu azınlıklar gerek kendi dillerindeki, gerekse de temasta buldukları Avrupa ülkenin dillerindeki kelimeleri meslek dilinin bir parçası halinde Türkçeye aktarılmışlardır. Dil üzerinde en fazla etki yapan ise eğlence yerleridir. Meyhane, bar ve diğer birçok eğlence yeri ile tiyatro, bale, opera gibi yabancı eğlence yerleri özellikle devrin gençleri için çekicidir.¹³²

1.2.11. Uluslararası Çok Uluslu Şirketler

Ticaret ve ticari ilişkiler, dünya kaderini değiştiren coğrafi keşifler ile başlar ve ülkelerin birbirlerine yakınlaşmasını sağlar.

Osmanlı döneminde kapitülasyonlar aracılığıyla ülkede faaliyetler gösteren yabancı şirketler ve kuruluşlar, kendi alanlarına ait kelimelerin dilimize girmesine aracılık etmiştir. Osmanlı döneminde Fransızca, son dönemler de ise İngilizce şirketler aracılığıyla dile yabancı kelime girmesine imkân vermiştir. Son zamanlarda ise, dünya çapında yayılma eğilimi gösteren uluslar arası şirketler, iş yerinde daha çok İngilizce kullanmakta, bu dili bilen kişileri işe almaktadırlar. Gazetelerimizde artık çoğu İngilizce olmak üzere, Almanca veya Fransızca gibi yabancı dillerden iş ilanları sıkça görülmektedir.

Yabancı ülkelerde veya yabancı dillerde eğitim görenlerin bu firmalarda çalışma şansları yükselmektedir. Bu kişilerin iş yerlerindeki ecnebilerle yabancı dilde konuşabilmeleri, diğer çalışanlar gözünde itibar kazanmalarına yol açmaktadır.

---

¹³² Fatın Sezgin, *age.*, s. 85.

Konuşmalarında çok sayıda yabancı söz geçmektedir. İki dilliliğin sağladığı kolaylıkla birçok terimi Türkçeye evirme zahmetine katlanmadan yazılı ve sözlü ifadelerine katmaktadırlar.¹³³

Günümüz Türkiye'sinde de küresel sermayenin etkisiyle faaliyet gösteren Şirketler, zelleştirme ile ülkeye gelen yabancılar geçmişten itibaren dile giren kelimeleri pekiştirmiş ve daha birçok batı kaynaklı kelime girişine neden olmuştur.

1. 2.12.İtibar ve İncelik İfadeleri

İnsanlar anlamadıkları, kendilerine yabancı gelen Şeyleri çoğunlukla saygıyla karşılar ve ona saygı gösterir. İster doğu kaynaklı ister batı kaynaklı olsun dile giren yabancı kelimelerin dilimizde tutunması kullanıcılarının onlara çok sevimli bakmalarından kaynaklanmaktadır.

Bu konu iki başlık altında incelenebilir:

a) Bu kelimelere yüklenen g ve ekiciliktir. Bir zamanlar aşevi denen yerlerin daha sonra neden lokanta ve en sonunda da restoran veya restaurant olduğu bu özellikle açıklanabilir. Ya da Şoför ismini uygun bulmayan Őehirlerarası otobüs kaptanlarımızdan kaç tanesi, onları at arabacısı ile karıştıracak sürücü ünvanını kabul edeceklerdir.

b) Kaba, ayıp veya çirkin sayılan bazı kavram ve eşya için karşılık olarak seçilmeleri durumudur. Böylece daha nazik ve ince bir üsluba varılmış olmaktadır. Baytar, veteriner sözcüklerinde olduğu gibi ağdaş bir hava yansıtan veterinerin benimsendiği görülmektedir.

İnsanların toplumda yerlerini, işlerini yükseltmek için yabancı kelimeleri kullandıkları görülmektedir.¹³⁴

Tıp terimlerinin konuya kattığı ciddi hava, Şu fıkrada çok güzel bir Şekilde canlandırılmaktadır. “Adam doktora, sabahları keyifsiz kalktığından, az da olsa çalışınca fazla yorgun düştüğünden uzun uzun dert yandıktan sonra, tıbbi terim kullanmadan hastalığının ne olduğunun izahını istedi:

---

¹³³ Fatın Sezgin, **age.**, s. 88.

Doktor derhal teşhisini koydu:

— Koyu bir tembellik. Başka bir şey değil...

Hasta bir an düşündükten sonra tekrar sordu:

—Şimdi de bunu tıptaki adını rica ediyorum. Latince olursa daha iyi, karıma ve bizim müdüre söylemek için...’’¹³⁵

1.2.13. Kavram Farklılıklarını Karşılama

Dillerin zenginleşerek ince kavram farklılıklarını ifade edecek hale gelmesi asırlar alır. Bu arada gerekirse diğer dillerden alıntılar yapılır. Dilimizde bu durumun örnekleri çoktur: Apartman, barınak, daire, dam, ev fakirhane, hane, ikametgâh, kâşane, konak, konut, köşk, kulübe, lojman, mesken, ocak, yuva... Kelimelerinin hepsi ailenin barındığı yapıyı ifade eder.¹³⁶

Kelimeler arasındaki ince anlam farkları, ancak o dile hâkim olanlarca takdir edebileceğinden, bu kişiler konuşmalarında veya yaptıkları çevirilerde çoğu zaman istemeyerek de olsa yabancı kelime kullanmak zorunda kalacaklardır. Aksi halde ya anlamdan fedakârlık yapmak veya tek kelime yerine yaklaşık kavram tanımları yerleştirmek gerekecektir. Yabancı dillerdeki birden fazla kavramın dilimizde karşılığının bulunmaması, zaman zaman karışıklığa yol açabilmektedir.

Bugün dilimizde birçok eşya ve kavramın adı geniş bir kitle tarafından bilinmemektedir. Eski karşılıkları ise unutulmuştur. Bunları bilenler olsa bile kınanmak ve anlaşılmamak endişesiyle kullanmamaktadırlar. Yabancı dil bilenler ise o dildeki karşılıklarıyla düşünmektedirler. Alev Alatl bu durumu şöyle özetlemektedir:

“Kind, compassionate loving ...’’ diye mırıldandı Günay.

“Anlamadım ?’’

“Müşfik, hayırhah, nazik, muhip, kerim, refik, rıfkı... Biri bilmediğimiz, öteki

---

¹³⁴ Fatın Sezgin, **age.**, s. 89.

¹³⁵ Fatın Sezgin, **age.**, s. 93.

¹³⁶ Fatın Sezgin, **age.**, s. 94.

ise unuttuğumuz bir dilin insanî değerleri, ” dedi Günay Rodoplu,

“Müşfik başkasının kederiyle ilgilenen, yardıma, sevgiye muhtaç olana merhamet ve sevgiyle koşan, insanları safi , katıksız, ivazsız, hesapsız sevgiyle besleyen demek. Hayırhah, İnsanoğlunun maddi ve manevi iyiliğini isteyen. Muhip, dost olan Kerim, cömert müsamahakâr, hoşgörülü olan. Refik, yardımcı, yoldaş. Rıfkı...” sesi alçaldı, alçaldı, söndü. Odayı sağır edici bir sessizlik kapladı.”¹³⁷

Gelişen ve değişen dünyaya ayak uydurmaya çalışan ülkemiz insanları günlük hayatlarında artık çok fazla yabancı kelime kullanmaktadır. Birkaç yıl önce reyting (izlenme oranı) rekorları kıran, bir dizide halk arasında kılıbık olarak adlandırılan karakter için “light erkek” denilmekteydi, bu söz o dönem o kadar tuttu ki hâlâ kullanılıyor. Şimdi İngilizce de ‘hafif’ anlamında kullanılan bu kelimenin bir tamlama kurarak yaygın biçimde kullanılan ‘kılıbık’ yerini aldığını maalesef görmekteyiz.

1.2.14. Milli Değerler Konusundaki Duyarsızlık ve Yabancılık

Yabancı dillere duyulan özeni ve yerli değerlerin horlanması da yabancılaşmayı hızlandırmıştır.

Geçmişten günümüze çeşitli milletlerin dillerinden etkilenen Türkler kendi dillerini çok önemsememiş, başka dillerle konuşmayı, eğitim almayı bir ayrıcalık saymıştır.

Kurulan devletlerin resmi dilleri çoğunlukla Türkçe olmamış, Arapça veya Farsça ile yerel ağızlar kullanılmıştır. Anadolu Selçuklular döneminde resmi dil Farsça, bilim dili Arapça idi, edebi dil olarak da Farsça ülkede yayılmıştır.

Osmanlı aydını Arapça ve Farsça kelimeler ile o dillerin yapısal özelliklerini yaygın bir şekilde kabullenmiştir. Bu tavır çoğu zaman halk tabakalarına kadar inmemiş, ağdalı ve çetrefilli Osmanlıcaya dönüşmüştür.

Osmanlı Devleti’nde resmen kabul edilmiş bir dil olmadığı ve bu konunun ancak II. Abdülhamit döneminde gündeme geldiği belirtilmektedir. Mebuslar Meclisi’nde

---

¹³⁷ Fatma Sezgin, *age.*, s. 94.

hangi dilin konuşulacağına karar vermek gerekince 1876 yılında anayasanın 18. maddesine Osmanlı Devleti'nin resmi dilinin Türkçe olduğu yazılmıştır; ancak bu mecliste de yerel lehçeler koşuluyordu. Öyle bir keşmekeş ortaya çıkmıştır ki, zabıt tutan Ahmet Mithat Efendi sıkıntıdan bayılmıştır.¹³⁸

Feyza Hepçilingirler'in yerinde ve doğru tespitine katılmamak mümkün değil: “Osmanlı atalarımızda kültürlü olduklarını kanıtlamak için bildikleri ve hayran oldukları diller ile şiir, düzyazı, çeviri eserleri verdiler. Torunları için ise kültürlü olmanın yolu önce Fransızca, daha sonra da İngilizce öğrenmekten geçti.”¹³⁹

Yoğun sözlü edebiyatın yanında Arapça ve Farsça ile tanıştıktan sonra bu dillerin nazım biçimlerini alan, aruz veznini yüzyıllar boyunca kullanan, ancak sözlüklerde bulunabilecek kelimelerle şiirler yazan, doğulu büyük şairlere nazireler yazan edebiyatçılarımız Arapça-Farsça-Türkçe karışımı karmaşık bir dil yani Osmanlıca'yı oluştururken dile de birçok yabancı kelime girişine neden olmuşlardır.

Günümüzde ise çevirilerden veya batılı eserlerden etkilenen edebiyatçılardan dolayı batı kaynaklı birçok yabancı kelime dile girmektedir.

Dile, topluma ve kültürümüze olan bu yabancılaşma kendini en çok yer adları ve tabelalarda göstermektedir. Osmanlı döneminde yabancı isimli iş yerleri daha çok ecnebler tarafından açılmakta iken son yıllarda gittikçe artan bir hızla iş yeri adları yabancılaşmaya başlamıştır. Gerek lokanta gerek mağaza gerekse de otel isimleri yabancı kelimelerden meydana gelmektedir ve yabancı bir ülkeye gidilmiş izlenimi vermektedir.

Hâlbuki diğer milletlerde dil bilinci ve şuuru son derece gelişmiştir. Örneğin, “Fransa'da Fransızcaya yabancı bir kelime soktuğu için insanlar mahkemelere veriliyorsa ve Fransızcadan başka bir dille konuşmak utanç vesilesi sayılıyorsa, bu durum milli şuurun Fransa'da çok kuvvetli olduğunu gösterir. Canlı bir örnek olması hasebiyle, on yılı aşkın bir süre ülkemizde kalıp Beşiktaş ve Trabzonspor takımlarını çalıştıran İngiliz teknik adam Gordon Milne'ye dikkat etmek gerekir. Türkçeyi çok iyi anlayan ve gerektiğinde rahatlıkla anlaşabilecek derecede konuşabilen Milne'nin

---

¹³⁸ Fatma Sezgin, *age.*, s. 98.

ağzından asla Türkçe kelime çıkmazdı. Sürekli yanında tercüman bulunduran Milne'nin her ne olursa olsun İngilizceden başka dil konuşmaması, milli şuurunun ne kadar güçlü olduğu ve diline ne derecede saygılı olduğunu göstermesi bakımından bizler için ibret verici durumdur.

Batılılar arasında olduğu gibi Müslüman milletler arasında da kendi dillerini öncelikli ve üstün dil kabul ettirme konusunda bir yarışın her dönemde var olduğu görülmektedir. Araplar Arapçayı Rabca, yani Allah'ın dili, cennetin dili gibi nitelendirmelerle yüceltmekte, bu konuda hadis rivayetleri bulunduğunu öne sürmektedirler. Özellikle Araplar, Kuran'ı-Kerim'in dilinin Arapça olmasını çok iyi kullanmış ve bazı kavmiyetçilik duygularıyla, cennet ehlinin dilinin Arapça olduğuna ve Arapçanın üstün dil olduğuna dair çeşitli hadisler uydurmuşlardır.¹⁴⁰

Bizim tarihimizde de dil şuuruna sahip Kaşgarlı Mahmut, Ali Şir Nevai gibi tarihi şahsiyetler vardır. Ancak birçok bilinçli aydına rağmen büyük şehirlerde görülen ve maalesef artık kanıksanan yabancı kelimelerden oluşan levhalar, şimdilerde küçük şehirlerde de görülmektedir.

İnternet ve bilgisayar dünyası başta olmak üzere yazılı ve görsel iletişim araçlarında rastlanan batı kökenli kelimeleri kullanmakta yazık ki hiçbir sakınca görmeyen özellikle gençlerimiz milli bilinçten uzak yetişmektedir. Dildeki bu yabancılaşma aile içine sirayet ederek ebeveynler ile çocukların birbirini anlamamasına ve çatışmaya sebep olmaktadır.

Hiçbir İngiliz telefonu kapatırken veya vedalaşırken “güle güle, hoşça kal” vb. veda ifadeleri kullanmazken bizim gençlerimiz telefonu “bye bye” diyerek kapatmakta ve bundan da hiçbir rahatsızlık hissetmemektedir.

Geçmişten getirdiklerimizi torunlarımıza miras bırakırken korumamız gerekenler ne acıdır ki yabancı özellikle Avrupa kültürlerinden yoğun izlerle dolu olacak. Bunun önüne ancak milli bilinci yüksek, kendi özünü beğenen ve koruyan, evrensel değerlere karşı saygılı nesiller yetiştirerek geçebiliriz.

---

¹³⁹ Fatın Sezgin, *age.*, s. 98.

¹⁴⁰ Ercan Alkaya, “Milli Şuur Eksikliğinin Türkçeye Etkisi”, *Akpınar*, S.1, Ocak-Şubat 2006, s. 6.

1.2.15. Dilin Kendi Yapısından Gelen Direnç Derecesi

Dillerin dış etkilere karşı gösterdiği direnç farklı olmaktadır. Mesela Arapçanın dış etkilere karşı gösterdiği direnç ile Türkçenin gösterdiği direnç farklıdır. Arapçada fiil kökleri üçlü ve dördü harf temellerine dayanmaktadır. Bu temele göre isim, sıfat ve kipler türetilmekte, çok sıkı kurallara dayanan bu yapı dışarıdan gelen kelimelerin dil içinde sindirilmesini zorlaştırmak ve onları adeta yalnız bırakmaktadır. Ayrıca ünlü ve ünsüz harflerin diziliş şekli yabancılaşmaya bir engeldir.

Türkçe kelimelerin hecelerinde ses uyumu bulunması, harflerin birbirini belli bir oranla takip edişi ve hecelerdeki ünlü-ünsüz harf dizilişlerindeki kurallar, bu ölçülere uymayan kelimelerin dilimize girişini zorlaştırmaktadır. Ancak göçler ve değişik uygarlıkların etkisine çok açık bir tarih dolayısıyla milletimiz, dilinin bu kurallarından büyük çapta ödünler vermek zorunda kalmıştır. Dilimizin özünde; kelimelerin başına c, l, m, n, r, v ve z harflerinin bulunmaması, kelime sonlarının b, c, d, ve g ile bitmemesi, hece başına iki sessiz harfin bulunmaması gibi pek çok kısıtlayıcı kural vardır. Osmanlıca batıdan aldığı kelimeleri bu ölçüler altında bazı değişikliklere uğratmış; ancak kurallara aykırı birçok kelimenin olduğu gibi kalmasına karşı koymamıştır. Değişik dillerin istilası Türkçenin kurallarını gevşetmiş, bu da batıdan gelen kelimelere karşı yeterince direnç gösterilmemesinin bir sebebi olmuştur.

On dokuzuncu yüzyılda hızlanan kelime alışması özümsemeyi yavaşlatmış ve birçok kural dışı durumları olağan hale getirmiştir. Halk bu kelimeleri, bir takım sesli harfler ekleyip bazı harfleri değiştirerek, atarak veya ses uyumunu sağlayan şekiller kullanarak dilin yapısına uydurmaya çalışmıştır. Örneğin, carcur, otobus, traktor, istop, sandöviç, sıpor, sitres vb. Ancak bu değişiklikler çoğunlukla aydınlar tarafından benimsenmemiş, böylece üzerinde tam uzlaşamayan birçok farklı imla ortaya çıkmıştır.¹⁴¹ Halil Ersoylu, Türkiye Türkçesinin Çağdaş Problemleri 4: Batı kaynaklı kelimeler 1, adlı yazısında, batı kaynaklı kelimelerin giriş süreci ile Arap-Fars kaynaklılarının girişi arasındaki benzerliğe dikkat çekerek, dilin genel işleyişi, kullanımı ve yabancı unsurlarla olan uyum ve uyumsuzluğunun, tarihindeki yabancı unsurlar dolayısıyla dönüştüğü durumla açıklanabileceğine işaret etmektedir. İslamlaşma ile ilk zamanlar

---

¹⁴¹ Fatın Sezgin, *age.*, s. 104.

yavaş bir şekilde başlayan ve 11. asırda Kutadgu Bilig'e yansıyan 400 dolayındaki Arapça ve Farsça kelime ile o zamanlar gözden kaçan yabancılaşma akımı, Cumhuriyet döneminde kesinleşen batı uygarlığına giriş hareketiyle bu kez değişik bir cephede kesinleşen batı uygarlığına giriş hareketiyle bu kez değişik bir cepheden kuşatmasını sürdürmüştür.¹⁴²

1.2.16. Kitle İletişim Araçları

Gazete ve dergi gibi yazılı basın ile radyo ve özellikle televizyon gibi görsel basında gerek bilgisizlik ve bilinçsizlikten gerekse çok bilgili ve kültürlü görünme çabasıdan yabancı kökenli birçok kelime kullanılmaktadır.

Radyo ve televizyon adları, gazete ve dergilerin adları ile onların içindeki bölümlerde çok fazla yabancı kelime vardır. Reklam dili de gittikçe artan bir oranda yabancı kelimeler ile donatılmaktadır.

Bilgisayar özellikle de internet ile dünyanın her yerinden insanlar İngilizce ile iletişim kurabilmekte bu da yabancı kelime girişini hızlandırmaktadır.

1.2.17. Aydınların Halka Yabancılaşması

Osmanlı döneminde taşra olarak bakılan, zenginlik ve güzelliklerinden bihaber olunan Anadolu, bünyesinde barındırdıklarını ancak cumhuriyet döneminde gün yüzüne çıkarabilmiştir. İstanbul aydınları yalnızca Arap-Fars edebiyatçıları ile kendi dünyalarını eserlerinde yansıtmış, sözlü geleneği kuvvetli Anadolu'yu bilmemiş veya görmezden gelmiştir. Osmanlıca'nın yüksek zümre dili oluşu bu sebeptendir. Dile çok fazla yabancı kelime girmiş ve halk bunları anlamamıştır.

Yurdumuzun, toprağımızın şiiri ve romantizmi yapılamamıştır. Bize birçok özelliksiz yeri tasvirleriyle sevdiren yabancılardan farklı olan yazarlarımız Anadolu manzaralarımızda insanın içine yalnızlık çöktüren bir hüznün ve perişanlık bulurlar.¹⁴³

Aydınlarımızdaki bu yabancılaşma, kültürümüzün daha çok yabancı eserleri okuyarak ve yabancı ülkelerde bulunarak elde edilmiş olmasındandır. Yazılı edebiyatın

---

¹⁴² Fatın Sezgin, *age.*, s. 105.

zayıflığı, eski edebi türlerimizin yetersizliği, dil, alfabe ve zevk değişimleri dolayısıyla eski eserlere ulaşılmaması yüzünden aydınlarımız daha çok çeviri veya asıllarından okudukları yabancı eserlerle beslenmekte ve verdikleri örnekleri, yaptıkları tasvirleri bu eserler ve dillerden gelmektedir. Bu da yabancı kelime kullanımını artıran bir etkendir.¹⁴⁴

1.2.18. Bazı Meslek ve Sanatların Kendine Özgü Terim Kullanmaları

Bazı meslek grupları ve sosyal zümrelerin kendilerine has terimler kullandıkları bilinmektedir. Bu kullanım o meslek terimlerinin karşılığı bulunmamasından olabilir. Öte yandan yabancı kelimelerin esrarengizliği ve gücünden de yararlanmış olmaktadır. Hatta meslekten olmayanların yazılanı ve konuşulanı anlamaması yönünde bir arzu da bunda rol oynamaktadır. Aziz Nesin'in, Kadın Olan Erkek (s.113) adlı eserinde kahramanlar arasında şu konuşmalar geçmektedir:

“... ”

—Neden Türkçe'sini söylemiyorsunuz?

—Bu işin raconu... Zaten hepsi hepsi on tane kelimedir bu... Bunları öğrendin mi, filmci oldun gitti: Pilonce, kontur plonce, fondü, amors, travelling, refle, motor, stop... Hepsi bu kadar... Artist olmaya gelenlerin, Anadolu'dan gelen film işletmecilerinin yanında böyle konuştun mu, işin ehemmiyeti artar. Yoksa önüne gelen işi kolay sanır, filmci olur... Doktorlar niye öyle kargacık burgacık reçeteler yazarlar? Reçeteye aspirin bile yazsalar, eczacıdan başkası okuyamaz... Bilmece gibidir.

—Neden öyle yaparlar?

—Yaptıkları işin kolay olmadığını anlatmak için. Sonra başkaları da öğrenir... Filmcilik de böyledir işte... Haaa... Ne diyordum?”¹⁴⁵

Toplumumuzda geçmişte bulunmayan sanat ve meslek dalları yabancılardan öğrenildiğinden, işin kolayına kaçılarak bunlara ait terimlerin dilimizdeki karşılığını

---

¹⁴³ Fatın Sezgin, *age.*, s. 110.

¹⁴⁴ Fatın Sezgin, *age.*, s. 113.

¹⁴⁵ Fatın Sezgin, *age.*, s. 113.

bulma çabası da gösterilmemiştir.

Bazı edebi türleri yabancı dillerden öğrenen ve takip edenlerimiz de o dilden öğrendikleri terimleri kullanmaktadırlar.

Günümüzde tıp, hukuk, spor, eğlence, ticaret vb. birçok alanda özellikle Avrupa dillerinden gelen kelimelerin birkaçı Dil Devrimi sırasında Türkçeleştirilmişse de çoğu hâlâ öz (orijinal) halini korumakta ve Türkçedeki yabancı kelimelere örnek olmaktadır.

Bugün yasaların dili henüz değiştirilmemiş, yürürlükte olan birçok yasada özleştirmeye gidilememiş olmamakla birlikte hukuk dilinde tutuklu, sanık, savcı, duruşma, erteleme, gözetim, bilirkişi gibi birçok kavram dile yerleşmiştir. Tüm dünyada Yunan ve Latin kökenli terimlerin egemen olduğu hekimlik terimlerinde doku, renkkörlüğü, yan etkiler, kalıtım, doğum öncesi, kansızlık, kemik erimesi gibi örnekler yaygınlık gösteriyor. Siyaset alanında Dil Devriminden önce Arapça-Farsça tamlamalar, sözcüklerle anlatım bulan kavramların bugün oy, oylama, seçim, önseçim, gündem, aday, oturum, tutanak, içtüzük, genel kurul, ödenek gibi karşılıkları kullanılmaktadır.¹⁴⁶

Arif Nihat Asya, “Benim Türkçem Nerede?” başlıklı makalesinde, değişik meslek grubu veya sosyal zümrelerin kullandığı kelime kümelerine örnekler vermektedir. Bunlardan birçoğu sadece o grup içinde bilinip kullanılsa da bir kısmı toplumun diğer kesimlerine yayılmıştır.

“Alabros, alagrason, alamerikan, ondüle, frize, şampuan, briyantın, favori, bigudi vs... bunlar berberlerin ve saç meraklılarının Türkçesi”

“Kontak, priz, duy, parazit, bobin, anten, hoparlör, kontör, montör, vs. bunlar elektrikçilerin Türkçesi”

“Sinyal, marşandiz, rötör, rampa, alarm, vagonli, bagaj, tender, gişe, büfe, ray, vs. şimendifercilerin Türkçesi”

“Profesyonel, amatör, lig, final, puan, stad, stadyum, nakavt vs sporcuların Türkçesi”

---

¹⁴⁶ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcüğü**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 130.

Bu şekilde devam eden ve 21 grup ve meslekten örnekler veren yazı şöyle bitiyor: “Fakat ben seni arıyorum... Söyle, sen neredesin, ey benim Türkçem; benim kayıplara karışmakta olan zavallı Türkçem!”¹⁴⁷

1.2.19. Tercüme Faaliyetleri

Doğu kaynaklı olsun, batı kaynaklı olsun yabancı kökenli kelimelerin dile girmesi çeviri eserler sebebiyle de olmaktadır. Örneğin, Arapça terimlerin dile girmesi böyle olmuştur. İslam uygarlığının dili Arapça olduğundan terimlere de Arapça kaynaklık etmiş, Türk bilginleri tanınmış ünlü eserleri dillerine çevirirken Arapça kökenli terimleri de olduğu gibi Türkçeye aktarmıştır. 15.-16. yy Türkçeye çevrilen fıkıh ve tıp kitapları bu bakımdan ilgi çekicidir. Arapça terimler yanında onları açıklayan pek çok Türkçe terim vardır. Terimlerin genellikle Arapçaya dayalı olması Türkçenin bir bilim dili olarak gelişmesini olumsuz olarak etkilemiş hem de Türkçe düşünmeyi anlatma ve açıklanmayı engellemiştir.¹⁴⁸ Bu konu için son dönemde görülen bazı çeviri söz kalıpları şöyle örnek verilebilir: Bol şans, kendine dikkat et, sakinleş, sorun yok, ciddi olamazsın, kendine iyi bak, bizi izlemeye devam ediniz, ne sıklıkta, kontratak şansı, duvar pası, meslekte yenisin, tamam her şey yolunda, relax ol, gibi.

1.2.20. Gülünçlük Aracı Olarak Kullanma

Yabancı kelime kullanımının dile gizli bir güç ve etki kattığı daha önce de belirtilmişti. Ancak bazen yabancı kelimeler yerli yersiz kullanılarak bir gülünçlük etkisi yaratılabilir. Karagöz oyunlarında Hacivat’ın ağdalı Osmanlıca kullanması oyuna bir komedi havası verir. Daha çok ilk dönem ilk yazarlarımız züppe ve alafranga tipleri gülünç göstermek için onları okuyucuya aykırı gelecek bir dille konuşturmuşlardır. Hüseyin Rahmi Gürpınar’ın bir romanında alafranga beyefendi bakkaldan bazı konularda bilgi almak istemekte ve ‘sizden biraz ransenyoman alabilir miyim?’ diye sormakta, bakkal ise ‘Yağlı Süleyman mı?’ karşılığını vermektedir.”¹⁴⁹

---

¹⁴⁷ Fatın Sezgin, *age.*, s. 115.

¹⁴⁸ Hamza Zülfikar, *age.*, s. 2.

¹⁴⁹ Fatın Sezgin, *age.*, s. 116.

1.3. Türkçeye Yabancı Kelimelerin Giriş Süreçleri

Geçmiş Fransızca, İtalyanca, İspanyolca ve Rusça vb. dillerden daha eskilere uzanabilen Türkçe, 7.–8. asırlara ait belgelerini içeren Orhun ve Yenisey Yazıtları'nda bile güçlü bir dil olarak karşımıza çıkmakta; Asya ve Avrupa kıtasında geniş bir alanda 200 milyon insanın konuştuğu değişik lehçeleriyle güçlü ve yaygın bir dil olarak varlığını sürdürmektedir. Türkçe derin bir geçmişe, üretim ve işletim sisteminde güçlü kabiliyete sahip bulunmasından dolayı tarihi süreç içerisinde bir dilin ihtiyaç duyduğu ve duyabileceği bütün anlam ve kavramları karşılamayı sürdürmüştür.¹⁵⁰ Türkçe, Köktürk devresinden başlayıp günümüze gelinceye dek zaman ve saha bakımından geniş bir alana yayılmış, zaman ve alan genişliği içerisinde dâhil olduğu farklı kültür çevreleri yönünden dönemleri teşekkül ettirmiştir. Bu dönemlerde de kültürler arası ilişkilerin bir sonucu olarak değişik dillerden etkilenmiştir. Bu etkilenmeler dillerin yaşadığı doğal gelişmelerdir. Ancak bu gibi durumlarda dilin kendi kendini koruma mekanizmasını devreye sokmak gerekmektedir. Böylece dil kendi doğal gelişim seviyelerini izleyecek ve dış etkilere karşı kendini koruyup geliştirecektir. Bu yönüyle bağlantılı yani sondan eklemeli dil olan Türkçe son derece gelişmiş bir dildir. Çünkü Türkçenin yapısından gelen güçlü türetme ve birleştirme yeteneği, soyut ve somut çeşitli kavramları kolayca oluşturma, en ince ayrıntılara kadar inebilen bir kavramlaştırma gücü bulunmaktadır. Bir dil, o konuşan toplumun yaşayış biçimini, en geniş anlamda kültürü, tarih boyunca geçirdiği evreleri, diğer toplumlarla olan ilişkilerini yansıtır. Tüm bunların yanı sıra her dilin kendine ait dünyayı anlama ve anlatma şekli bulunur. Bu anlatım şekli dilin sözcüğüne yanı sıra benzetmelerde, aktarmalarda deyim ve atasözlerinde kendini bulur. Burada toplumun değişik nitelikleri kendiliğinden ortaya çıkar. İşte Türk ulusunun değerleri de Türkçede bu anlatım şekli içerisinde yerini almıştır.¹⁵¹

Yüzyıllar içerisinde geniş coğrafyalara yayılan Türkler dillerine komşularının dillerinden kelimeler, gramatik yapılar vb. unsurlar almış ve kullanmışlardır. Gerek doğu gerekse de batı kaynaklı kelimeler böylece dile yerleşmeye ve zaman içinde dilin

¹⁵⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Gücü**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 14.

¹⁵¹ Mustafa Tanç, "Türkçede Yabancı Dil Baskısıyla kaybolan Sözcükler ve Batı Kaynaklı Sözcüklere Türk Dil Kurumunca Türetilen karşılıkların Kullanılmasını Gereği Üzerine", **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 303.

vazgeçilmez unsuru olmaya başlamışlardır. Yabancı kelimelerin dile girmesi incelenilirken batı kaynaklı kelimeler ve doğu kaynaklı kelimeler şeklinde iki koldan araştırmak daha rahat bir yol olarak görülebilir.

Konuya Türkiye Türkçesi açısından bakacak olursak, tarihi gelişmesi sürecinde en fazla kelime kopyasını Arapça ve Farsçadan aldığını açıkça görürüz. Bunları Yunanca, İtalyanca ve Fransızca izler. Günümüzde ise birçok dile olduğu gibi Türkçeye de İngilizce kaynaklı kelimeler yoğun olarak girmektedir. Bunların bir kısmı Eski Yunanca veya Latince kökenlidir ve bilimsel yayınlar başta olmak üzere birçok dilde “evrensel” kelimeler diyebileceğimiz biçimde yaygındırlar. Sözü edilen veya burada adını vermediğimiz başka dillerden, daha eski tarihlerde girmiş olan iskele, iskelet, masa, dosya, şapka, rol, sol vs. gibi yığınla kelime kimseye tuhaf gelmezken, bizim yaşadığımız dönemde giren ve bizim de herkes gibi yeni öğrendiğimiz kelimelere karşı tepkili davranılmaktadır. Standart dilin neredeyse bütün yönleriyle önemli gerçekleşme alanlarından birisi olan basın yayın organlarındaki dilin, anlaşılabilirlik seviyesinin epeyce yüksek olduğunu da tereddütsüzce söyleyebiliriz. Bununla birlikte, radyo ve televizyonlarda, farklı gazete ve dergilerde, özelleşme ile birlikte dilin toplumda zaten her zaman var olan farklı biçimleri de yansıma imkânı bulmuştur. Bunlar arasında, standart kabul edilen söyleyiş biçimlerinden sapmalar ve yabancı kelime kullanımı önemli bir yer tutmakta, popüler yayınlarda da en çok bu tür olgular eleştiriye uğramaktadır.¹⁵²

1.3.1. Türkçedeki Doğu Kaynaklı Kelimelerin Tarih İçindeki Seyri

Türkçenin tarihi evreleri açısından bakıldığında Türkçenin ilk evresi Eski Türkçe dönemidir. Bu dönem Köktürk ve Uygur evreleri olmak üzere ikiye ayrılır. Köktürk devresi Türkçenin en sade olduğu dönemdir. Köktürkler, doğu ve batı komşuları ile siyasi, ekonomik, ticari ilişkilerde bulunurlar. Bu ilişkilerin doğal bir sonucu olarak dille kimi yabancı sözler girer. Fakat dile giren bu unsurlar kimi ünvan ve isimler, devlet yönetimine ait sözler olup dile tam olarak yerleşmemiş; her zaman bir yabancı unsur olarak kalmıştır. Bunlar, Çince den geçen taluy “deniz”, işgiti “ipek, ipekli

---

¹⁵² Nurettin Demir, “Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısında”, www.turkcan.com.tr. 06.06.2002

kumaş”, senüj “general”¹⁵³, kunçuy “prens”, totok “askeri vali” gibi sözcüklerdir.¹⁵⁴

Uygur evresinde ise Köktürkler’den farklı olarak Türkler, çok değişik kavim ve dinle temasa geçerler. Onlarla kurdukları ticari ve kültürel ilişki dolayısıyla dilleri de bu kavimlerden gelen kültür etkilerine maruz kalır. Bunun sonucu olarak Türkçeye başta Budizm olmak üzere Mani, Brahmi, Nesturî gibi pek çok dini benimseme ile bu dinlere ait çeşitli söz ve terimler dile girer. Dile giren bu sözler, Çince, Sanskritçe, Tibetçe, Soğdca, Toharcadan alınma sözlerdir.¹⁵⁵ Bu sözlerin oranı % 2 ile %5 arasında değişmekte kimi yerlerde %12’ye kadar çıkmaktadır.

Uygur dönemi, Türkçenin pek çok türetmeyle sözcük varlığını geliştirdiği bir evredir. Bir yandan Türkçe kök ve eklerden türetilmiş birçok yeni sözcük karşılıklı olarak bir yandan da yabancı kavramların dilde anlatım bulması için yeni türetmeler ve çeviri sözcüklerin oluşturulduğu görülmektedir.¹⁵⁶ Ancak din kültürünün ve karşılıklı diğer kültür alışverişlerinin ortaya koyduğu ve yabancı kelime akımından doğan sorun, Uygur dönemindeki Türklerin yüksek dil bilinci ve Türkçenin henüz o yüzyıllarda bulunan yüksek yaratıcılık gücü sayesinde çözümlenmiş; dile giren yabancı sözcüklere ve özellikle dini ve felsefi terimlere tercüme ve türetim yoluyla Türkçe karşılıklar bulunmuş; bu sayede Türkçe yeni kültür alanının ihtiyaçlarını karşılayabilecek bir anlatım yeteneğine ve gücüne kavuşmuştur. Böylece birkaç sınırlı sözcük dışında ki bunlardan bazıları Soğdca’dan Türkçeye giren ‘cehennem’, yine Soğdca’dan gelme çaksapat ‘dinsel akide’ ve ‘bir ay adı’, Sanskrit’ten Toharcaya, oradan Uygurcaya giren açarı ‘üstad, öğretmen’, Sanskrit kökenli paramit ‘erdem’, Çince’den alınan toym ‘rahip’, tisi ‘öğrenci’ bunlardan birkaçıdır.¹⁵⁷

Karahanlılar döneminde Türklerin İslamiyeti kabul edip yeni bir kültür çevresine girişleriyle birlikte Türkçe, Arapça ve Farsçadan giren pek çok sözcükle sınırlı kalan yabancı ögeler, dili istila etmeye başlamıştır. Karahanlı döneminde, Karahanlı Türkçesinden elimize ulaşan XI. yüzyılda ait Kutadgu Bilig’de yabancı ögelerin oranı ortalama %1,9 dolayındadır. İslam dininin kavramları, Rab, rahmet, nefis hacet, fitne,

¹⁵³ Mustafa Tanç, **agm.**, s. 304.

¹⁵⁴ Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 39.

¹⁵⁵ Mustafa Tanç, **agm.**, s. 304.

¹⁵⁶ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcük Varlığı**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 126.

¹⁵⁷ Doğan Aksan, **age.**, s. 126.

ilahi sözcükleri, bunların dışında kalan kudret, haber, mezalim, sohbet, gibi sözcükler Arapçadan alınmadır. Yine dinsel kavramlar olup Farsçadan giren ruze (orucun eski biçimi, aslı), namaz gibi ögeler pend 'öğüt', hem gibi sözcükler bu yapıtta yer almaktadır. Ancak yanıt 'cevap', Ar. ceva(a-)b'ın yanı sıra yaşamakta, 'zaman' anlamında Türkçe öd kullanılmakta, katil geçmediği halde bunun Türkçesi ölçütü geçmektedir.¹⁵⁸

Tarih gerçeklerine ve dil özelliklerine bakılınca Karahanlı Türkçesinin batıya göç eden Uygurlar ve yazıtları bize bırakan öteki kavimlerle Doğu ve Batı Türkistan'da oturan Türklerin birlikte oluşturdukları yeni bir yazın dilini yarattığı görülür. Karahanlı Türkleri, İslamı kabul ederek Arap kültürüyle yakın ilişkiye girmiş, Arap yazısını benimsemiş olmakla birlikte Uygur alfabesini uzunca bir süre daha kullanmışlardır. İlginç bir nokta ise daha sonraları yerleşerek Türkçelerini unutturan Arapça ve Farsça kimi sözcüklerin o dönemde henüz Türkçelerinin yaşamakta olmasıdır. Örneğin, Kutadgu Bilig'de henüz Farsçadan alınma süvari geçmezken atçı yer almakta, yine Farsçadan gelme para görülmediği halde bunun karşılığı olan yarmak hem Divan'da hem de Kutadgu Bilig'de görülmektedir.¹⁵⁹

Kutadgu Bilig'den aşağı yukarı 1,5–2 yüzyıl sonra yazıldığı anlaşılan Atabetü'l-Hakayık'ta yabancı sözcüklerin oranının birdenbire yükseldiğini, %20'ye, kimi yerlerde %26 çıktığını görüyoruz. Devlet, himmet, hesap, kerem, lezzet gibi Arapça; küstah, duşman, durut, 'doğu', dizig 'yazık' gibi Farsça ögelerle karşılaşırız.

Anadolu'da gelişen ve Eski Anadolu Türkçesi adı verilen yeni yazı diline bakıldığında bugün yabancı karşılıkları yerleşmiş bulunan birçok kavramın Türkçelerinin yaşadığı görülür. Eski Anadolu Türkçesinde yabancı ögelerin sayısı, bu dönemin ilk ürünlerinde sanıldığı kadar yüksek değildir. Sultan Veled'in İbtidaname'sinde %13, Yunus Emre'de %13 (kimi yerlerde %22 ve daha çok), Aşık Paşa'nın Garibname'sinde %20'dir. Ahmet Fakih'in Çarhname'sinde %28, Kul Mes'ut'un Kelile ve Dinme çevirisinde ortalama %16 yabancı sözcükle karşılaşırız. Dede Korkut Kitabı'nda yabancı ögeler yalnız dinsel konularda ve dualarda artmakta, şehid, tekellüf, zeval, gibi Arapça; nigâh, zahm gibi Farsça kelimeler geçmekte; ecel,

¹⁵⁸ Doğan Aksan, *age.*, s. 127.

¹⁵⁹ Doğan Aksan, *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 44

behişt, amin gibi ögelerin bulunduğu kitabın son sayfasında ödünçlemelerin oranı %17 iken hikayelerin anlatımında bu oran ortalama %5,3'e düşmektedir. Aynı yapıtta dönemin Türkçe ses özelliklerine uydurulmuş olan muştı (<Far. müjde) ve türevleri olan muştucu, muştulamak, muştuluk gibi örneklere de rastlanmaktadır.¹⁶⁰

Karahanlı Türkçesi döneminde çok seyrek olan bu unsurlar 13. yüzyıldan itibaren Eski Anadolu Türkçesi ile birlikte giderek dili baskı altına alır. Bu ana kadar söz kaybına yol açmayan bu gelişme bu dönemden sonra kimi Türkçe sözlerin kullanımdan düşer. Bunda 11.-13. yüzyıllar arasındaki dönemde, İslam kültürü alanına girişin gerekli kıldığı kültür değişimlerine ayak uydurabilme gereksinimi dolayısıyla din ve dış yazışmalar dili olarak Arapçanın devlet ve edebiyat dili olarak da Farsçanın devreye girmesi büyük rol oynamıştır. Böylece dil tarihimizde büyük kapsamlı, önemli dil sorunu ortaya çıkmıştır.¹⁶¹

X. ve XI. yüzyıldan sonra Arapça ve yazın yoluyla Farsçanın ağır baskısı, özellikle XIV yüzyıldan başlayarak önemli ölçüde artmıştır. Anadolu'da bir süre Arapçanın, bir süre de Farsçanın resmi dil oluşu buna eklenince yazın dilindeki yabancılaşma pek çok ögenin yitirilmesine unutulmasına neden olmuştur. Örneğin,

Türkçe od	yerine	Far /a: teş/
“ öd	“	Ar. /zama: n/
“ sü (çerig)	“	Ar. / asker/
“ us ve ög	“	Ar. /akl/
“ sındı	“	Ar. /makas/
“ dumağı	“	Ar. / nezle/
“ süci (sücü)	“	Ar. /nezle/
“ yanıt	“	Ar. /ceva: b/ kullanılır olmuştur. ¹⁶²

¹⁶⁰ Doğan, Aksan, **Türkçenin Sözcükvarlığı**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 127.

¹⁶¹ Mustafa Tanç, **agm.**, s. 305.

¹⁶² Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 117.

Müslümanlığın benimsenmesinden sonra din terminolojisi bakımından ilginç gelişmeler de izlenmiştir. Ar. Allah sözcüğünün yanında bugüne kadar Tanrı ile birlikte çalab da uzun süre yaşamıştır. Farsçadan alınan peygamber (peya: m+ber/ “haber, söz getiren”) yanında ondan çevrilen savcı ve bir başka karşılık olan yalavaç da kullanılmıştır. Bir bölüm dinsel terimler Arapçadan değil Farsçadan gelmiş oruç (< ru: ze), namaz (nema: z) dile yerleşmiştir. Bu arada kimi terimler de çeviri yoluyla dile aktarılmıştır, Ar. /ha: lik/ sözcüğü yaradan, /mahl: k/ ise yaratılmış, /mu’mi: n/ inancısı biçiminde çevrilerek kullanılmıştır. Farsça-Arapça /a:b-i haya: t/ tamlaması aktarılmıştır.¹⁶³

XV. yüzyılın sonları ile XVI. yüzyılın başları arasında başlayan Yeni Türkçe döneminde ülkemizde verilen yazın ürünleri giderek Arapça ve Farsça ögeleri daha çok içerir bir nitelik kazanmıştır. Divan şiirinin Arap ve Fars şiirini örnek alması, bu şiirin konu, biçim, kavram ve geleneklerini benimsemesi, ayrıca düzyazıda, resmi yazışmalarda Osmanlıca diye adlandırılan yüksek zümre dilinin ortaya çıkması bu zümreyle halkın konuşma dili arasında bir uçurum oluşmasına neden olmuştur. Süleyman Çelebi’nin Mevlid’inde %26 dolayında olan yabancı ögelerin sayısı XVI. yüzyılın ünlü şairi Baki’de %65’e, Nef’i’de %60’a, Nabi’de %54’e yükselir. Halkın konuşma dilinin anlatım olanaklarından da yararlanan Nedim’de bu oranı, şarkılarda %41, gazellerde %47 olarak saptamak mümkündür.¹⁶⁴

Divan şiirinde somut ve soyut kavramları içeren her konuda Farsça, Arapçadan alınan ögeler ağırlık taşımaktadır. Bu şiirde ilgi çeken bir özellik, organlar ve vücut bölümleri gibi, dilin en önemli, en başta gelen, temel sözvarlığı içinde yer alan ögelerini de Arapça ve Farsça karşılıklarının kullanılmış olmasıdır. Farsçadan alınma guş (-u) ‘kulak’, dide(i-) ‘göz’, ru(u_) ve ruy (u-)’yüz’, yed ‘el’, ebry (u-) kaş, müjgan ‘kirpikler’, dehen ve dehan ‘ağız’ gibi ögelerin ve bunlarla kurulmuş tamlamaların sayısı çok fazladır. Arapçadan, yine temel söz varlığı kavramlarından olan sadr ‘göğüs’, lika ‘yüz, çehre’, ka(-a)met ‘boy’, fem ‘ağız’ gibi pek çok öge kullanılmıştır.¹⁶⁵

Gerek aynı dönemin düz yazılarında gerekse Divan şiirinde, dildeki

¹⁶³ Doğan Aksan, **age.**, s. 118.

¹⁶⁴ Doğan, Aksan, **Türkçenin Sözvarlığı**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 128.

¹⁶⁵ Doğan, Aksan, **age.**, s. 129.

yabancılaşmanın ilginç göstergelerinden biri, yıldız, güneş, ay kavramlarının Farsça ve Arapça karşılıklarının sıklıkla kullanılmasıdır. Aşağıdaki çizelgede görüleceği gibi bu kavramların kimi zaman dört yabancı karşılığı bir arada, dilde kullanılmıştır.¹⁶⁶

Türkçe	Arapça	Farsça
yıldız	necm kevkeb	ahter sita(-a)re
güneş	şems	a(-)fta(-a)b mihr hurşid
ay	kamer	mah (-a)meh

Anadolu'da yerleşen ve sonradan Trakya'ya, Balkanlar'a ve Avrupa'ya yayılan Türk halkı, Asya'dan beri gelen anadilleriyle konuşuyordu. Ancak Maveraünnehir'de ve çevresindeki eski yurtlarında saray muhitlerinde bulunanlar, medreselerde okuyan kültürlü zümre, sanatçı ve bilginler Arapça, Farsça biliyor, günlerindeki eğilime uyarak bu dillerde yapıtlar veriyorlardı. Türkler'in Anadolu'ya yerleşmelerinden sonra da Arapçanın aydın çevrelerdeki etkisi sürmüştü, XII. asır sonlarında özellikle İran yazının etkisiyle Farsçanın baskısı kendini hissettirmiştir. Anadolu'da bir süre Arapçanın, bir süre de Farsçanın resmi dil ve bilim, sanat yapıtlarının dili olduğu görülüyor. Bu arada Karamanoğlu Mehmet Bey'in fermanı çok dikkat çekicidir.¹⁶⁷ Anadolu'da bir süre Arapçanın, bir süre de resmi dil, devlet dili olması, halkın konuştuğu dili etkilemiş ancak tekkelerde, medreselerde kullanılan, dilsel ve yazınsal metinlerde geçen Arapça ve Farsça kimi öğelerin halk diline geçmesine neden olmuştur.

Bu dönemde şairlerin bir kısmı Türkçenin yetersiz olup aruza uymadığını ve çok zor eser verildiğini (Mes'ud bin Ahmed, Süheyl ü Nevbahar) söylerken Aşık Paşa'nın Türkçenin rağbet görmediğinden yakınan dizeleri vardır.¹⁶⁸

¹⁶⁶ Doğan, Aksan, age., s. 129.

¹⁶⁷ Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 46.

¹⁶⁸ Doğan Aksan, age., s. 54.

Yazın dilinin Eski Anadolu Türkçesinden, yani XV. yy sonlarından XX. yy başlarına Türkiye Türkçesinin Dil Devrimi başlangıcına kadarki dönemi Osmanlıca olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde halkın konuştuğu dilin genellikle Arapça ve Farsçadan az etkilendiği, buna karşılık aydınların, din adamlarının, saray çevresinin özellikle şiir ve düzyazı alanında eserler veren sanatçıların bu dilleri alabildiğine benimsediği görülür.¹⁶⁹

Tanzimat dönemi yazarlarından Namık Kemal’de yabancı ögelerin oranı %62, Şemsettin Sami’de %64, Ahmet Mithat’ta %57, daha sonraları Türkçülük akımının temsilcisi Ziya Gökalp’te %55’yi bulmaktadır.¹⁷⁰ XX. yüzyılda, Dil Devriminin başlangıcında, 1931’de gazete haber dilinde % 35 olan Türkçe sözcük oranı Dil Devrimi’nden sonra 1936’da %48’e, 1946’da %57’ye, 1965’te % 60,5’e yükselmiştir. Bir çalışmaya göre gazete dilindeki yabancı ögelerin oranı %60 dolayındadır; 1965’te bu oran %43’e, giderek aşağı yukarı %25 düşmüştür. Bir başka çalışmada ise beş ayrı gazetenin 1930–1965 arasında basılmış sayılarına, beş ayrı dergiye ve 11 roman ve hikâyeye dayanarak yaptığı sayımlarla yüzdeler kullanarak Arapça ve Farsça oranının azaldığını buna karşılık Türkçenin arttığını tablolarla göstermeye çalışmıştır. Bu çalışmada da batı kaynaklı kelimelerin durumu gözden kaçmaktadır. Çünkü Arapça, Farsça ve Türkçe dışında kalan her şey “Başka yabancı diller” adı altında toplanmıştır.¹⁷¹

Kabaca bir çerçeve çizilecek olsa Arapça ve Farsçanın Türkçeye etkisini Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen Dil Devrimine kadar görmek mümkün olabilir. Arapça daha çok dinsel ve bilimsel konularla ilgili yapıtlar, Farsça ise yazının yanı sıra Türklerin Anadolu’ya gelmelerinden öncesine uzanan birlikte yaşama ve yakın ilişki kurma aracıyla Türkçeyi etkilemiştir. Her iki dilin beylikler döneminde Anadolu’da zaman zaman resmi dil olarak kullanılmaları bu etkileri artıran birer etken sayılmalıdır.

Farsça ve Arapçanın dile etkisi yalnızca sözcük düzeyinde olmamış, bu dillerden-büyük ölçüde olmasa bile- kimi tamlama kuralları ve anlatım biçimleri de Türkçeye aktarılmıştır. Mevzu-u bahis ‘söz konusu’, nokta-i nazar ‘görüş’, görüş açısı,

---

¹⁶⁹ Doğan Aksan, *age.*, s. 55.

¹⁷⁰ Doğan Aksan, *age.*, s. 117.

¹⁷¹ Doğan Aksan, *age.*, s. 126.

sevk-i tabii 'içgüdü', efkâr-ı umumiye 'kamuoyu' gibi Arapça sözcüklerden oluşan; ama Farsça kuralına göre kurulmuş tamlama kuralına göre oluşturulmuş tahte's şuur 'bilinçaltı', hıfzı's sıhha 'sağlık koruma', fevk-al-a(a-)de 'olağanüstü' gibi tamlamalar da kullanılır olmuştur. Arapçada tenvin adı verilen kuralla oluşmuş manen, maddeten, fikren gibi sözcüklere benzetilerek yakinen gibi Türkçeden türetilmiş ögeler meydana getirilmiş (yazarlar burada Far. kökenli peşin sözcüğünün aynı kurala uydurularak peşinen biçiminde kullanılmasını, Öztürkçe emek sözcüğüne Far. dar (a-) ögesinin katılmasıyla oluşturulan Türkçe emektar gibi tuhaf bir kuruluşu da ayrıca örnek olarak verilebileceğini dile getiriyor.), Arapça resm ve Türkçe geçit'ten Farsça tamlama kuralına göre meydana getirilen resm-i geçit gibi melez kuruluşlar yerleşmiştir. Bu noktada, ortak dilde, Osmanlı dönemindeki yüksek zümre dilinde Arapça ve Farsça ödünçlemelerin bu denli artmasına karşın bu dillerden dilbilgisi kuralların alınışı çok daha düşük düzeyde olmuştur. Bu Türkçenin sağlam yapısına ve gücüne bağlanabilir.¹⁷²

Aydınlarımızın yabancı dillerden alınma sözcüklere olan eğilimi ve Türkçeye gereken özeni göstermemeleri sonucunda oluşan kimi ilginç örnekler de vardır. Ülkeye yeni giren birtakım kavramları karşılarken bu kavramların Türkçe sözcükler ve tamlamalarla karşılanması yerine Arapça ve Farsça ögelerle karşılanması, kimi sözcüklerini terimlerin oluşturulması sonucunu doğurmuştur. Örneğin, Osmanlı Devleti döneminde ilk denizati gemisinin donanmaya katılışı sırasında bunun Avrupa dillerindeki karşılıkları sırasında bunun Avrupa dillerindeki karşılıkları gibi (Alm. Unterseeboot, Fr. sous-marin, İng. sub-marine) denizaltı biçiminde bir adla adlandırılması düşünülmemiştir, Ar. taht 'alt, aşağı' ve bahr 'deniz' sözcüklerinden Ar. kuralına göre türetilmiş tahtelbahir tamlamasıyla anıldığı görülmüştür. İşin ilginç yanı bu sözün Arapçada bulunmayıp bu kavram için gavva:se 'dalgiç' teriminin kullanılmış olmasıdır. Şu örnekleri de vermek mümkündür: Konuşma dilinde gözünüz aydın yerine dideler ru(-u)şen gibi biçimlerin kullanıldığı, Küçükçekmece, Büyükçekmece gibi Türkçe özel adların Çekmece-i sagi(-1)r, Çekmece-i kebi(-1)r gibi Arapçalaştırılmış biçimlere dönüştürüldüğü görülmüştür.¹⁷³

Moğollarla ilişki dönemlerinde Türkçeden Moğolcaya pek çok sözcük ve

¹⁷² Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcüklüğü**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 130.

¹⁷³ Doğan Aksan, **age.**, s. 131.

biçimbirimin geçmiş olmasına ve Moğolların Türklerden Uygur yazısını almış bulunmalarına karşın Moğolcadan Türkçeye geçen sözcük sayısı sınırlıdır. Moğolcadan Türkçeye giren ve günümüze kadar gelebilen sözcüklerden kurultay, ulus, maral örneklerini sayabiliriz.¹⁷⁴

Türkçe pek çok yazı dili devresi oluşturmuş, bu devrelerde Türkler, değişik toplumlarla kurdukları ilişkiler esnasında yabancı etkilere büyük ölçüde kapılarını açmışlar; bu kültürlerden etkilenmişlerdir; çoğu zaman yabancı öğeleri kendi öz sözlerine tercih etmişler, bunun sonucu olarak da birçok yerli öge kaybolup unutulmuş yabancı sözlerle yerleşme başlamıştır. Bu etkileşim esnasında Türkçe kimi yabancı sözcüklere karşılıklar türetilirken kimi sözcüklere ise karşılıklar türetemeyip ya da aynen alınması neticesinde dile yabancı sözcükler girer. Yabancı dillerden giren bu alıntı sözler pek çok Türkçe sözcüğün zamanla unutulmasına ve kaybolmasına yol açar. Bu durum Türkçenin seyrini olumsuz yönde etkiler. Sözler, dilbilimdeki kelimenin anlam çerçevesi anlayışı içerisinde kazandığı temel ve yan anlamlarını yitirirler. Bilindiği üzere sözcüklerin dilde uzun süreç içerisinde geliştiği ve kavram alanları oluşturduğu açıktır. Bu yönüyle kaybolan ve unutilan her sözcük Türkçenin kavram alanı genişliğini de olumsuz etkilemiştir.¹⁷⁵

Bugün Türkiye Türkçesinin sözvarlığı incelenecek olursa bir bölümü doğrudan doğruya kendi sözcüklerinden oluşan bir bölümü de yabancı dillerden gelen aynı anlamdaki öğelerle eşleşen eşanlamlılarla karşılaşılır. Özellikle Dil Devrimi'nden sonra dile yerleşen yeni türetilmiş ya da canlandırılmış sözcüklerle Arapça ve Farsçadan girmiş aynı kavramı yansıtan yabancı kökenli öğeler, bugün yarısı yabancı öğelerle oluşan eşanlamlıları meydana getirmiştir. Bu eşanlamlılardan birkaç örneği şunlardır: Vazife-görev, Asır-yüzyıl, Mukavele-sözleşme, Şart-koşul, Mesut-mutlu, Saadet-mutluluk, Muhteva-içerik, Hadise-olay, Hususi-özel, Umumi-genel, Şirket-ortaklık, Tedbir-önlem.¹⁷⁶

---

¹⁷⁴ Doğan Aksan, **age.**, s. 132.

¹⁷⁵ Mustafa Tanç, **agm.**, s. 304.

¹⁷⁶ Doğan Aksan, **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005, s. 104.

1.3.2. Türkçedeki Batı Kaynaklı Kelimelerin Tarih İçindeki Seyri

Dilimizde batı kaynaklı kelimeler Anadolu'nun yurt edinilmesi ile görülmeye başlanmıştır. Karşılaşılan yeni eşya ve kavramların adları halinde girmeye başlayan kelimeler, yeni buluşlar arttıkça, batı medeniyetine yönelen toplumumuzu daha çok etkisi altına almıştır. Bir buçuk yüzyılı aşan çabalarla farklı bir uygarlık alanına girme süreci, batının terimlerini, alfabesini, kültürünü ve medeniyet kurumlarını benimsememiz sonucu dilimizde de değişikliklere yol açmıştır. Önce sefaretnamelerle kendini gösteren, sonra bütün fikir ve sanat alanına yayılan batıyı tanıma merakı, yer yer amacından saparak alafrangalaşma, milli değerlere karşı duyarsızlık ve aydın-halk yabancılaştırmasına dönüşmüş, ağırlığı Fransızca'dan olmak üzere bütün Avrupa dillerinden kelimelerin dilimize akın etmesine yol açmıştır.

Toplumun üst tabakaları eğitim, askerlik, siyaset ve ekonomi kanallarıyla yabancı kelime taşıyıcısı olurken külhanbeyi ve ayak takımı da batı kaynaklı yüzlerce kelimeyi asıl anlamları dışında kullanarak argo şeklinde dile sokmuştur.

Sadeleşme hareketi ile daha çok Arapça ve Farsça kelimeleri dilden atmaya çalışırken batıdan gelenlere hoşgörü ile bakılmış, bunlar ortaya çıkan boşluğu doldurmuştur. Hele sadeleşme hareketi ve buna karşı olan akımlar siyasi bir havaya bürününce, ideolojik bir damga yemek istemeyenler batılı kelimeleri kullanmayı tercih etmişlerdir.

Dilimizdeki batı kaynaklı kelimelerin tarih içindeki seyrini ele alırken Türklerin Anadolu'ya yerleşmeye başladıkları ilk dönemlerden günümüze kadar geçen dönemleri incelemek gerekir. Ancak sözlü kültür geleneğinin ağır bastığı toplumumuzda eski metinler oldukça sınırlıdır.¹⁷⁷

1.3.2.1. İlk Dönemler

11.yüzyılda Doğu Anadolu'ya yerleşimle birlikte Bizans İmparatorluğu içinde yer alan Rum ve Ermenilerden birçok kelime dilimize girmeye başlamıştı. Böylece bizlerin çevresinde bulunmayan birçok eşya ve kavramın adı dilimize yerleşmiştir.

Bunu izleyen yüzyılda yerleşik hayat tarzının mimari ve çevreyle ilgili kelimeleri yanında yeni karşılaşılan birçok meyve, sebze ve diğer gıda maddelerinin adları takip etmiştir.

14. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin kurulmasıyla Rumeli'ye geçiş sonucu bu ve bunu takip eden yüzyıllarda Avrupa halkları ile karşılaşıldı. Bütün bu kavim ve milletlerden dilimize kelimeler geçti. Gemicilik ve ticaretle ilgili birçok kelime, Ceneviz ve Venediklilerle olan ilişkiler sonucu İtalyancadan alınmıştır. İnşaat ve konutla ilgili bitki, sebze, meyve ve yiyecek adları; giyim kuşamla ilgili, çeşitli alet ve eşya adları da alınmıştır. Bu dillerden girenlerin bir kısmı Yunanca veya Latince'den önce Arapça veya Farsçaya geçmiş daha sonra dilimize ulaşmıştır. Bu bakımdan etimolojileri ihtilaflıdır. Bu dönemlerde giren kelimelerden işlek olanlar, zamanla dilimize öylesine özümlemiş ve birçoğu dilin ses yapısına o kadar uydurulmuşlardır ki, yabancılıkları ancak etimolojilerinden anlaşılır.¹⁷⁸

16. yüzyıldan sonra Yahudiler'in İspanya'dan Osmanlı Devleti'ne göç etmeleri sonucu tıp ve ticaret alanlarında İspanyolca ve İtalyanca birçok kelime geçmiştir. Aynı yüzyılda kapitülasyonlar dolayısıyla Fransa ile kurulan dostça ilişkiler sonucunda bu dilin Türkçe üzerinde ciddi etkileri belirmeye başlamıştır; ancak halk, divan ve tasavvuf edebiyatları işledikleri konular itibarıyla batı kaynaklı kelimeler kullanmaya elverişli değildi. Yunus Emre'de bile Türkçeye mal olmuş ve artık yadırganmayan birkaç batı kaynaklı kelimeye rastlanmaktadır.¹⁷⁹

1.3.2.2. Gerileme Dönemi ve Sonrası

Bu dönemin başlamasıyla batı uygarlığına duyulan hayranlık ve eziklik duygusu ile dil bilmenin ve bu dillerden kelimeler kullanmanın bir meziyet sayılmasına yol açmıştır. Hariciyenin resmi dili Fransızca olur. Sıklaşan ilişkiler sonucunda Osmanlı Devleti'nde Fransızca ikinci bir dil gibi yayılır. Gazeteciliğin başlamasıyla haberler ve makaleler aracılığıyla birçok yabancı kelime dilimize girmiş ve yayılmıştır.¹⁸⁰

---

¹⁷⁷ Fatın Sezgin, **age.**, s. 10.

¹⁷⁸ Fatın Sezgin, **age.**, s. 11.

¹⁷⁹ Fatın Sezgin, **age.**, s. 12.

¹⁸⁰ Fatın Sezgin, **age.**, s. 13.

1.3.2.3. Cumhuriyetten Sonra

Batı ile ilişkiler hızla artmış, yeni buluşlar batıdaki adlarıyla birlikte alınmaya devam etmiştir. Yabancı dil eğitimi yaygınlaşmıştır. İlk, orta, yüksek öğretimde yabancı dille eğitim yapan kurumların sayısı artmıştır. İlim terimlerinde batı dilleri ağırlık kazanmış, hatta kaynak dil olarak Arapça ve Farsça yerine Yunanca ve Latince benimsenmesi savunulmuştur. Dildeki sadeleşme sırasında atılan birçok Arapça ve Farsça kelimenin yerini batılı kaynaklar almış. Yerel ağızlardan yapılan derlemeler sırasında da farkında olmadan birçok yabancı (daha çok Yunanca ve Ermenice) kelime dile sokulmuştur. Bu dönemde dile giren yabancı kelimelerde Fransızca olanlar çoğunlukta; ancak 1950'lerden sonra artan Amerika etkisi ile İngilizce kelimelerin girişi de hızlanmıştır.

Bazı kelimeler Latince veya Yunancadan Arapçaya, oradan da bize geçmiştir. Bunun aksine Arapça, Farsça, Hintçe, Japonca hatta Türkçeden batı dillerine geçmiş daha sonra değişik bir yapıya bürünerek yeniden dilimize gelmiş kelimeler vardır.

Batı kaynaklı kelimeler içinde değişik dillerin paylarına gelince Fransızca ve İngilizcenin payları çok önemli derecede, Latince ve İspanyolcanın payları ise önemli derecede artmıştır. Buna karşılık İtalyancanın payı önemli derecede, Yunancanın ise çok önemli derecede düşmüştür. Almanca, Slavca ve Ermenice'nin paylarında ise önemli bir değişim bulunmamıştır.¹⁸¹

Avrupa'yla ilişkiler daha çok Fransızca kanalıyla gerçekleşmiş, 1839 Tanzimat Fermanı'ndan sonra her alanda olduğu gibi yazın alanında da Fransa'yla kurulan bu ilişkiler bilim terimlerinden günlük yaşam kavramlarına kadar pek çok ögenin Fransızcadan aktarılmasına neden olmuştur. Günlük yaşamda geçen abajur (Fr. Abat-jour'dan, panjur (yine Fr. Abat-jour'dan), gişe (Fr..guichet), büfe (Fr. buffet), kanepeler (canape), gardrop (gadre-robe), gazoz (eau gazeuse'den), kürdan (cure-dent), tren, vapur (bateau-a' vapeur, buharlı gemiden kısalma), bagaj (bagage), buket (bouquet), dekor (de'cor), fren (frein), kalorifer (calorife'r), kartvizit (carte visite), konserve (conserve), makyaj (maquillage), restoran (restaurant) gibi sözcüklerin sayısı yüzleri geçmektedir. Bunlara, değişik alanlardan bilim ve teknik terimlerini de eklemek gerekir, çoğunluğu

Latince ve Yunanca kökenli olan bu ögeler de hep Fransızca kanalıyla dile girerek yerleşmiştir. Bugün de hâlâ birçok yabancı kavramın Fransızca karşılıkları dilde yerleşik olarak kullanılmaktadır. Bunlardan birkaç örnek verilebilir: Alternatif, aktüalite, amorti, burjuva, delegasyon, devalüasyon, envestisman, federasyon, frigorifik, hipertansiyon, kapitülasyon, kordiplomatik, meteoroloji, organizasyon, provokatör, radyoaktif, santrfüj, standardizasyon, transformatör, ütöpik, veteriner gibi.¹⁸²

Türkçenin İngilizceyle olan ilişkisi II. Dünya Savaşı sonrası sonrasına gelinceye kadar çok sınırlı kalmış, yalnızca kimi denizcilik terimleriyle spor kavramları (özellikle futbol alanından) İngilizceleriyle dile girmiştir. Fayrap (fire up), istim (steam), bot (boat), gambot (gunboat) gibi denizcilik ve futbol (footbal), gol (goal), korner (corner), ofsayt (offside), frikik (free-kick) gibi spor terimlerini bu arada sayılabilir.

İngilizce, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra bütün dünyada yaygın bir yabancı dil durumuna gelmiş, Türkiye'nin batı dünyasıyla ilişkilerinde bu dil ön plana çıkmıştır. Amerika'yla yapılan anlaşmalar, girişilen ilişkiler sinema endüstrisi, radyo ve televizyonun yaygınlaşması, Türkiye'de eğitim ve öğretimde bu dilin yavaş yavaş öncelik kazanması zamanla bilim kavramlarından günlük yaşamdaki kavramlara pek çok ögenin Türkçeye aktarılmasına neden olmuştur. Bilim, teknik ve sanat alanlarında doğrudan alınma ya da çevrilerek aktarılma ögeleri bir yana bırakırsak bile, günlük yaşamda kullanılan pek çok sözcük İngilizcenin özellikle son yıllarda birdenbire artan etkisine ışık tutacaktır. En çok kullanılanlardan bazıları şöyledir: Blucin (blue-jean), tişört (T-shirt), şort (short), çekap (check-up), baypas (by-pass), ful (full), fultaym (fulltime), parttaym (part time), fueoil (özgün yazılışıyla kullanılıyor), hobi (hobby), kameraman (cameraman) kokteyl (cocktail), koç (coach, 'basketbol yetiştiricisi'), kek (cake), menecer (maneger), miting (meeting), otostop (autostop), sandviç (sandwich), stres (stress), slayt (slide), spiker (speaker), şov (show ve talk show), viski (whisky), wolkman (walkman), zaping (zapping)...¹⁸³

Bu alıntılarının dışında, özellikle çok yaygınlaşan televizyon yayınlarındaki filmler ve dizilerde -çeviri özensizliklerinin de büyük rol oynadığı- birtakım anlatım

---

¹⁸¹ Fatin Sezgin, *age.*, s. 4.

¹⁸² Doğan Aksan, *Türkçenin Sözcüğü*, Engin Yay., Ankara 1996, s. 132.

¹⁸³ Doğan Aksan, *age.*, s. 133.

biçimleri çeviri yoluyla dile aktarılmış, ancak dile yabancı olan ve Türkçede karşılıkları bulunma kimi biçimler yaygınlaşmaya başlamıştır. “ ‘I am afraid’ den çeviri korkarım, I hope so’dan çeviri umarım, I think’ten çeviri korkarım, I am sorry’dan çeviri üzgünüm gibi anlatım biçimleri, Türkçe metinlere, yerinde kullanıldıklarına dikkat edilmeksizin aktarılmasıdır. Wish me luck’tan çeviri bana şans dile, bir kimseden ayrılırken, söylenen look after yourself’ten çeviri kendine iyi bak! (Türkçede bu bağlamda kullanılmaz), how can I help you? Karşılama üzere yer verilen (size) sana nasıl yardım edebilirim?” kalıp sözleri yine bu türden örnekler arasındadır.¹⁸⁴

Almancadan Türkçeye geçen ögelerin sayısı çok düşüktür. I. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasındaki ilişkiler nedeniyle Türkçeye giren ve bir süre kullandıktan sonra unutulmuş sözcükler bir yana bırakılırsa, hinterland ögesiyle birlikte üniversite reformu sırasında bu dilden giren dekan, doçent (Alm. dozent), gibi sözcükleri ve son yıllarda alınan otoban (Alm. autobahn) saymak yetecektir.¹⁸⁵

Hiçbir insan tek başına yaşayamaz, hiçbir toplum da tek başına, kendi kapalı dünyasında yaşayamaz. Yakın veya uzaktaki milletlerle, komşularıyla birçok durumda ilişki kurarlar, savaşır, barışırlar, ticaret yaparlar, birbirlerinin dinlerini beğenip yaşarlar, yeni bir icadı paylaşırlar vb. gibi birçok sebeple iletişim kurarlar. Bunu da dilleri vasıtasıyla yaparlar, bu esnada dillerinden kelime geçişleri yaşanır.

---

¹⁸⁴ Doğan Aksan, **age.**, s. 134.

¹⁸⁵ Doğan Aksan, **age.**, s. 134.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRKÇENİN DİĞER DİLLERLE İLİŞKİLERİ

Tarihi gelişimlerine bakıldığında dünya coğrafyasında büyük göç hareketlerine sebep olan Türkler, gittikleri her alanda yaşayan toplumlarla ilişkiler kurmuştur.

Yeni tanıştıkları bu milletlerden birçok yeni şey gören, öğrenen Türkler kendilerine yeni gelen nesne, kavram ve olayları adlandırırken genellikle bu yeni milletin dilinden olduğu gibi almışlardır. Böylece Türkçeye birçok yeni ve yabancı kelime girmiştir.

Komşuluk ve iletişim tek başına olmaz. Nasıl ki Türkler yeni komşularından bir şeyler öğrenmişlerse komşuları da Türklerden birçok şey almıştır. Dünya tarihinde savaş ve barış günlerinde etkileşimin çok hızlı olduğu takip edilebilir. Türkler için de böyle olmuştur. Komşu kavimlerle ilişkilerinde dilleri de çok etkilenmiştir. Zaman içinde ses değişiklikleri yaşanmış olsa da Türkler komşularına birçok nesne ve kavramın adını vermiştir. Zaman zaman dilimizin yetersiz olduğunu, dilimizde birçok yabancı kelime olduğunu ileri sürenler olmuştur. Ancak Türkçe birçok lehçe doğuran, sözvarlığı zengin, ana dildir ve aldığı kadar dünya dillerine kelime ve gramer unsuru da vermiştir.

Tarih sahnesinde birçok mekânda yaşamış Türkler ile komşuları arasındaki dil etkileşimleri doğudan batıya şöyle sıralanabilir.

Türkçe-Çince ilişkisi, M.Ö. 7. yüzyıldan takip edebildiğimiz Orhun Abideleri bize Çinliler ile Türklerin yoğun ilişkiler içinde olduğunu anlatır. Kâh düşman kâh dost yıllarca süren ilişkiler etrafında ticari alışveriş yanında kültür alışverişi de olmuş, böylece kelime alışverişi de meydana gelmiştir. Türkçedeki Çince unsurlar üzerinde şimdiye kadar monografik bir çalışma yapılmamıştır. Bu konudaki bilgilerimiz ancak bazı yazarların Türkçe ile açıklayamadıkları sözleri Çince saymalarından ibarettir. Diller arasındaki alışverişin belirlenmesi, yazının yaygınlık kazandığı yeni dönemlerde, eskisiyle kıyaslanamayacak kadar kolaylaşmıştır. Bu sebeple, yakın dönemde Çince den Türkçeye geçmiş unsurları inceleyen bir çalışma, 1970 yılında Moskova'da Tursun Rahimoviç Rahimov tarafından yayınlanmış ve eserde Çince den Yeni Uygur

Türkçesine geçmiş 1873 söz ve şekil tespit etmiştir. Çince 307 Türkçe söz olduğunu da belirlemiştir.¹⁸⁶

Türkçe-Urduca ilişkisi, yapılan birkaç çalışmanın sonucunda tespit edilen 227 tane sözcük ile belirlenmiştir. Bu sözcüklerin dağılımı ise, sosyal hayatla ilgili 140, yönetimle ilgili 61, beslenme ile ilgili 17, giyim ile ilgili 9 kelime şeklindedir. Urdu dilindeki Türkçe kökenli sözlerle Türkçe üzerinden geçen bu sözler, Hindistan yarımadasının kuzeyine Orta Asya'dan gelen Türklerin giyim kuşamda, mimarî, yemek ve geleneklerinde bıraktıkları izleri ortaya koymaktadır.¹⁸⁷

Türkçe-Arapça ve Farsça ilişkisi, birlikte anılan bir durumdur. Çünkü Türkler yeni kabul ettikleri İslam dinini ve yeni girdikleri İslam medeniyetinin dili yani Arapçayı, dinin bir gereği gibi benimsemişlerdir. Kendilerinden önce Müslüman olan ve daha yakın komşuları Farslar ise dini öğrenmelerinde ve İslam medeniyetine uyum sağlamalarında bir yardımcı, bir aracı olmuşlardır.

Böylece Arap ve Farslardan çok şey öğrenen Türkler, Arapça ve Farsça ile tanışmıştır ve kendi dillerine çok büyük etkisi olan bu diller ile yüzyıllar boyu etkileşim içinde olmuştur. Bu üç dil arasındaki etkileşim sözcük-kavram-anlam ilişkisi üçlemesinde gerçekleşmiştir.

Türkçe-Farsça ilişkisi, derin tarihî bağlardan gelmektedir. Aynı coğrafyayı paylaşmış, savaşmış, ticarî ilişkiler kurmuş, barış günlerinin mutluluklarını paylaşmış bu iki millet bağlarını dilleri ile meydana getirmiştir.

Başta yeni dinlerini öğrendikleri Farslardan, edebiyat ve bilim alanı başta olmak üzere hayatlarına yeni giren birçok şeyi de bünyelerine katan Türkler, Farsçadan kelimeleri de dillerine almakta sakınca bulmamış veya farkında olmamışlardır. Farsçadan geçerek bugün bile kullandığımız sözcükler üzerine yapılan son yayın Stanislaw Sttachowski'nin çalışmasıdır. Bu çalışmada, Farsçadan Türkçeye geçmiş 686

---

¹⁸⁶ Özkan Öztekten, “Türkçenin Dünya Dillerine Etkisine Genel Bir Bakış”, **Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi** (29–30 Nisan 2004), s. 15.

¹⁸⁷ Münevver Tekcan, *Urducadaki Türkçe Kelimeler ve Bunların Tematik İncelenmesi*, **Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi**, (29–30 Nisan 2004), s. 77.

söz incelenmiştir.¹⁸⁸

Farsçadaki Türkçe unsurlardan bilindiği kadarıyla ilk defa M. Fuad Köprülü 1938'deki Şarkiyatçılar Kongresi'nde sunduğu bildiriye söz etmiştir, bu konunun önemini vurgulayarak liste halinde 280 kelimeyi örnek olarak vermiştir.¹⁸⁹

Özellikle Osmanlı Devleti'nin yönetimi altında kalan Farsların dillerine, devlet örgütüyle ilgili "hekimbaşı, dilmaç (tercüman), keşikçi (bekçi) vb., aslan, baykoş (baykuş), kısrag (kısarak), otag (oda), bezek (süs), kılıç (kılıç), aş (yemek), elek gibi günlük hayat ile ilgili sözcüklerin Türkçeden girdiği görülmektedir.¹⁹⁰

Türkçe-Arapça ilişkisi, Türk dili tarihinde çok önemli yer tutmaktadır. Türkler Göktanrı, Budizm ve Manihizm dinlerinden sonra benimsedikleri İslamiyet'i ve bu dinin kurallarını öğrenirken Arapça kelimeleri de dillerinin bünyesine alıp sindirmişlerdir. Dinin yanında Arap edebiyatından da etkilenilmiş olup sözcük, kavram, kalıp, vb. birçok yeni unsur olduğu gibi Türkçeye girmiş, yüzlerce yıllık hakimiyetini devam ettirmektedir.

Türkçede Arapça kökenli yüzlerce kelimenin olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Arapçadaki Türkçe unsurlar konusu ise Türkçedeki Arapça unsurlardan da az işlenmiştir. Dar hacimli bir çalışma alanında 216 söze yer verilmiştir. Oysa Arapça köklerden Türkçede türetilmiş yeni sözlerin veya Türkçede yeni anlamlar kazanmış Arapça sözlerin de var olduğu düşünülürse bu sayının eksikliği, dolayısıyla bu konuda daha çok iş yapılması gerektiği, Türkçe sözcüklerdeki işaretlemelerin de yeterli olmadığı görülmektedir.¹⁹¹

Özellikle Osmanlı egemenliği Suriye, Irak, Lübnan, Mısır, Yemen ve Libya'da uzun sürmüş, yönetim ve askerlikle ilgili kavramların yanı sıra somut ve soyut birçok kavram bu dile geçmiştir. Bugün hâlâ yaşayan kelimeler vardır.

---

¹⁸⁸ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 18.

¹⁸⁹ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 18.

¹⁹⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 143.

¹⁹¹ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 21.

- Binbaşı- paşa- bey,
- Bölükbaşı/ bulukbaşı ve / bili ba: şı/
- Pastırma/ bastırma/
- Boza/ bu: za/ ¹⁹²

Türkçe-Rusça ilişkisine bakıldığında, Çinliler, Farslar ve Araplardan sonra en eski komşularının önce Ruslar sonra da bütün Slavlar olması sebebiyle etkileşim olduğu görülür. Gerek Türk lehçeleri kanalıyla gerekse de Osmanlı-Rus ilişkileri ile birçok sözcük alışverişi olduğu görülmektedir. Türkçenin verdiği kelimelere bakıldığında Türkçe kelimelerin yanı sıra Arapça ve Farsçadan Türkçeye geçmiş sözcüklerin de Rusçada yer aldığı, yani Türkçe üzerinden kelime geçişi olduğu göze çarpmaktadır. Türkçede yer alan Rusça sözcükler ile ilgili ilk çalışma, 1889'da H. F. Miklosich tarafından Türkçedeki Slavca, Macarca ve Romence unsurlar olarak tercüme edilebilecek bir adla yapılmıştır. E. N. Şipova'nın sözlüğünde, Rusçaya Türkçeden geçtiği kabul edilen 1507 kelime üzerinde durulmaktadır.

Türkçe üzerinden geçen padişah (Farsçadan), sadrazam, sultan, vizir (Arapçadan) gibi Arapça ve Farsça ögeleri de yine Türkçeden geçme sözcükler olarak Rusçada bulunur.¹⁹³

Rusçaya geçen Türkçe sözcüklerden birkaçı şöyledir:

- Súcuk (sucuk)
- Yogurt
- Ayrán
- Baklavá
- Buza (boza)
- Kumís (kırmız) ¹⁹⁴

Türkçe-Ermenice ilişkisinde tarihi geçmişine bakıldığında bu iki milletin

¹⁹² Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 142.

¹⁹³ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 22.

¹⁹⁴ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 142.

birbirinden pek çok şey öğrendiği sözcükleri de kendi dillerine aldığı görülmektedir. Türkçenin Ermeniceden herhangi bir gramer unsuru almadan epeyce söz aldığı görülmektedir.¹⁹⁵

Türkçenin Ermenice üzerindeki etkisi daha yoğun olmuş, Ermenice Türkçeden yalnızca söz değil, deyim, ek, ses almıştır, hatta bu dilin söz dizimi bile Türkçeden etkilenmiştir.¹⁹⁶

Türkçenin en çok kelime verdiği, en çok etkilediği dillerin başında Balkan dillerinin geldiği görülmektedir. Sırp-Hırvatça, Boşnakça, Bulgarca, Arnavutça, Rumence, Yeni Yunanca özellikle Balkanlardaki Türk egemenliği sırasında Türkçeden pek çok söz ögesi almıştır.

Türkçenin Sırpça-Hırvatçı ilişkisi konusunda en çok ilgi çekici kitap olarak ilân edilen A. Skaljić'in sözlüğünde 6878 değişik anlamda 8742 kelime yer almaktadır.¹⁹⁷ Bu sözcüklerin birçoğu doğrudan Türkçeden, birçoğu da Arapça, Farsça, İtalyanca vb. kökenli olup Türkçe üzerinden geçmiştir. Örneğin:

aşçıya (aşçı)

bekçıya (bekçi)

ájran (ayran)

tuhaf (tuhaf <Arapça tuhaf)¹⁹⁸

Türkçe-Bulgarca ilişkisi, Bulgar Türkçesinin Slav dillerine, Romenceye ve Macarcaya yaptığı katkı küçümsenemeyecek seviyede olup¹⁹⁹

bárdak (bardak)

juşek (döşek)

kofa (kova)

---

¹⁹⁵ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 25.

¹⁹⁶ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 26.

¹⁹⁷ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 33.

¹⁹⁸ Doğan Aksan, **age.**, s. 138.

fusiya (fıçı) gibi pek çok örnek verilebilir.²⁰⁰

Bulgar Slavcasından Türkçeye ise çete, gocuk, kuluçka gibi birkaç söz geçmiştir.²⁰¹

Türkçe-Macarca ilişkisinde Türkçe, çoğu Arapça ve Farsça olmak üzere birçok kelime vermiştir. Örneğin:

zseb (cep)

cseber (çember)

kocsány (koçan)

kesele (Farsça kösele)²⁰²

Yukarıda örneği verilen 485 Türkçe sözcüğün bu dönemde Macarcaya geçtiği kaydedilmiştir. Ancak Macarca, Türkçeye varoş “şehirlerin sur dışı mahallesi”, soba “soba”, şarampol “şarampol” kelimelerinin taşıdığı bilgilerle sınırlı kalmıştır.²⁰³

Türkçe-Romence ilişkisine bakıldığında Romencede 1700 ile 3000 arasında Türkçe sözcük olduğu görülmüştür. Özellikle Osmanlı Devleti döneminde yaklaşık 1200 söz incelenmiştir.²⁰⁴ Buescu'nun saptadığına göre Rumencede ‘öteden beri, her zaman’ anlamına gelen “abadim”, Türkçe Âdem babadan sözünün kısaltmış biçimidir.²⁰⁵

Türkçe-Arnavutçanın ilişkisi iç içe yaşayan ve Müslüman olan bu iki milletin ilişkisinden dolayı sıkı sıkıyadır. Türkçeden sadece sözcük değil, gramerlik alıntılar da verilmiş olduğu göz önünde tutulunca Türkçe unsurların çoğunluğunun yüksek olması gerekmektedir. Gustav Meyer Arnavutçanın etimolojik sözlüğünde Arnavutçadaki 5140 alıntı sözü incelemiş ve 1180’ini Türkçe olarak işaretlemiştir.²⁰⁶

---

¹⁹⁹ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 31.

²⁰⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 1996, s. 138.

²⁰¹ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 31.

²⁰² Doğan Aksan, **age.**, s. 140.

²⁰³ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 28.

²⁰⁴ Özkan Öztekten, **agm.**, Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi (29-30 Nisan) , 2004, s. 31.

²⁰⁵ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri** , Engin Yay., Ankara 2004, s. 20.

²⁰⁶ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 33.

Türkçe-Yunanca ilişkisine baktığımızda Yunancadaki Türkçe unsurların sayısı, K. Kukkidis'e göre 3000 ; P. Georgidas'a göre ise 1968'dir.²⁰⁷

Son yıllarda yayınlanan bazı kitaplarda Türkçe-Yunanca ilişkisi üzerinde durulmuş ve bazı kelime örnekleri de verilmiştir.

“Yunancada Türkçe kökenli kaç kelime var dersiniz? Binlerce!

Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan ya da Anadolu'dan gelen Yunanlıların beraberlerinde getirdikleri Türkçe kelimeler, zaman içinde bazıları anlam değişikliğine uğrasalar da hâlâ kullanılıyor. Türkçede kullanılan Yunan kökenli kelimelerin aksine, Türkçe kökenli kelimeler Yunan halk dilinde revaçta.

Yazdığı Türkçe şiir kitabıyla birkaç ay önce “Suyun Öte Yanında”ya konuk olan İstanbullu Yianni Boziki, bu kez Yunancada kullanılan Türkçe kökenli kelimeleri bir cep sözlüğünde topladı. Kitapta, Türkçe kökenli tam üç bin kelimeye yer verilmiş. Bize göre, daha binlercesi var...

Ne dersiniz, Boziki'nin cep sözlüğünde A'dan başlayalım mı?

Ayiazı (ayaz), ayiari (ayar), atzamis (acemi), aide (haydi), alana (alan), aleti (alet), amânâti (emanet), ambari (ambar), aptalis (aptal), arabas (araba), arkadası (arkadaş), arsisis (arsız) asikis (aşık), askeri (asker), aslani (aslan), astari (astar), ati (at), aferim (aferin) ahuri (ahır).

Şimdi de B harfi:

Bakkalis (bakkal), baltas (balta), baksisi (bahşiş), bacanakis (bacanak), bahtses (bahçe), bekaris (bekar), belalis (belalı), boyatzis (boyacı), bolikos (bol olan), bostani (bostan), bureki (börek), briki (ibrik).

Sözlükte C harfinde rastladığımız kelimelerden bazılarını da aktaralım: (Yunanca c harfi, t ve z harflerinin birleşmesiyle okunur)

Caki (Ocak), cami (cam), camba (caba), canabetis (cenabet), caciki (cacık),

---

²⁰⁷ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 35.

cepi (cep), cieri (ciğer), cerceles (zerzele).

Gelelim D harfine: (Yunanca d harfi, n ve t harflerinin birleşmesiyle okunur.)

Dalgas (dalga), damari (damar), delalis (tellal), deres (dere), defî (tef) dorvas (torba), duvari (duvar), dulapi (dolap), dumani (duman), dunias (dünya), dufeki (tüfek).

Her sayfasında bir sürprizle karşılaştık bu 244 sayfalık sözlüğün.

Z harfi bölümünde, Zamania (zamanlar), zarzavati (zerzevat), zari (zar), zeibekiko (zeybek tarzı), zori (zorluk), zorbas (zorba) kelimeleriyle karşılaştık.”²⁰⁸

Türkçe, doğu dilleri, Balkan dilleri yanı sıra batı dilleri ile kelime alışverişinde bulunmuştur, bulunmaktadır. Lehçe, Çekçe, İtalyanca, Fransızca, Almanca ve İngilizceye özellikle Osmanlı yönetimi ve ordusuyla ilgili birçok kavram dolayısıyla Türkçe kelime geçmiştir.²⁰⁹ Şöyle birkaç örnek verilebilir:

Ağa (Fr. Aga ve İng. agha, aga)

Paşa (Fr. pacha, İng.pasha, paha ve bashaw, Alm. pascha)

Efendi (İng. effendi, Alm. effendi)

Yeniçeri (Fr. Janissaire, İng. Janizari/ janissary, Alm. janitschare)

Bergamot (<bey armudu) (Fr. Bergamote, İt. Bergamotte)

Caftan (kaftan)

Chibuk (çubuk) Farsça kökenli olup Türkçe üzerinden geçmiştir.²¹⁰

Türkçe Çoban Dili mi Çiftçi Dili mi? başlıklı yazısında Karaağaç, 1529 sözü gözden geçirerek tablodaki sonuçlara ulaşmıştır. Tabloda sınırlı sayıda olsa bile giyim-kuşam ve beslenme kültürüne ait 1529 Türkçe söz Türkçenin dokuz komşusuna 3800 kere verilmiştir.²¹¹

²⁰⁸ Yorgo Kırbağı , <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5616119>, 17.12.2006.

²⁰⁹ Özkan Öztekten, **agm.**, s. 36.

²¹⁰ Doğan Aksan, **Türkçenin Sözcükleri**, Engin Yay., Ankara 2004, s. 144.

²¹¹ Günay Karaağaç, “Türkçe Çoban Dili mi Çiftçi Dili mi? ”, **Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi**, Ankara 2004, s. 36.

	GİYİM- KUŞAM	BESLENME	TOPLAM
FARŞÇA	258	233	491
ARAPÇA	179	180	359
RUŞÇA	300	280	580
ROMENCE	193	189	382
SIRPÇA-HIRVATÇA	347	316	663
BULGARCA	185	183	368
ARNAVUTÇA	188	163	351
YUNANCA	141	118	259
MACARCA	176	171	347
TOPLAM	1967	1833	3800

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İLKÖĞRETİM 6. , 7. ve 8. SINIF DERS KİTAPLARINDAKİ YABANCI KELİMELERLE İLGİLİ ELDE EDİLEN SONUÇLAR

2006–2007 eğitim-öğretim ders yılında kullanılan 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları incelendi. 6. sınıf Türkçe ders kitabı A yayınlarının, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitabı ise Yıldırım Yayınlarının hazırladığı eserlerdir. İnceleme yapılırken okuma metinleri tarandı, okuma metnindeki sözcük sayısı belirlendi. Belirlenen Türkçe kökenli olmayan sözcükler kökenlerine (doğu kökenli - batı kökenli, karışık kökenli), dillerine (Örneğin, Arapça, Farsça, Fransızca, Rumca vb.), yapılarına (basit, türemiş, bileşik) ve kelime türlerine (Örneğin, isim, sıfat, fiil vb.) göre tasnif edilmiştir. Tasnif çalışmalarında TDK'nın 2005 yılında yayınladığı Güncel Türkçe Sözlük ve bu sözlüğün www.tdk.gov.tr adresinden ulaşılabilen elektronik ortamı esas alınmıştır. TDK'nın son yayınlanan Batı Kökenli Kelimeler Sözlüğü de özellikle batı kaynaklı sözcük tasnifinde faydalı bir kaynak olmuştur.

Esas alınan eğitim-öğretim yılında 6. sınıf ders kitabının yeni Türkçe dersi öğretim programına, 7. ve 8. sınıf ders kitaplarının eski öğretim programına göre hazırlanmış olduğu da belirtilmelidir.

Taranan kitaplardaki sözcüklerin tasnifi yapılırken kelimelerin kullanım sıklığı göz önünde bulundurulmamıştır.

Ders kitaplarındaki kelimelerin tasnifinde aşağıda örnekleri verilen fişler kullanılmıştır.

KELİME: can

KÖKEN: doğu

LİSAN: Farsça

TÜR: isim

KELİME YAPISI: basit

SAYFA:11

METNİN ADI: Şakacı Bulut

GEÇTİĞİ YER: okuma metni

SINIF: 6

KELİME: masa (nın)

KÖKEN: batı

LİSAN: Rumca

TÜR: isim

KELİME YAPISI: basit

SAYFA: 11

METNİN ADI: Şakacı Bulut

GEÇTİĞİ YER: okuma metni

SINIF: 6

KELİME: nazlı (çehre)

KÖKEN: karışık (Far.+T.)

LİSAN: Farsça

TÜR: sıfat

KELİME YAPISI: türemiş

SAYFA: III

GEÇTİĞİ YER: İstiklâl Marşı

SINIF: 6 -7-8

Kitaplardaki okuma metinlerinde yapılan incelemeler sonucu her sınıf için ayrı ayrı ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçları ifade eden grafikler ile kitaplarda yer alan yabancı kökenli kelimelerin listesi aşağıda verilmiştir.

3.1. İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabıyla İlgili Veriler:

Yeni öğretim programına göre hazırlanan ve 2007-2008 eğitim-öğretim yılında ilk kez kullanılan A yayınlarının 6. sınıf ders kitabı altı temaya ayrılmış ve her tema içerisinde dört konuya (sadece 3. temada beş konu vardır.) yer verilmiştir. Taramalar yapıldığında yabancı kökenli kelimelerin okuma metinlerinin konusuyla çok yakından ilgili olduğu görülmüştür. Örneğin, 4. tema Millî Kültür'de yer alan metinlerde Arapça ve Farsça kelimeler yoğun biçimde yer alırken, 5. tema Bilim ve Teknoloji'de teknik ve

bilimsel konular yer aldığından batı kökenli özellikle Fransızca sözcüklerin yoğun biçimde yer aldığı görülmektedir.

6. sınıf ders kitabı tarandıktan sonra sözcük sayımı yapılmıştır ve toplam 14259 sözcük olduğu tespit edilmiştir. Ancak Türkçe kelimeler ve tekrarlar toplam sayıdan çıkarıldığında 924 kelime üzerinde çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar şöyledir.

Kökenlerine göre doğu ve batı dillerinden kelimeler tespit edilmiştir.

1) Doğu Kökenli olanlar şöyle sınıflandırılmıştır.

Doğu Dillerinde olanlar kendi içlerinde ayrılmıştır.

Tarihi olayların gidişine bakıldığında Arapçanın ve ayrıca Farsçanın dile büyük etkisi olduğunu daha önce ifade etmiştik. Elde ettiğimiz sayılar da bu durumu ispat etmektedir.

* Arapça: 464 (sanat, tarih, asker)

* Farsça: 141 (duvar, kurnaz, hemen)

* Moğolca: 2 (kurultay, şölen)

* Soğdca: 1 (kent)

**Karışık Kökenli olanlar: Gerek diğer dillerden alınan köklerden gerekse de Türkçe köklerden yapım ekleriyle türetilmiş veya kelimelerle birleştirilmiştir.

* Ar.+ T. : 71 (habersiz, havacılık)

* Ar.+ Far. : 6 (hükümdar, sanatkâr)

* Ar.+ Fr. : 2 (kimyasal, siyasal)

* T.+ Ar. : 5 (pekâlâ, türkü, nasıl)

* Far.+ T. : 34 (canlı, bezirganbaşı, çaresiz)

* Far.+ Ar. : 5 (şaheser, namüsaît,)

* T.+ Far. : 4 (ilkbahar, sonbahar)

* Ar.+ Ar. 3 (askerî, milletvekili, mimari)

Yapılarına Göre, sözcüklerin daha çok basit halde ve çekim ekleri aldığı görülmüştür.

* Basit Yapılı: 576 (arzu (Far.), kent (Soğd.), ziyaret (Ar.))

* Türemiş Yapılı: 107 (evlatlık (Ar.+T.), zorunluluk (Far.+T.))

*Bileşik Yapılı: 19 (cumhurbaşkanı (Ar.+T.), namüsaid (Far.+T.))

Kelime Türlerine Göre: Yabancı kökenli kelimelerin okuma metinlerinde çeşitli görevlerde kullanıldığı görünmektedir. Bu sözcükler en fazla isim (ad) göreviyle karşımıza çıkmışlardır.

* İsim: 578 (temizlik (Ar.+T.), hazırlık (Ar.+T.))

* Sıfat: 80 (kimyasal (Ar.+Fr.), cansız (Far.+T.))

* Zamir: 1 (filan (Ar.))

* Zarf: 40 (hayasızca (Ar.+T),)

* Bağlaç: 6 (yahut, sanki)

* Edat: 1 (kadar(Ar.))

* Ünlem: 3 (eyvah (Far.))

* Fiil: 14 (hatırlan-(Ar.+T.), imzala-(Ar.+T.))

2) Batı Kökenli olup dilimizde yer edinen kelimelerle ilgili veriler şöyledir.

Osmanlı Devleti'nden itibaren Fransa ile kurulan ilişkiler çerçevesinde Fransızcadan özellikle teknik alanında birçok kelimenin dile geçtiği görülmektedir. Ayrıca Rumlar ile birlikte yaşamın beraberinde diller arası sözcük alışverişi olduğu saptanmıştır. Batı Dillerinde olanlar şöyle bölünmüştür.

* Fransızca: 127 (akademi, elektrik, kart)

* Almanca: 2 (doçent, kuruş)

* İtalyanca: 19 (bilye, fırtına, kampanya)

* İngilizce: 4 (maç, vinç)

* Yunanca: 1 (tema)

* Rumca: 16 (efendi, liman, masa)

* Rusça: 2 (manat, şapka,)

**Karışık Kökenli olanlar yapım ekleri ile yeni kelimelerin meydana getirildiğini göstermektedir.

* Fr.+ T. : 8 (laiklik, televizyoncu)

* Fr.+ Fr. : 2 (santimetre, kilogram)

* Alm.+ T. : 1 (generallik)

* İt.+ T. : 1 (postacı)

Yapılarına Göre incelendiğinde çoğunlukla basit yapılı sözcüklerin metinlerde yer aldığı görülüyor.

* Basit Yapılı: 152 (jeton (Fr.), gaz (Fr.), grup (Fr.))

* Türemiş Yapılı: 5 (kültürel (Fr.+Fr.), elektrikli (Fr.+T.))

*Bileşik Yapılı: 2 (kilogram(Fr.+Fr.), santigram (Fr.+T.))

Kelime Türlerine Göre, bakıldığında Batı kökenli kelimelerin nesne ve kavramlara isim olmak gibi önemli bir görevi varken diğer görevleri (bağlaç, zarf vb.) doğu kökenlilere bıraktığı görülmektedir.

* İsim: 141 (vapur (Fr.), maç (İng.), tren (Fr.))

* Sıfat: 15 (ekonomik (Fr.), elektronik (Fr.))

* Ünlem: 1(alo (Fr.))

* Fiil: 5 (not al- (Fr.), mola et- (İt.))

3.2. İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabıyla İlgili Veriler:

7. sınıf ders kitabı eski müfredata göre hazırlanmıştır, 50 konu ve 4 testten meydana gelen kitapta her edebi türden eser, yabancı yazarlardan çeviri eserler yer almaktadır. Yabancı kelime kullanım yoğunluğu konulara göre farklılık göstermekte olup mesela “Atla Kurdun Savaşı” adlı metinde hemen hiç batı kökenli kelime yokken bugün dilde sıkıca tutunmuş Arapça-Farsça kökenli kelimeler yer almıştır.

Ders kitabı tarandıktan sonra sözcük sayımı yapılmıştır ve toplam 18045 kelime olduğu tespit edilmiştir. Ancak Türkçe kelimeler ve tekrarlar toplam sayıdan çıkarıldığında 929 sözcük üzerinde çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar şöyledir.

Kökenlerine göre doğu ve batı dillerindeki kelime tespitleri şöyledir.

1) Doğu Kökenli Olanlar:

Doğu Dillerinde olanların şöyle bölündüğü görülmektedir. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin yoğunluğu yanında Avrupa üzerinden dilimize giren Çince'den bir kelime de görülmektedir.

* Arapça: 478 (aile, adam, çeyiz)

* Farsça: 128 (cihan, bahar, günah)

* Soğdca: 1 (kent)

* Çince: 1 (çay)

**Karışık Kökenli olanların yeni kelimelerin meydana getirilmesinde rol oynadığı görülmektedir.

* Ar.+ T: 94 (ahbablık, akılcılık, mavili)

* Ar.+ Far. : 14 (mbelki, kütüphane, veya)

* Ar.+ Fr. : 1 (siyasal)

* T.+ Ar. : 8 (çelevi, türkü,)

* Far.+ T. : 43 (bahtiyarlık ,zincirle-, zorla-)

* Far.+ Ar. : 4 (serhat, turuncu)

* T.+ Far. : 2 (ilkbahar, saki)

* Far.+ Far. : 4 (peribacası, yahut, herkes)

* Ar.+ Ar.+T.: 6 (mmilletvekili, maşallah)

* Far.+Yun. : 1 (zoraki)

*Ar+T.+Far. : 1 (halbuki)

Yapılarına Göre, basit yapılı kelimelerin yansıra türemiş ve birleşik yapılı sözcüklerin metinlerde varlığı görülmüştür.

* Basit: 610 (sümbül (Far.), çarşaf (Far.), kent (Soğd.))

* Türemiş: 132 (şanlı (Ar.+T.), zenginleş- (Far.+T.))

* Bileşik: 22 (bilim adamı (T+Ar.), milletvekili (Ar.+Ar.))

Kelime Türlerine Göre, yabancı kökenli kelimelerin okuma metinlerinde çeşitli görevlerde kullanıldığı görünmektedir. Bu sözcükler en fazla isim göreviyle karşımıza çıkarken özellikle sıfat ve zarf görevini önemli ölçüde üstlendikleri de anlaşılmaktadır.

* İsim: 623 (günah (Far.), hamal (Ar.), cilt (Ar.))

* Sıfat: 98 (cesur (Ar.), taze (Far.), şanlı (Far.))

* Zamir: 2 (falan (Ar.), filan (Ar.))

* Zarf: 15 (beraber (Far.), bari (Far.))

* Bağlaç: 5 (ki (Far.), çünkü (Far.))

* Ünlem: (inşallah (Ar.),maşallah (Ar.))

* Fiil: 15 (ezberle- (Far.+T.), zenginleş- (Far.+T.))

2) Batı Kökenli Olanlar

Batı dillerinden Fransızca ve Rumcanın yanı sıra İtalyanca da özellikle denizcilikle ilgili isimleri dilimize vermiştir. Batı Dillerinde olanlar kendi içlerinde şöyle sıralanabilir.

* Fransızca: 86 (karakter, espri, epik)

* İtalyanca: 17 (antika, diploma, gazete)

* İngilizce: 2 (maç, futbol)

* Rumca : 23 (alay, temel, fidan)

* Rusça: 1 (ruble)

* Macarca: 1 (soba)

**Karışık Kökenli olanlar: yapım ekleri veya kelimeler ile yeni kelimelerin meydana getirildiğini göstermektedir.

* Fr.+ T. : 9 (turistik, sistemli)

* İt.+ T. : 2 (fırtınalı, gazeteci)

* Rum.+T. : 2 (anahtarlık, temelsiz)

* Lat.+ T. : 1 (ağustos böceği)

Yapılarına Göre:

* Basit Yapılı: 125 (iskemle (Rumca), tiyatro (İt.))

* Türemiş Yapılı: 13 (liderlik (Fr.+T.), sistemli (Fr.+T.))

*Bileşik Yapılı: 1 (santimetre(Fr.+T.), ağustos böceği (Lat.+T.))

Kelime Türlerine Göre: Batı kökenli sözcükler isim ve sıfat görevlerini yerine getirmektedir.

* İsim: 120 (sınır (Rum.), film (Fr.), festival (Fr.))

* Sıfat: 12 (didaktik (Fr.), sosyal (Fr.))

* Fiil: 3 (asfaltla- (Fr.+T.), telefonla- (Fr.+T.))

*Ünlem :1 (bre (Rum.))

3.3. İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabıyla İlgili Veriler:

8. sınıf ders kitabı eski müfredata göre hazırlanmıştır, 50 konu ve 4 testten meydana gelen kitapta her edebi türden eser, yabancı yazarlardan çeviri eserler yer almaktadır. Yabancı kelime kullanım yoğunluğu konulara göre farklılık göstermekte olup mesela “Bu Sabah Hava Berrak” adlı şiirde Cahit Sıtkı hiç batı kökenli kelime kullanmamışken bugün dilde sıkıca tutunmuş Arapça-Farsça kökenli kelimeler yer almıştır. “Jack London” isimli parçada özel isimlerle birlikte batı kökenli kelimeler vardır.

Ders kitabı tarandıktan sonra sözcük sayımı yapılmıştır ve toplam 21136 kelime olduğu tespit edilmiştir. Ancak Türkçe kelimeler ve tekrarlar toplam sayıdan çıkarıldığında 1173 sözcük üzerinde çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlar şöyledir.

Kökenlerine göre doğu ve batı dillerinden gelen kelimeler tespit edilmiştir.

1) Doğu Kökenli Olanlar

Günlük hayatımızda kullandığımız çoğu sözcüğün doğu kökenli olduğunu görmüş olduk. Doğu Dillerinde olanların kendi içlerinde şöyle ayrıldığı görülmektedir.

* Arapça: 603 (aziz, ahval, belediye)

* Farsça: 156 (arzu, cam, gül)

* Soğdca: 1 (kent)

**Karışık Kökenli olanların, yapım ekleri ile yeni kelimelerin meydana getirildiğini göstermektedir. Bugün dilimizde yer edinen kelimelerin doğu-batı kökenli kelimelerin çeşitli yapım ekleri ile türetildiği veya birleştirildiğini görmekteyiz.

- * Ar.+ T: 112 (adaletsizlik, insancıl, kahveci)
- * Ar.+ Far. : 15 (cüzdan, kahverengi, kervansaray)
- * Ar.+ Fr. : 1 (siyasal)
- * T.+ Ar. : 6 (türkü, kurşuni)
- * Far.+ T. : 49 (canlı, hastalık)
- * Far.+ Ar. : 3 (serhat, hastahane)
- * T.+Far. : 3 (ordugâh, sanki)
- * Far.+ Far. : 1 (sergüzeşt)
- * Ar.+ Ar: 4 (edebî, inşallah)
- * Çin.+Far.+T. : 1 (çaydanlık)

Yapılarına Göre doğu kökenli sözcükler metinlerde daha çok basit yapıyken yeni türetilen veya bileşik halde kullanılan kelimeler saptanmıştır.

- * Basit: 862 (can (Far.), millet (Ar.))
- * Türemiş: 164 (canlılık (Far.+T.), renkli (Far.+T.))
- * Bileşik: 36 (yazıhane (T.+Ar.), kervansaray (Far.+Far.))

Kelime Türlerine Göre: Yabancı kökenli kelimelerin okuma metinlerinde çeşitli görevlerde kullanıldığı görülmektedir. Bu sözcükler en fazla isim göreviyle karşımıza çıkarken diğer sözcük türlerinde önemli ölçüde görev yapan kelimeler olduğu anlaşılmaktadır.

- * İsim: 820 (vatan(Ar.), sel(Ar.), istikbal(Ar.))
- * Sifat: 120 (nazlı (Far.+T.), nankör (Far.), diğer (Far.))
- * Zamir: 1 (filan (Ar.))

- * Zarf: 40 (zaten (Ar.), asla (Ar.), rağmen (Ar.))
- * Bağlaç: 13 (ve (Ar.), zira (Far.), hatta (Ar.))
- * Edat: 2 (kadar (Ar.), hayır (Ar.))
- * Ünlem: 9 (aferin (Far.), keşke (Far.))
- * Fiil: 25 (zorla- (Far.+T.), bestele- (Far.+T), rastla- (Far.+T))

2) Batı Kökenli Olanlar:

Batı Dillerinden olanların şöyle ayrıldığı görülmektedir:

- * Fransızca: 135 (akademi, kablo, klinik)
- * İtalyanca: 31 (Avrupa, güverte, martı)
- * İngilizce: 5 (basketbol, hol, maç)
- * Rumca: 20 (fırın, gümrük, kestane)
- * Rusça: 1 (şapka)
- * Macarca: 1 (soba)
- * İspanyolca: 1 (kanarya)
- * Sırpça: 1 (kral)
- * Latince: 1 (ağustos)

**Karışık Kökenli olanlar: olup yapım ekleri ile yeni kelimelerin meydana getirildiğini göstermektedir.

- * Fr.+ T. : 10 (franklık, tonlama, virajlı)
- * T.+ Rum. : 1 (hanımefendi)
- * İng.+ T. : 1 (futbolcu)
- * İt.+ T. : 6 (liralık, pastacı)
- * Rum.+ T: 3 (anahtarlık, cımbızlı)

Yapılarına göre, kelimelerin basit yapılı olanlarının çoğunlukta olduğu

görülüyor.

* Basit: 210 (marş (Fr.), kral (Sırp.), fabrika (İt.))

* Türemiş: 21 (franklık (Fr.+T.), virajlı (Fr.+T.), alaturkalık (İt.+T.))

* Bileşik: 2 (santimetre (Fr.), hanımefendi (T.+Rum.))

Kelime Türlerine Göre: İsim görevini yüklenen sözcüklerin yoğunlukta olduğu görülmektedir.

* İsim: 200 (fanila (İt.), gram(Fr.), sosyete (Fr.))

* Sıfat: 17 (demode (Fr.), onurlu (Fr.+T.), kültürlü (Fr.+T.))

* Fiil: 1 (filizlen- (Rum.+T.))

SONUÇ ve ÖNERİLER

Sayısal veriler ve grafikler Türkçenin sözcük varlığında doğu ve batı kaynaklı kelimelerin yer aldığını göz önüne sermektedir ki bu zaten bilinen bir gerçektir. Ancak özellikle son yıllarda yazılan eserlerde, yapılan konuşmalarda dilin yozlaştığını, kirletildiğini duyarak endişeye kapılmamızın biraz abartıldığını görmüş olduk. Günlük konuşma dilindeki yanlış kullanımlar, özellikle İngilizce kelimeler olduğu yadsınmaz ancak bu durum yazılı eserlerde, ders kitaplarında dili ve korunması gereken dil sistemini şimdilik etkilememiş gözüküyor.

Tarihi ilişkilerimizin en yoğun olduğu Arapçanın dilimize verdiği ve artık Türk zekâ, hançere ve imlasına uyarak Türkçeleşmiş sayabildiğimiz birçok kelimenin sadeleşme hareketinin tasfiyecilik koluna rağmen dilde kaldığını ve artık atılamayacağını çünkü kendimizi ifade ederken en rahat biçimde kullandığımız sözcükler olduğunu görmekteyiz. Bugün artık kalem, kitap ve defter gibi yüzlerce kelimeyi ‘bunlar yabancıdır, kullanmayınız’, diyerek bu kelimeleri sürekli kullanan hiçbir çocuğa engel olamayız. Arapça kelimelerin önemi özellikle bağlaç ve zarf göreviyle kullanılan sözcüklerde görülmektedir. ‘‘Ama, hatta, lakin, çünkü, fakat’’ vb. sıralayabileceğimiz birçok kelimenin yabancı kökenli olduğu için kullanılmaması gerektiğini söylemek çok güç görünmektedir. Arapçanın yanında Farsçanın da azımsanmayacak oranda dilimize kelime verdiğini görmekteyiz.

Devletlerarası ilişkilerin ve teknolojik gelişmenin getirisi olarak bilhassa Fransa ile kurulan ilişkilerin sonucu olarak dilde azımsanmayacak oranda Fransızca kelime olduğu ve bunların dile sıkıca yerleştiği görülmektedir. Telefon, telgraf, otomobil vb. birçok teknolojik aletin adı bu dilden gelmektedir. Tarihi ve ticari ilişkiler sebebiyle Rumca ve İtalyanca kökenli birçok kelime dilimize sinmiş durumdadır.

Günlük hayatta herkesin duyduğu, söylediği veya okuduğu yüzlerce örnek cümleden ikisini kurup bize yabancı gelenleri gösterelim.

‘‘ Filiz elindeki kutuyu ve fırından aldığı sıcak ekmeği masanın üzerine bıraktı. ’’ veya ‘‘Kadife pantolonunu terziye götürmek üzere yola çıkan Doktor Fidan, otomobiline bindi, kardeşi Temel’i gardan aldı, annesini telefonla aradı aceleyle konuştu,

hastanedeki nöbetine yetişmeye çalıştı.” Bu cümlelerimizi sokaktaki vatandaşlarımıza, köken bilgisi eğitimi almamış okumuşlarımıza veya öğrencilerimize söyleyip yabancı kelimeleri soracak olursak isabetsiz tahminler dışında bizim istediğimiz cevap gelmeyecektir. Hâlbuki cümlemizde altı çizili tüm unsurlar yabancıdır, Rumca, Fransızca, İtalyanca ve Arapça kökenliler vardır.

“ Filiz, elindeki kutuyu ve fırından aldığı sıcak ekmeği masanın üzerine bıraktı.” veya “ Kadife pantolonunu terziye götürmek üzere yola çıkan Doktor Fidan, otomobiline bindi, kardeşi Temel'i gardan aldı, annesini telefonla aradı aceleyle konuştu, hastanedeki nöbetine yetişmeye çalıştı.”

Anadolu'da yüzyıllardır çok sevilen ve yeni yetişen her kuşağa şiirlerini aktardığımız Yunus Emre'nin şu dörtlüğündeki altı çizili kelimelere yabancı olduğu için dilden atılmalıdır, diyebilir miyiz?

N'idem elim ermez yâre,

Bulunmaz derdime çare

Oldum ilimden avare

Beni bunda eğler misin?

Yâr, çare ve avare ve daha yüzlerce kelimenin herkesin günlük yaşamında yer aldığı ve kullanıldığı bilinen bir gerçektir. Bu kelimelerle şarklılar yazılmış, türküler söylenmiş, edebi eserler verilmiş böylece artık yüzyıllardır dilde olan bu sözcükler de yerlerini iyice pekiştirmiştir.

Birçok süzgeçten özellikle sadeleşme hareketinden geçerek bugün artık sözvarlığımızı meydana getiren yabancı kökenli kelimelerin dile ilk girişlerinde tepki ile karşılaşmış olduğu biliniyor. Ancak bu tepkilerin bir kısmı sonuç vermiş ve özentî ile alınan ya da dilde zaten o kavramı karşılayan güzel bir sözcük var olduğu için Türkçesi kullanılan ve yabancısı tutunamayan kelimeler olmuştur.

Dilin gelişim ve değişimine bağlı olarak katkı sağlayan ve günümüzde artık malımız kabul ettiğimiz kelimeler bu çalışmanın da konusunu meydana getirmiştir.

Dilimizdeki yabancı kökenli kelimeler eşanlamlı sözcükleri meydana getirmiş olup ilköğretim öğrencilerinin öğrenmesi gereken bir konudur. Eşanlamlı sözcükler bulmaca çözer gibi eğlenceli bir yolla öğretildiğinde çocukların severek öğrendiği sözcüklerdir. Yabancı kelimelerin özellikle Arapça terimlerin yıllarca çok tartışılmasına rağmen birçoğunun dilde kalıcı olduğunu görmekteyiz. Her ne kadar özellikle fen bilimleri açısından Türkçe terimler çoğunlukla kullanılıyorsa da gramer ve edebiyat alanlarında Arapça kelimelerin hâkimiyeti sürmektedir. Örneğin, çocuklara “Eylem (fiil), sıfat (önad), zarf (belirteç), kelime (sözcük), yazım (imla)” vb. şeklinde öğretmek bazen öğrencilerin kafasının karışmasına sebep olmaktadır. Gerçi Milli Eğitim Bakanlığı Türkçe kelimeleri kullanmayı uygun görüp kitapların böyle hazırlanmasını istiyor ve sınavlarda böyle soru soruyorsa da pratikte bu durum ders veren öğretmenin sıkça kullanmayı tercih ettiği kelimelere de bağlı oluyor. Ayrıca gramer öğretiminde yaşanan bir başka zorluk ise Türkçe kelimelere göre belirlenen kuralların (ünlü ve ünsüz uyumu kuralları gibi) asırlardır dilde kullanılmış olmasına rağmen çoğu bu kurallara uymayan yabancı kökenli kelimelerle çatışması ve kurallara uymayan bu kelimelerin istisnalar oluşturmasıdır. Mesela, büyük ünlü uyumu ararken “kitap, kalem, gazete” vb. kelimeler istisnadır, bu kural aranmaz ve bu kelimeler kurala zaten uymaz, çünkü yabancı kelimedir, denilip birçok istisna yazdırıldığında çocuk Türkçenin bol istisnalı ve dolayısıyla kuralları zor öğrenilen bir dil olduğu fikrine kapılmaktadır.

Tarama sonuçlarında çay (Çince), pijama (Fransızca) vb. sözcükler Türkçeye Avrupa dilleri üzerinden gelmiştir.

Tasnif sonucunda yoğun biçimde karşımıza çıkan sözcükler artık yetişmiş ve yetişmekte olan nesiller için kendi dillerinin ayrılmaz bir parçası olup atılması düşünülemez durumdadır.

Yalnız her devirde olduğu gibi bu devirde de dilimize baskılar vardır ve yeni yetişen kuşakları da dil bilinciyle yetiştirmenin çok önemli olduğu da hatırdan çıkarılmamalıdır. Son yıllarda özellikle İngilizcenin yoğun baskıları görülmektedir. Cep telefonu ve internette (genel ağ) Türkçe karakterlerin olmaması veya kullanıcılardan ek ücret talep edilmesi (cep telefonları için söz konusudur.) Türk kullanıcıları İngilizceyi kullanmaya itmektedir. Bugün için ders kitaplarında yoğun görülmeyen İngilizcenin yıllar içerisinde teknolojinin de yardımı ile vazgeçilemez kelimelerini, torunlarımızın

dilinde görmek söz konusu olabilir. Buna mümkün olduğunca engel olabilmek için kuvvetli bir dil bilincini topluma hızla aşılmalıyız. Tabii akılda tutulması gereken, küreselleşen dünyada canlı bir varlık olan dilin birçok unsurdan etkilenmesinin kaçınılmaz oluşudur. Ancak alınacak tedbirler ile dilin sisteminin bozulmasına engel olunabilir. Bu tedbirlerden birinin sonucunu günümüzde hemen hepimiz kullanmaktayız. Tüm dünyada “computer” olarak adlandırılan cihaz Türkiye’de Türk aydınlarının çalışması sonucu “bilgisayar”; “mouse”, “fare”; “printer”, “yazıcı”; “mainboard”, “anakasa” vb. kelimeleri ile adlandırılmaktadır. İşte bu ve benzeri çalışmalar dil bilincinin hem bir göstergesi hem de teknoloji ile gelen dil baskısına bir baş kaldırıştır. Burada Milli Eğitim Bakanlığı’na, Türk Dil Kurumu’na, yazılı ve görsel medyaya büyük görevler düşmektedir. Gerçi birçok kaynakta başta TDK olmak üzere sorumluluğu olan kurum ve kuruluşların görevini yerine getiremediği dile getirilse de halka dil bilincini kazandırma görevini herkes yüklenmelidir. Çünkü dil milleti millet yapan en önemli ögedir. Dilini koruyamayan zaman geçtikçe vatanını ve özgürlüğünü de koruyamaz, tarih bu durumu çok net biçimde bize göstermektedir. Isparta kılıcıyla Atina’yı yendi. Kısa bir süre sonra Atina, dil ve kültürü ile Isparta’yı esir aldı, örneğinde olduğu gibi.

Dil, bir milleti ayakta tutan en temel unsurdur. Yaşar Kemal, Filler Sultanı ile Kırmızı Sakallı Topal Karınca romanında fillerin karıncaları yok etme planlarını şöyle anlatır: “En baştaki sorun dil,” dedi sultan. “Bunu unutmayın. İlk önce dillerini unutup karıncalıktan çıkacaklar, fil olmak için can atacaklar. Durmadan fillere öyküneceklerdir. Her karıncanın içinde bir fil padişahı yatacak. Karıncaların kellelerini kesmektense dillerini kesmek daha doğrudur. Anladınız mı dediğimi? ”

Türkçe asırlardır yaşayan, yıllar geçtikçe daha da zenginleşen bir dildir ve sözvarlığında belli orandaki yabancı sözcüğü bazen kendi ses özelliğine göre şekillendirmiştir, bazen de olduğu gibi kabul etmiştir, bu durum dilimizin gücüne ve güzelliğine katkı yapmıştır ve dilimizi zenginleştirmiştir.

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ YABANCI KELİMELER LİSTESİ

6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki

Yabancı Kelimeler

1) DOĞU KÖKENLİLER

*ARAPÇA

acaba
acele
acil
adalet
adam
âdet
af
af ol-
âfâk
ahize
ahval
aile
ait
akıl
akraba
alaka
âlem
alet
allah
ama
an
arap
arş
asıl
asil
asker
asla
ayar
aynen
aziz
bakkal
basit
bazı
beden
bereket
beyaz
beyit

billur
bina
cadde
cami
celâl
cennet
cep
ceriha
cesaret
cevap
ceviz
ciddi
cihaz
cila
coğrafya
cumhuriyet
cümle
dahili
daima
daire
dakika
dalalet
davet
defa
defalarca
derece
ders
devam
devam et-
devir
devlet
dikkat
din
divit
dolap
dünya
ebet
ecdat
elbet
elbette
elbise
elim
elmas

emel
emin
emir
emmi
emsal
entari
esas
eser
esnaf
etraf
evlat
evvel
evvela
ezan
ezel
fakat
fakir
fakru zaruret
fark
fasıl
fazla
feda
findık
fırsat
fıstık
fikir
filanca
fiyat
gaflet
galiba
galibiyet
galip
garip
gurur
gurur duy-
haber
hain
hak
hakkı
hâl
hala
halk
hamam
hapis
harap düş-
harç
hareket
harf

haricî
harita
harp
has
hasret
hat
hatıra
hatta
hattat
hava
hayal
hayal kur-
hayat
hayır
hayret
hayvan
hazır
hazine
hedef
helâl
helva
hesap sor-
heyecan
heykel
hırka
hikâye
hilâl
his et-
hitabe
hitap
hizmet
hizmet et-
hokka
hoş
hükümet
hür
hürriyet
ırk
icat
icra
idare
iflas
iftihar
ihanet
ihtiyar
iklim
iktidar
ilaç

ilahi
ilan
ilave
ilelebet
iman
imkân
insan
inşa
isim
istifa
istikbâl
istiklâl
isyan
işaret
işgal et-
itibaren
itiraz
izin
kabahat
kabiliyet
kabul
kader
kafa
kafes
kahkaha
kalbur
kale
kalem
kalp
kapan
karanfil
karar
kasaba
kasım
katiyen
kayıp et-
kelime
kere
keşif et-
keyif
kırmızı
kıyafet
kıyamet
kıymet
kibir
kibrit
kitap
kubbe

kudret
kule
kurban et-
kusur et-
kuvvet
külfet
küre
kürsü
lazım
lisan
lokma
lütfen
maaş
mabet
macera
macun
madde
mahiyet
mahkûm
mahrum et-
mahsul
makam
makas
malzeme
mânâ
mantık
manzara
masal
mavi
mayasıl
maymun
mecburiyet
meclis
medeniyet
medrese
mektup
memleket
menfaat
merak
merak et-
merhem
merkez
mermer
mescit
meslek
meşhur
metin
mevcudiyet

mevcut
mevsim
meydan
mezar
mezun
millet
millî
mimar
minare
miras
misafir
muallim
mucit
mucize
muhafaza
muhafız
muharebe
muhtaç
mukavva
murat
musiki
mutlaka
mücadele
mücevher
müdafaa
müdafaa et-
müdür
müfettiş
mükemmel
mümessil
mümkündür
müreccet
mürekkep
müstevli
müthiş
müttefik
naaş
nal
nefes
nehir
neşe
nihayet
nokta
nur
ömür
raf
rağmen
rahat

rakam
razı
razı ol-
resim
ressam
ret et-
rica
ruh
rütbe
saat
sabah
sabır
sabun
sahil
sahip
sahip ol-
samimiyet
sanat
saatçı
sanayi
sandalye
sandık
satır
sayede
sayfa
sebep
secde et-
seda
sedef
sefer
selam
sene
sevda
seviye
seyir
sıfat
sıfır
sınıf
sihir
silah
simit
siyasi
sofra
sohbet
sokak
surat
suret
süratle

şafak
şahsî
şair
şarkı
şart
şehadet
şehit
şekil
şemsiye
şerait
şerefe
şey
şiddet
şiir
şikâyet
şirket
şüheda
şükür
tabak
tabiat
tabii
tahmin
tahümmül
takke
takvim
talih
talip
tam
tamam
tamamen
tamir
tandır
taraf
tarif
tarih
tarz
tedbir
tehlike
tekrar
telaş
tellal
temsil
temsil et-
teşekkür
tevhit et-
tezahür et-
tıp
tıpkı

tomar
tuhaf
vaat
vadi
vah
vahim
vakit
vatan
vazife
ve
vecd
vücut
yahu
yani
yetim
zafer
zahmet
zalim
zaman
zapt et-
zarar
zarf
zaten
zayıf
zekâ
zevk
zihin
ziraat
ziyaret

*FARŞÇA

aheste
armut
arzu
ateş
ayna
baca
bahar
bahçe
bazen
bedbaht
bedhah
bent
beraber
bitap
bülbul
cam

camî
cânân
canavar
canım
cemiyet
cephe
ciğer
cüda
çabuk
çamaşır
çare
çehre
çember
çene
çeşit
çeşme
çift
çiriş
çoban
çöp
çuval
dert
destan
devam
dost
duvar
düşman
eğer
eyvah
ezber
garp
gerdan
gül
hafta
han
hasta
hayli
hem
hemen
henüz
hep
her
herkes
hiç
horoz
hüda
kadar
kağıt

kâh
kahraman
kavga
kenar
kervansaray
kese
ki
kil
kilim
köfte
kör
kösele
köşe
köşk
kulübe
kurnaz
laf
meclis
meğer
mektep
menekşe
meyve
mum
müjde
mümkün
nam
nem
padişah
para
parça
pazar
pembe
pencere
pençe
perçem
perde
peygamber
rağmen
rehber
renk
rüzgâr
sade
saray
saye
saz
sefer
sel
serbest

sert
siper
siyah
şehir
şehzade
şirin
ta
tahta
taklit
tane
taraf
taze
tebeşir
terk
tohum
ümit
viran
yadigâr
yahut
yâr
yegâne
zemin
zengin
zincir
zirve
zor
zorunda

*SOĞDCA

kent

*MOĞOLCA

kurultay
şölen

**KARIŞIK KÖKENLİLER

*ARAPÇA +TÜRKÇE

amansız
bereketli
beyazımsı
cevapsız
cumhurbaşkanı
dostluk
evlatlık
farklı

farklılık
habersiz
hatırla-
hatırlan-
havacılık
havalan-
hayâsızca
hayırlı
hayranlık
hazırlık
heyecanlan-
heyecanlandır-
hiddetli
iddialaş-
imzalan-
imzalanan
ispatlamak
kararlaştır-
kefensiz
kıtlama
kıyafetli
kıymetli
kitaplık
kusursuz
kürecik
mavilik
mektupluk
mektupsuz
mektupsuzluk
memleketlisi
mezarlık
münasebetsiz
nasıl
nasırlaş-
okkalı
rahatsız et-
riyasız
sedasız
seyirlik
şanlı
takkeli
tamirci
tarafsız
tarifsiz
tekrarlayan
tekrarlayarak
telaşla
temizlik

temsilci
tertiplenmek
umursamayış
vatandaş
zararlı
zevкли
zeytinlik

*TÜRKÇE +ARAPÇA

bembeyaz
nasıl
nasılsa
pekâlâ
türkü

*ARAPÇA+FARŞÇA

belki
derhâl
hükümdar
kütüphane
sanatkâr
serhat

*FARŞÇA+ARAPÇA

çünkü
hercaî
namahrem
namüsaid
şaheser

*ARAPÇA+ARAPÇA

askerî
milletvekili
mimari

ARAPÇA+FRANSIZCA

kimyasal
siyasal

*TÜRKÇE+FARŞÇA

sonbahar
ilkbahar
sanki

*FARŞÇA+TÜRKÇE

aynamsı

bezirgânbaşı
cankurtaran
canlı
canlılık
cansız
çabukça
çaresiz
dostça
dostluk
dürüstlük
endişelendir-
hastalık
hepsi
herkes
kağıt
köylü
mıhlayış
pahalı
pazarlık
perçemli
pulla-
rastla-
rengârenk
renklendir-
şehircilik
tazele-
ustalık
ümitsiz
yabancı
zenginlik
zırlı

*FARŞÇA+FARŞÇA

kervansaray

2) BATI KÖKENLİLER

*FRANSIZCA KELİMELER

akademi
alfabe
alo
anten
antik
apartman
asansör
astronomi
ataşe

atmosfer
bale
bambu
bant
bisiklet
bloknöt
bütçeyle
ceket
demokrasi
diyafram
doktor
dokümanter
egzersiz
ekonomi
ekonomik
ekran
elektrik
elektronik
enerji
episkop
etiket
fakülte
fanteziler
film
fonograf
frekans
fuar
füze
gaz
grup
istasyon
jeton
kamyon
kanalizasyon
kart
kilogram
kilometre
komik
komisyon
kongreler
koni
konservatuar
kontrol
kültür
kültürel
küp
lider
manyetik

marş
matematik
mesaj
metal
metalik
metre
mini
minyatür
misket
moral kazan-
motor
müze
müzik
naftalin
normal
not
not al-
nükleer
operatör
organizasyon
otomatik
otomobil
pantolon
pastel
patent
petrol
pil
plân
plastik
portakal
pozitif
problem
program
proje
reform
reklam
robot
rol
salon
sandal
santimetre
selenyum
senaryo
sinema
sinyal
sistem
sivil
sosyal

spor
şema
teknik
teknisyen
teknoloji
telefon
televizyon
telgraf
tren
tünel
türbin
ünite
üniversite
vagon
vapur

* ALMANCA KELİMELER

doçent
kuruş

* İTALYANCA KELİMELER

bilye
fırtına
kampanya
gazete
güverte
imparator
liste
makine
moda
mola et-
numara
opera
pırlanta
politika
tersane
tiyatro
tumba
vardiya

İNGİLİZCE KELİMELER

egzoz
futbol
maç
vinç

*YUNANCA KELİMELER

tema

*RUMCA KELİMELER

lapa
avlu
efendi
halat
iskemle
kutu
lamba
liman
litre
masa
okyanus
papatya
salyangoz
sınır
temel

*RUSÇA KELİMELER

manat
şapka

KARIŞIK KÖKENLİLER

*FRANSIZCA+TÜRKÇE

dansçı
depolan-
elektrikli
laiklik
metrajlı
metrekarelik
müziksiz
televizyoncu

*FRANSIZCA+FRANSIZCA

kilogram
santimetre

*İTALYANCA+ TÜRKÇE

postacı

*ALMANCA+ TÜRKÇE

generallik

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer

Alan Yabancı Kelimeler

DOĞU KÖKENLİLER

*ARAPÇA

acaba
acele
acep
adam
âdet
âdeta
âfâk
ahlak
ahval
aile
akıl
alaka
Allah
ama
aman
arş
asap
asıl
asil
aynen
azizim
bahis
basit
bazı
bela
belde
beraat
bereket
beyaz
bilhassa
bina
budala
cadde
cam
cami
can
canan
cehalet
celal
cemiyet
cennet
cep
ceriha
cesur
cevap
ceza
cidden

cihan
cilt
cinayet
cirit
cuma
cumhuriyet
cüda
cüsse
çeyiz
çorba
çul
daima
daire
dalalet
davet
deha
derece
ders
devam
devir
devlet
dikkat
din
divan
diyar
dolap
dua
dükkân
dünya
ebed
edebiyat
ejder
elbise
elim
emel
emir
emsal
enfes
entari
esas
eser
esmer
eşkal
eşref
etraf
evlat
evvel
eylül

ezan
ezel
fakir
falaka
falan
fare
fayda
fazilet
fazla
feda
felaket
fen
fena
fert
ferah
fetih
firsat
fıstık
fiil
gaflet
galibiyet
garip
garp
garaz
gazel
haber
hacı
hafız
hafif
Hak
hak
hakikat
hakiki
hala
hâlâ
halim
halk
hamal
hapis
harabe
harap
harap
hareket
harf
has
hasım
hasret
haşin

hatta
havuz
hayal
hayat
hayır
hazine
hedef
hekim
helal
herif
hesap
heves
heybe
heybet
heyecan
hıyanet
hikâye
hikmet
hilal
his
hitabe
hitap
hizmet
hortum
hukuk
huzur
hüküm
hür
hürmet
hürriyet
hüsran
hüzün
ırk
ibrik
ifade
ihmal
ihtiyar
iklim
iktidar
ilahi
ilan
ilelebet
ilim
imam
iman
imar
imkan
imtihan

imza
inkâr
insaf
insan
isabet
istifa
istikamet
istikbâl
istiklâl
istirahat
işaret
itfaiye
itibaren
itimat
izdivaç
kabahat
kabiliyet
kabul
kadar
kader
kadir
kafa
kafes
kahr
kahkaha
kahve
kale
kalem
kalp
kandil
kasıt
kayıp
kaza
keder
kem
kere
kereste
keşif
kısım
kısmet
kibar
kira
kitap
kitle
kubbe
kudret
kurban
kusur

kuvvet
laf
laklak
lâm
layık
lazım
mabet
madem
maden
mahalle
mahiyet
mahkum
mahrum
mahsul
mahzen
mahzun
mahzunluk
makam
manevi
mâni
mantık
manzara
marifet
masal
masraf
mavi
mavi
mecaz
mecbur
mecburiyet
medeni
medeniyet
medet
mektup
memleket
memnun
memur
mendil
menfaat
merak
merasim
merhamet
merkez
mermer
mesele
meslek
mesut

meşale
metin
mevcudiyet
mevcut
mevki
mevli
mevsim
meydan
mide
miktar
millet
milliyet
mizaç
mizah
mucize
muhabbet
muhafaza
muhtaç
mutfak
mübarek
mücerret
müdafaa
mühim
mükafat
mülayim
mümessil
mürşit
müsaade
müstevli
müşteri
naaş
namussuz
nasıl
nazar
nebi
nefes
nefis
nehir
nesil
neşe
nezaket
nihayet
nimet
nisan
niyet
nokta
nur
nutuk

nükte
özür
rahat
rahle
rakip
razi
resim
ressam
rica
rivayet
ruh
ruhsat
rüya
saat
saf
saha
sahi
sahip
sam
sanat
sanayi
sanduka
satr
sayfa
sebep
seccade
secde
sedir
sefa
sefer
sefil
sel
selam
selim
semt
sene
seyahat
seyir
sıfat
sıla
sınıf
sır
silah
siyaset
sofra
sokak
sulh
sultan

sur
surat
sülale
sürat
şafak
şahadet
şahit
şair
şarkı
şart
şefaaf
şehit
şekil
şelale
şerail
şeref
şerefiye
şerit
şey
şeytan
şiddet
şiiir
şikayet
şubat
şüheda
şükür
tabak
tabi
tabiat
takdir
takip
taklit
talim
tamam
taraf
tarih
tatil
tedbir
tehdit
telefon
temiz
temsil
terbiye
tesis
teslim
tespit
teşekkür
teşrin

tetik
tevhit
tez
tezahür
tıbkı
tılsım
tirşe
tuhaf
türbe
umur
ücret
vaat
vahim
vahşet
vaki
vakit
vatan
vazife
ve
vecd
velvele
vesile
ya
yahu
yani
yegane
zafer
zalim
zaman
zamir
zapt
zarar
zat
zaten
zekâ
zevk
zıt
zifir
ziyaret

*FARŞA

ahır
arzu
ateş
ayna
bahar
bahçe

bari
bedhah
bent
beraber
beygir
birader
bitap
canavar
ciğer
çadır
çamaşır
çare
çarşaf
çehre
çember
çene
çengel
çerçeve
çeşme
çeyrek
çift
çifte
çile
çirkin
çorap
çöp
çuha
çuval
defter
dert
derviş
diğer
duvar
dürüst
düşman
efsane
eğer
enderun
ezberle-
fes
fişek
gerçi
günah
hafta
hayli
henüz
hep
her

hiç
hoca
hoş
hoşbeş
hoşnut
hurma
huy
Hüda
hüner
kâğıt
kahraman
kâr
karpuz
kavga
keman
kese
keşke
ki
kilim
kilit
kin
kireç
kör
köşe
köşk
köy
kulübe
külhanbeyi
leylek
maytap
meşe
mum
müjde
nar
pabuç
padişah
paha
para
parça
pazar
pencere
peygamber
post
rehber
rüzgar
sade
saray
saye

sepet
serbest
sert
serüven
servi
sipahi
siper
sümbül
şanlı
şayet
şehir
şeker
şirin
tahta
taze
ten
tez
tezgah
usta
üstat
zengin
zincir

*SOĞDCA

Kent

KARIŞIK KÖKENLİLER

*ARAPÇA+TÜRKÇE

ahbaplık
akılcılık
akıldışı
akıllı
aniden
bereketli
cesaretlen-
cevapla-
cezasız
cinaslı
ciritçi
cumhurbaşkanı
cumhuriyetçilik
dâhilî
devamlı
devletçe
dikkatsiz
duacı

dükkanlı
efkarlan-
evvelce
farklı
faydalan-
faydasız
fukaracık
gariplik
hafifçe
haklı
haksızlık
halbuki
halkçılık
halkevi
hareketli
harici
havalan-
hayasızca
hazırlık
hesapla-
hesaplı
hiddetli
ihmalkarlık
ihtiyarlık
ilahi
ilmi
imamlık
inkılapçı
insafsız
insafsızca
insanlık
insanoğlu
kefensiz
kemerli
kıpkırmızı
kıymetli
kitaplık
kudretli
kurnazlık
kuvvetli
lüzumlu
mahmuzla-
mavilik
memurluk
meraklı
millî
milliyetçilik
mimarlık

müderislik
namusuz
niyetli
noktalama
rahatla-
rahatlık
sahici
sanatsal
sanatsever
sanatsız
seyirci
seyret-
sihirli
siyasi
şahsi
şairlik
şanlı
şiddetli
taklitçilik
tamamen
tamamla-
tarafsız
tavırlı
tehlikeli
tehlikesiz
tuhaflık
zararlı
zayıflık

*ARAPÇA+ FARŞÇA

belki
hapishane
kahvehane
kütüphane
mademki
namahrem
peşinat
sanatkar
seyahatname
silahtar
şairane
şamdan
veya

*ARAPÇA+ FRANSTZCA

siyasal

*TÜRKÇE+ARAPÇA

bembeyaz
bilim adamı
çelebi
masmavi
nasıl
tertemiz
türkü

*ARAPÇA+TÜRKÇE+FARÇA

halbuki

*FARŞÇA+TÜRKÇE

bahtiyarlık
bedestenli
camekânlı
can kulağı
candan
canlan-
canlılık
cömertçe
çabucak
çeşitli
çileli
çirkinleştir-
çobansız
desteklen-
dostsuz
duvarsız
hiçbir
hiçbir
kavgacı
kilitli
köşe başı
kulübecik
lekecik
menevişli
nazlı
parçala-
pazısız
perdeli
pilavlık
rastla-
rüzgarsız
sadeleştir-

serbestçe
sertleş-
şirinleş-
ustalık
zehirle-
zehirli
zenginleş-
zenginleştir-
zırlı
zincirle-
zorla-
*FARŞA+ARAPÇA
namüsaid
amüsaid
müsaid
üsaid
said
ait
it
t

serhat
erhat
rhat
hat
at
t

sümbüli
turuncu

*TÜRKÇE+FARŞA

ilkbahar
sanki

*ARAPÇA+ARAPÇA

fiili
fikri
hissi
İnşallah
maşallah
milletvekili

*FARŞA+FARŞA

çünkü

herkes
peribacası
yahut

* FARŞA+YUNANCA

zoraki

3) BATI KÖKENLİ KELİMELER

*FRANSIZCA

antoloji
artist
balkon
ceket
desen
didaktik
direksiyon
doktor
ekonomi
endüstri
enstitü
epik
espri
festival
file
film
filozof
folklor
garson
gondol
gram
ideal
kamyon
kanal
karakter
kilo
kompozisyon
konser
konservatuar
kültür
lider
lirik
mağaza
manken
marş
mersi
mesaj

metre
metropol
mil
mini
müzik
motif
motor
müze
not
oksijen
onur
otel
oto
palmiye
panik
park
pastoral
patron
piknik
plan
polis
portakal
pötikare
profesör
program
roman
santimetre
sembol
silindir
sinema
sistem
somya
sosyal
spor
şans
şimendifer
teknoloji
telefon
televizyon
trafik
tren
turist
turizm
üniversite
vapur
virgül
vitrin

*İTALYANCA

antika
diploma
fabrika
fanila
firtına
foya
gazete
gazino
kanca
karyola
kasa
korna
lira
lira
lira
politika
tersane
tiyatro
tulumba

*İNGİLİZCE

futbol
maç

*RUMCA

alay
anahtar
biber
bodrum
bre
çiroz
efendi
fesleğen
fidan
flurya
iskemle
kangal
kerevet
kilise
kiraz
liman
limon
lodos
mayıs
mil
olta

sandal
sınır
temel

*RUSÇA
ruble

*MACARCA
soba

KARIŞIK KÖKENLİLER

*FRANSIZCA+TÜRKÇE
asfaltla-
ekonomik
kültürel
laiklik
liderlik
sistemli
sportif
telefonlaş-
turistik

*İTALYANCA+TÜRKÇE
fırtınalı
gazeteci

*RUMCA+TÜRKÇE
sandalcı

*LATİNCE+TÜRKÇE
ağustos böceği

8. Sınıf Ders Kitabındaki Yabancı Kelimeler

1)DOĞU KÖKENLİLER

*ARAPÇA
acaba
acele
aciz
adam
âdetâ
adi
adli
adliye

âfâk
ahval
aile
ait
akıl
aklen
akraba
âlâ
alâlade
âlem
aman
ameliyat
an
arazi
arıza
arş
asap
asıl
asil
asker
asla
ateş
aynen
azamet
azap
azim
bahar
bahis
bakkal
bariz
basit
bazen
bazı
bedel
beden
belediye
berrak
bilâkis
billur
bina
bizzat
buhar
burç
cadde
cahil
cami
cebir
cehalet

celâl
cenaze
cennet
cep
ceph
ceriha
cesaret
cesur
cetvel
ceza
cezbe
cilt
cins
cisim
coğrafya
cuma
cumhuriyet
cübbe
cümle
dâhi
daima
daire
dakika
dalâlet
dava
defa
defter
deha
dehşet
derece
ders
dev
devam
devir
devlet
dikkat
din
dolap
dua
dünya
ebed
ecel
edat
edebiyat
edep
elbet
elim
emanet

emel
emin
emir
emmi
emsal
esas
eser
eşya
evlât
eylül
ezan
ezel
faaliyet
facia
fakat
fakir
fare
fark
fayda
fazilet
fazla
feda ol-
fedai
felaket
fen
fesad
fıkra
fındık
fırka
fırsat
fiil
fikir
filan
fukara
gaflet
galibiyet
gam
garp
gayet
gayri
gıda
gurbet
gurur
haber
hac
hacı
hafif
hafta

Hak
hakkı
hâl
hâlâ
halk
hamam
hapis
harap
harç
hareket
haricî
harikulade
harp
hasbihâl
hasret
hassa
hata
hatır
hatıra
hatta
hav
hava
hayalet
hayat
hayır
hayır
hayran
hayret
hayvan
hazine
haziran
hazret
hece
hedef
hekim
helâl
her
hesap
heybe
heyecan
hısım
hıyanet
hikâye
hilâl
hile
himaye
his
hitabe

hiza
Hu
hudut
hukuk
huzur
hüküm
hür
hürriyet
ırk
ısrar
ıstırap
ibaret
ibret
iddia
ifade
iflas
ihanet
ihtiras
ihtiyaç
ihtiyar
ihtiyar
ikmal
iktidar
ilaç
ilahi
ilan
ilelebet
ilim
iltihap
iman
imdat
imkân
imza
insan
inşa
intiba
irade
isim
İslam
İslamiyet
ispat
istifa
istiklâl
işaret
iştah
itina
kabiliyet
kadar

kader
kadir
kafa
kafiye
kahkaha
kahve
kahveci
kalbur
kale
kalem
kalibiyet
kalp
kanun
karanfil
karar
kasaba
kasım
kasvet
katar
katil
kâtip
kavim
kavis
kayıt et-
kaza
keder
kelime
kepçe
keşif
keyif
kırat
kırmızı
kısmet
kıt
kıyafet
kıymet
kibar
kira
kitap
kitle
kubbe
kudret
kulunç
kurban
kurban ol-
kusur
kuvvet
kürsü

lâl
lanet
layık
lazım
levha
lütuf
maaş
mabet
madde
maden
mahalle
maharet
mahiyet
mahkeme
mahkûm
mahkumiyet
mahrum et-
mahsus
makam
maksat
mal
mâna
manevi
maneviyat
mâni
mantık
manzume
masal
masum
maşallah
mavi
mazur
mecaz
mecbur
mecburiyet
meclis
mecmua
medeniyet
medrese
mektup
memleket
memnun
memnuniyet
memur
mendil
menfaat
merak
mesele

meslek
meşale
meşhur
meşru
metin
mevcudiyet
mevcut
mevsim
mezun
mide
mihenk
millet
milliyet
minare
mirası
misli
mizah
muavin
muayene
mucize
muhafaza
muhakeme
muharebe
muhaza
muhit
muhtaç
muhtar
muhteşem
mukayese
mutlaka
mübarek
mücadele
mücerret
müdafa et-
müddet
müfettiş
mühendis
mükâfat
mülakat
mümessil
mümkün
mürşit
müspet
müstevli
müşterek
müşteri
mütahassıs
naaş

nabız
namus
nasip
nefes
nefret
nehir
neşe
nev
nezle
nimet
nisan
nokta
nöbet
nutuk
ömür
özür
rağmen
rahat
rahatla-
rahmet
razı
refah
reis
resim
ret et-
rıhtım
rica
rivayet
ruh
rüya
rüzgâr
saadet
saat
sabah
sabıka
sabırlı
safha
sahi
sahip
sahne
sakin
saltanat
samimi
sanat
sandık
sanki
satır
sayfa

secde
sefer
sefil
seher
sel
sema
semt
sene
servet
seyahat
sıfat
sıhhat
sınıf
sır
sır
sırf
sicil
silah
sofa
sohbet
sokak
sual
sultan
suretiyle
sükût
sünnet
şâfâk
şair
şan
şarap
şart
şehadet
şehit
şekil
şerait
şeref
şerit
şey
şiddet
şir
şirket
şöhret
şüheda
şükür
şüphe
taassup
tabak
tabaka

tabiat
tabii
taç
tahayyül
tahriş
takat
takdim
takdir
takip
takke
taklit
talih
talim
tam
tamir
tarih
tas
tasvir
tatbikat
tatil
tavır
tavsiye
tayin
tazyik
tecrübe
tedavi
tehlike
teklif
tekmil
telaş
tembih
tembih et-
temkin
ten
tencere
tenezzül
terbiye
tereddüd
terk
teslim
teşbih
teşekkür
teşkil
teşrif
tetkik
tevhit
tezahür
tiftik

tuhaf
tüccar
türbe
ufuk
usta
üslup
vaat
vaaz
vadi
vah
vahim
vakit
valide
vatan
vazife
ve
veba
vecd
veda
vezin
vicdan
ya
yani
zabit
zafer
zahmet
zaman
zan
zapt
zarar
zarf
zaten
zatülcenap
zayıf
zekâ
zeki
zevk
zıt
zihniyet
zil
zira
ziyade
ziyaret

*FARŞÇA
aferin
arzu

avare
ayna
badem
bağ
bahçe
bahçıvan
bari
bedhah
bent
beraber
bestekâr
beter
beygir
beyhude
biçare
bitap
bülbul
cam
cambaz
cân
cânân
canavar
ciğer
cömert
cüda
çabuk
çadır
çare
çarşaf
çarşı
çehre
çember
çerçeve
çeşit
çeşme
çeyrek
çınar
çırak
çift
çifte
çirkin
çoban
çorba
çünkü
dert
derviş
destan
dev

diğer
dost
dsetek
dut
duvar
dürüst
düşman
efsane
gerdan
gül
gümrah
han
hanedan
harman
hem
hemen
henüz
hep
hiç
hiç(bir)
hoca
horoz
hoş
hoşaf
Hüda
isim
kahraman
kavga
kayısı
kel
kese
keşke
kevgir
ki
kin
koz
köy
kurnaz
küstah
laf
leke
merdiven
meşin
meyve
mintan
müjde
naçar
nam

nankör
nar
nişan
padişah
paha
para
parça
pazar
pazı
pehlivan
pencere
perde
perişan
peynir
pirinç
pişman
post
rehber
revan
rüzgâr
sade
sarhoş
saz
sepet
serbest
sermaye
serseri
sert
serüven
servi
sipariş
siper
sirke
sitem
siyah
şehir
şeker
tahta
tane
tav
tazı
tembel
tenha
tohum
tülbent
yaban
yâd
yahut

yâr
yasemin
yegâne
zengin
zincir vur-
zira
zor

*SOĞDCA
kent

KARIŞIK KÖKENLİLER

*ARAPÇA+TÜRKÇE

adaletsizlik
adamcağız
adilik
ahlakî
ahlaksız
akılcılık
akıllı
alakasız
amtkabir
arapça
arzu
askerî
askerlik
ateşçilik
cesaretlen-
cezaevi
cezalandır-
ciltlik
cinaslı
cumhurbaşkanı
çeşitli
dahilî
dinî
edebî
edepsizlik
esmerleş-
farklı
farksız
fenalık
fırsatçı
haberlerleş-
haince
haklı

haksız
haricî
hatırla-
hayalci
hayasızca
hayırlı
hayranlık
hazırlanma
hazırlayan
hazırlık
hesapla-
hikayecik
hizmetçi
ihtiyatlı
insancıl
insanlık
isabetsizlik
kabullen-
kafalı
kahveci
kalıplaş-
kararlı
kararlılık
kederlen-
kefensiz
kıymetli
kıymetsiz
kitaplık
kitapsız
kusursuz
kuvvetli
maddî
medenileş-
meraklı
mezarlık
mimarî
mücadeleci
mücadelecilik
müdürlük
nasıl
nihayetsiz
noktalama
nöbetçi
nükteli
rahatça
rahatlık
rahatsız
rahatsızlık

razılık
saatlik
sabahcı
sabıkalı
sabırlı
sabırsızlık
sanatçı
senelik
siyasî
şahsî
şanlı
şehircilik
tamamla-
tarafsız
tarihsel
tavlan-
tekrarla-
temizlen-
teşkilatlı
ticari
vazgeç-
vefasız
vücutlu
yabancı
zalimlik
zararsız
zayıflık
ziyaretçi

*ARAPÇA+FARŞA

belki
cüzdan
derhâl
eczane
hapishane
hükümdar
kahverengi
kervansaray
kütüphane
mademki
minettar
namahrem
veya

*ARAPÇA+FRANSIZCA

siyasal

*TÜRKÇE+ARAPÇA

kurşunî
masmavi
pekâlâ
türkü
yarabbi

*FARŞA+TÜRKÇE

bağcı
bahçeci
besteci
beste-
canlan-
canlı
canlılık
çaresiz
çeşitli
dermansız
dertleş-
destekle-
dostluk
dürüstlük
gerdanlık
hastalık
hiçbir
hoşgörü
hoşlan-
kahramanlık
köylü
kurnazca
küstağça
mertlik
müjdecî
narlı
nazlı
ordugâh
padişahlık
rastlan-
rastlantı
renkli
renksiz
sadeleştir-
sadelik
serserilik
sertleş-
sertlik
vazgeç-
yabancı
zenginleş-

zenginlik
zırhlı
zincirle-
zorbalık
zorla
zorluk

*FARŞA+ARAPŞA

serhat
hastane
namüsait

*TÜRKÇE+FARŞA

sanki
ordugâh
yazıhane

*ARAPŞA+ARAPŞA

edebî
fakr u zaruret
maşallah
inşallah

*FARŞA+FARŞA

sergüzeşt

*ÇİNCE+FARŞA+TÜRKÇE

çaydanlık

2) BATI KÖKENLİLER

*FRANSIZCA

akademi
ampul
anonim
ansiklopedi
antoloji
apartman
astragan
atom
atölye

avukat
banknot
baraj
benzin
dantel
delege
demode
didaktik
direksiyon
direktör
disiplin
diyalog
doktor
dolar
dram
ekip
ekonomik
elektirik
enerji
engizasyon
epik
fakülte
fayton
film
fizik
folklor
frank
fren
gar
gaz
geometri
gram
grup
ideal
idealist
kablo
kamyon
karakter
kauçuk
kilo
kilometre
klinik
konferans
konsültasyon
kont
kontrol
kordon
körfez

kredi
kültür
lise
makinist
marş
mayo
mitoloji
modern
motor
mösyö
müsade
müze
müzik
net
normal
not
noter
onur
orijinal
otel
otobüs
otomobil
paket
pantolon
paragraf
park
pastoral
piyes
plân
polis
potin
prens
profil
pudriyer
rapor
rol
roman
röportaj
salon
santimetre
servis
sosyal
sosyete
şans
şık
şoför
tablo
taktik

teknik
teknoloji
telefon
televizyon
tip
trafik
transatlantik
tren
üniveriste
vagon
vapur
viraj
vites
vitrin

*MACARCA

soba

*ALMANCA

general

*İTALYANCA

Avrupa
banka
bavul
bomba
çapa
diploma
fabrika
fanila
gazete
güverte
imparator
iskarpin
iskele
kamara
kaptan
korna
kundura
lokanta
makine
martı
mola
piyasa
posta

pusula
romatizma
tersane
tiyatro
vida

*İNGİLİZCE

basketbol
dok
hol
maç

*RUMCA

cımbız
efendi
fener
firça
fırın
fidan
filiz
gümrük
iskemle
kestane
kutu
kümes
lamba
liman
masa
mayıs
midye
papatya
sınır
temel
tersane

*İSPANYOLCA

kanarya

*SIRPÇA

kral

*RUSÇA

şapka

**KARIŞIK KÖKENLİLER

*FRANSIZCA+TÜRKÇE

anketçi
anormallik
franklık
kültürlü
lokomotifsiz
makinecilik
onurlu
planlı
tonlama
virajlı

*İTALYANCA+TÜRKÇE

alaturkalık
alafrangalık
banyolu
gazeteci
liralık
pastacı

*RUMCA+TÜRKÇE

cımbızlı
anahtarlık
filizlen-

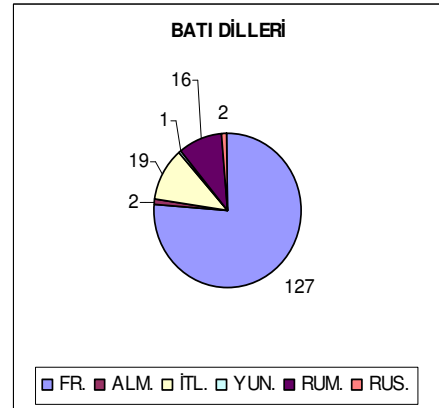
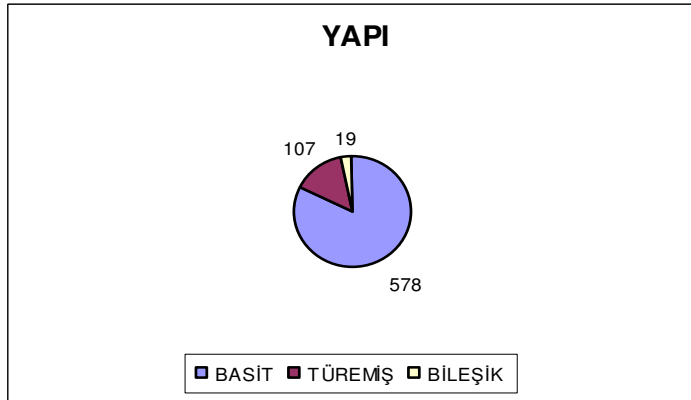
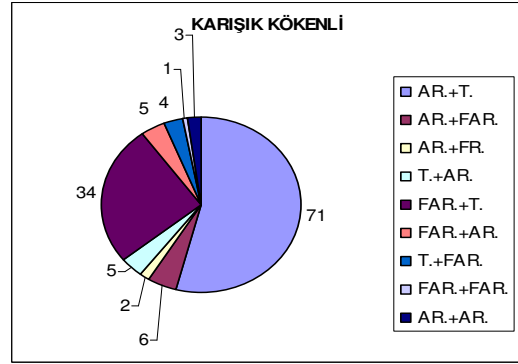
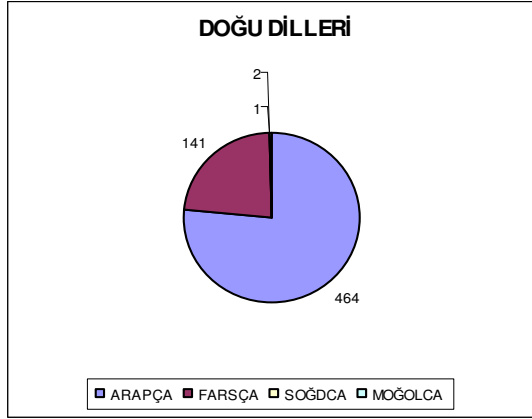
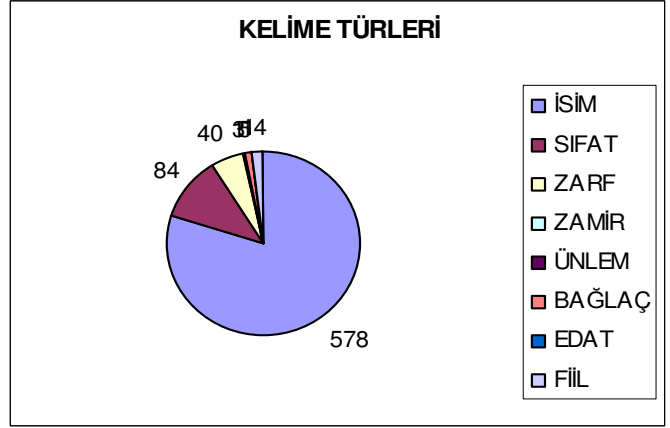
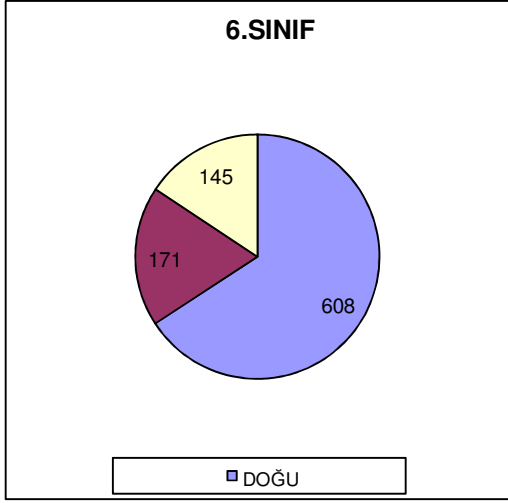
*İNGİLİZCE+TÜRKÇE

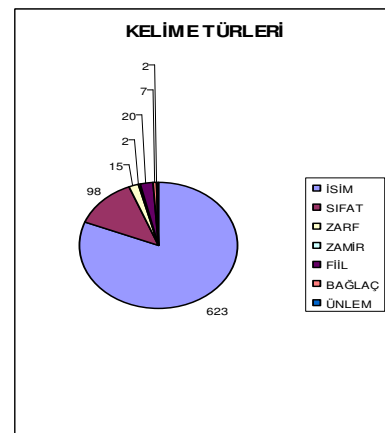
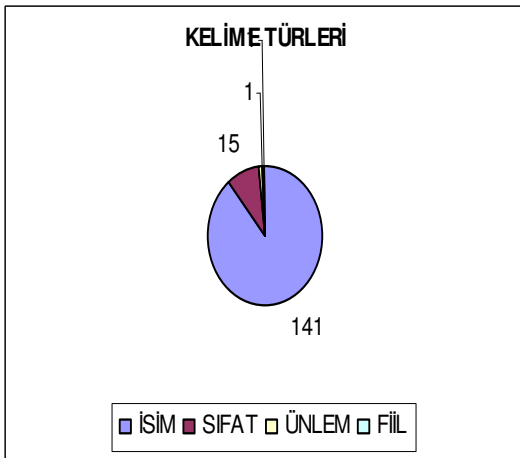
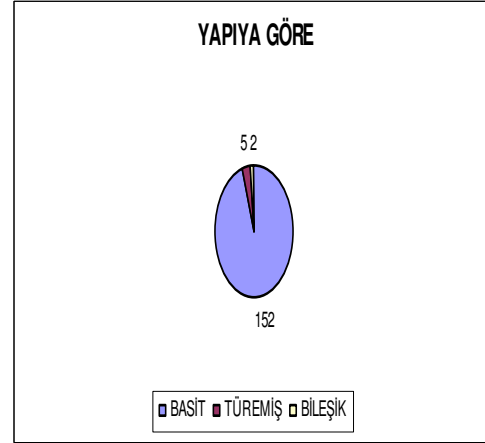
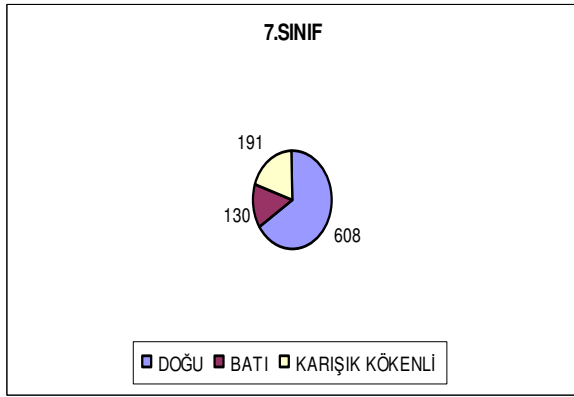
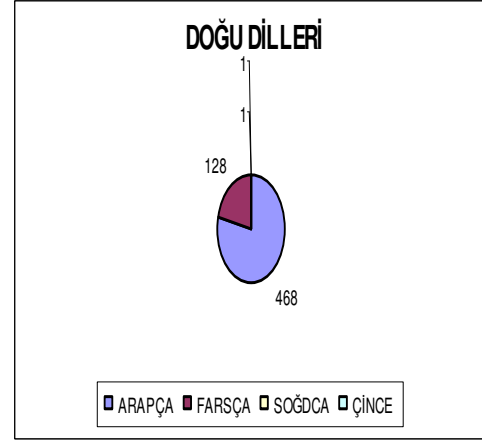
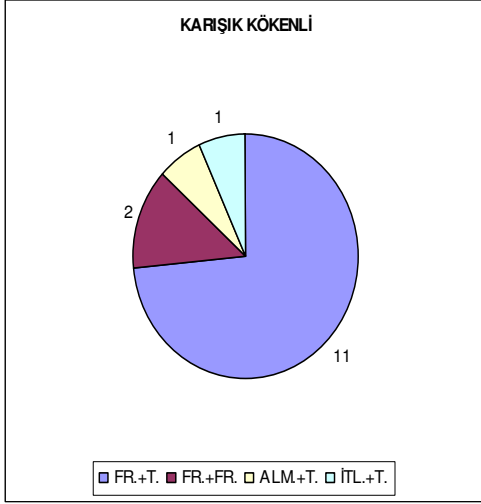
futbolcu

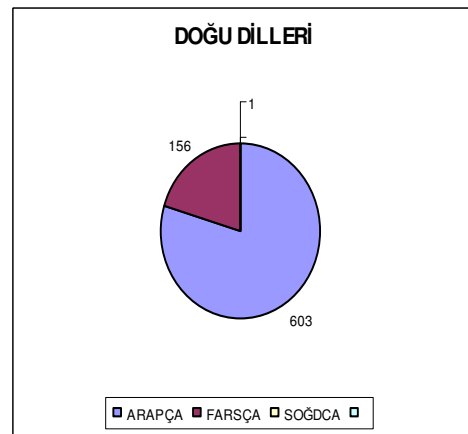
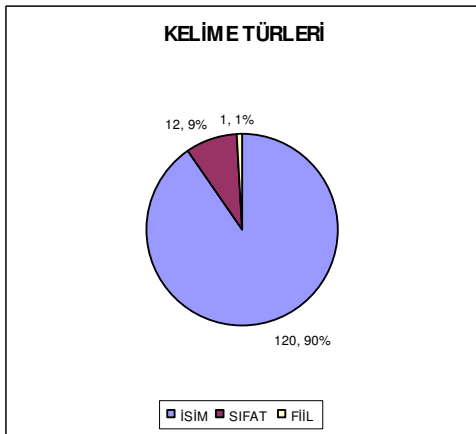
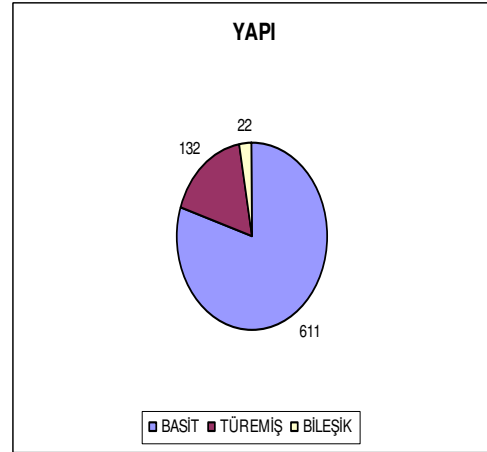
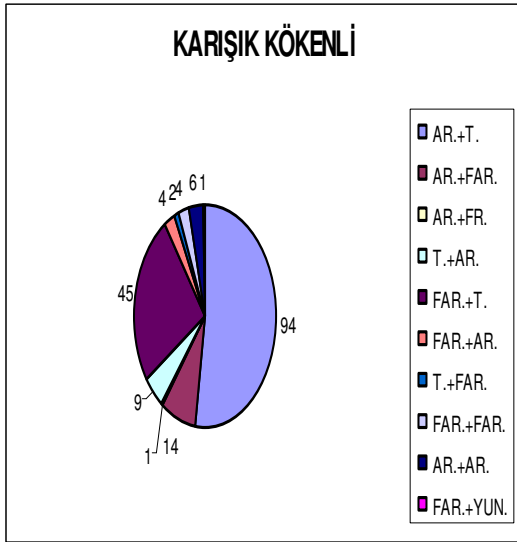
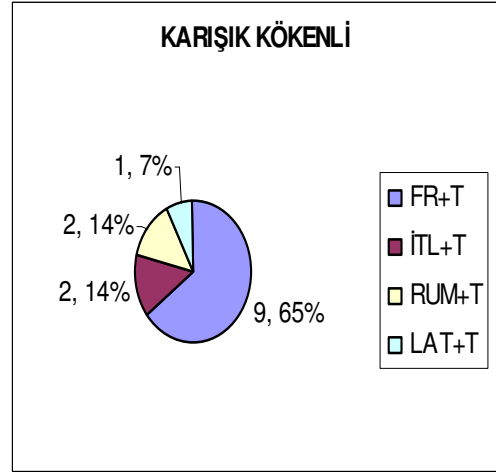
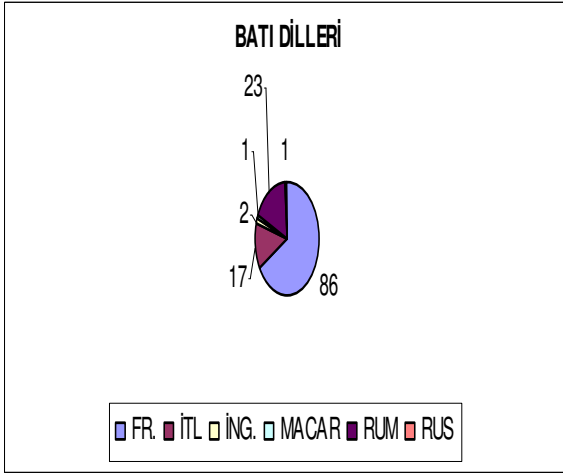
*TÜRKÇE+RUMCA

hanımefendi

GRAFİKLER

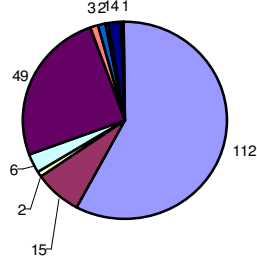

YAPIYA GÖRE

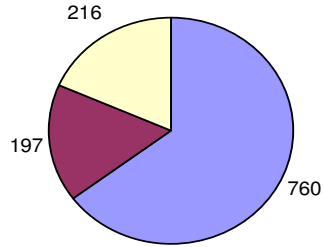
■ BASİT ■ TÜREMİŞ ■ BİLEŞİK

KARIŞIK KÖKENLİ

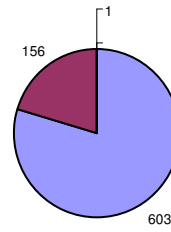
■ AR.+T.
■ AR.+FAR.
■ AR.+FR.
■ T.+AR.
■ FAR.+T.
■ FAR.+AR.
■ T.+FAR.
■ FAR.+FAR.
■ AR.+AR.
■ ÇİN.+FAR+T.

8.SINIF

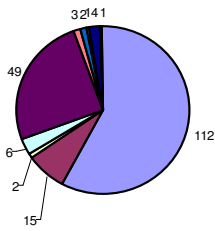
■ DOĞU ■ BATI ■ KARIŞIK KÖKENLİ

DOĞU DİLLERİ

■ ARAPÇA ■ FARŞÇA ■ SOĞDCA

KARIŞIK KÖKENLİ

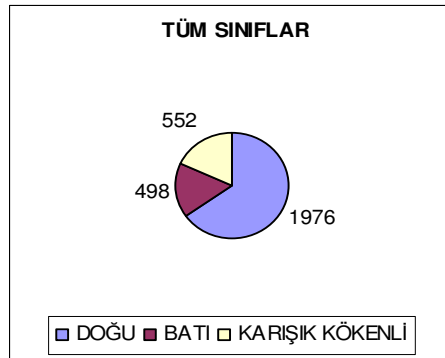
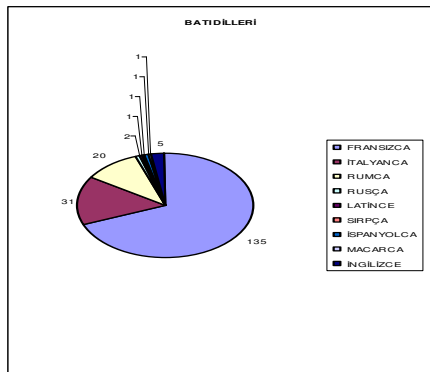
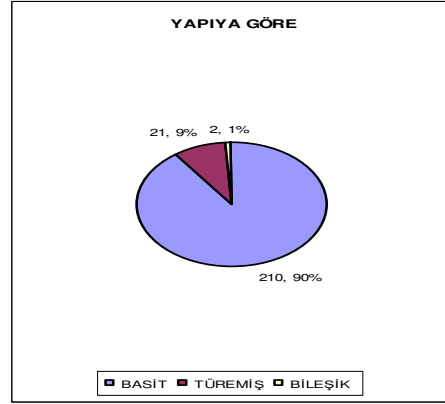
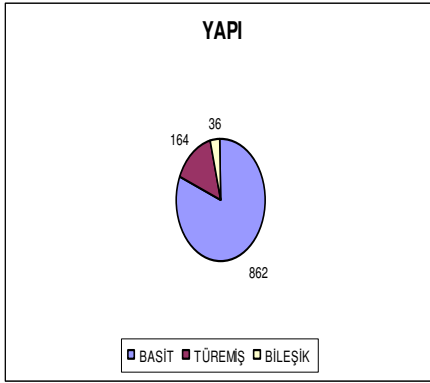
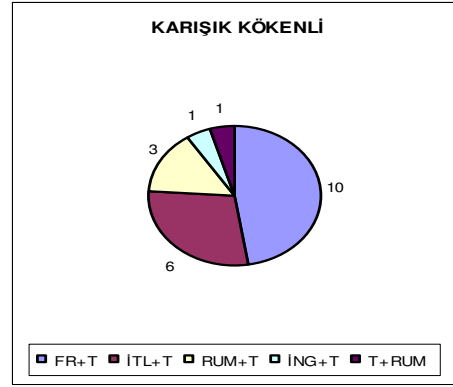
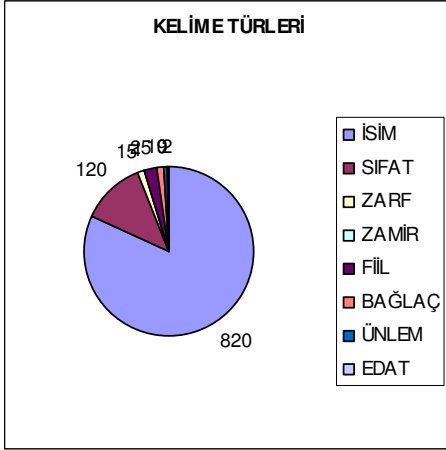

■ AR.+T.
■ AR.+FAR.
■ AR.+FR.
■ T.+AR.
■ FAR.+T.
■ FAR.+AR.
■ T.+FAR.
■ FAR.+FAR.
■ AR.+AR.
■ ÇİN.+FAR+T.

KELİME TÜRLERİ

■ FİİL ■ İSİM ■ SIFAT

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

- Aksan, Doğan. **Türkçenin Sözcükleri** , Engin yay., Ankara 1996.
- Aksan, Doğan. **Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim**, TDK Yay., Ankara 2003.
- Aksan, Doğan. **Türkçenin Sözcükleri** , Engin yay., Ankara 2004.
- Aksan, Doğan. **Türkçenin Gücü**, Bilgi Yay., Ankara 2005.
- Aksan, Doğan. **Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını**, Bilgi Yay., Ankara 2005.
- Banguoğlu, Tahsin. **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 1995.
- Ercilasun, Ahmet Bican. **Dilde Birlik**, Ecdad Yay., Ankara 1993.
- Ergin, Muharrem. **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 1996.
- Ertem, Rekin. **Elibadan Alfabeye**, Dergah Yay., İstanbul 1991.
- Gökalp, Ziya. **Türkçülüğün Esasları**, Bordo Siyah Klasik Yay., İstanbul 2004.
- Gökalp, Ziya. **Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak**, Bordo Siyah Klasik Yay., İstanbul 2004.
- Karaağaç, Günay. **Dil, Tarih ve İnsan**, Akçağ Yay., Ankara 2002.
- Karaağaç, Günay. **Türkçenin Dünya Dillerine Etkisi**, Akçağ Yay., Ankara 2002.
- Gökberk, Macit. **Değişen Dünya Değişen Dil**, YKY, İstanbul 2004.
- Güncel Türkçe Sözlük**, TDK Yay., Ankara 2005.
- Korkmaz, Zeynep. **Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK. Yay., Ankara 2003.
- Öksüz, Yusuf Ziya. **Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi**, Ankara 2004.

- Öztürk, Mürsel. **İki Dilin karşılaştırılması**, TDK Yay., Ankara 2003.
- Porzig, Wolter. **Dil Denen Mucize**, TDK Yay., Ankara 1995.
- Püsküllüoğlu, Ali. **Türkçedeki Yabancı Sözcükler Sözlüğü**, Arkadaş Yay., Ankara 2004.
- Safa, Peyami. **Osmanlıca, Türkçe, Uydurmaca**, Ötüken Neşriyat, İstanbul 1978.
- Mehmedoğlu, Alaeddin, Hatire A. Aliyeva. **Türk Dili Varlığımızdır**, Aşiyen Yay., Adapazarı, 2000.
- Sezgin, Fatin. **Türkçede Batı Kaynaklı Kelimelerin Yoğunluğu**, TDK Yay., Ankara 2004.
- Ülkütaşır, M. Şakir. **Atatürk ve Harf Devrimi**, TDK Yay., Ankara 2000.
- Zülfikar, Hamza. **Terim Sorunları ve Terim Yapma Yolları**, TDK Yay., Ankara 1991.

MAKALELER

- Abdulkadiroğlu, Abdülkerim. “Şöyle Demeyiniz Böyle Deyiniz”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 83–85.
- Ağca, Hüseyin. “Türk Dili Ne İdi Nereye Götürülüyor?”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 18–25.
- Akar, Ali. “Bilgi Çağında Türkçe”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 202–204.
- Akalın, Haluk Şükrü. “Innovation, İnovasyon: Yenileşim”, **Türk Dili**, C. XCII, S. 666, Haz. 2007, s. 483–486.
- Akdemir, Rıza. “Dil Faciası ve Adnan Ötüken”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 31–33.
- Aktaş, Ayfer. “Günümüz Rumencesinde Türkçe Kaynaklı Kelimeler”, **Türk Dili**, C.

XCII, S. 669, Eylül, 2007, s. 484–495.

Aktaş, Ayfer. ” Türkçede Almanca Kaynaklı Kelimeler”, **Türk Dili**, C. XCII, S. 666, Haz. 2007, s. 522–523.

Alkaya, Ercan. “Milli Şuur Eksikliğinin Türkçeye Etkisi”, **Akpınar**, S. 1, Ocak- Şubat 2006, s. 5–8.

Aşgın, Sait. “Türkiye Cumhuriyet’inde Yazı ve Dil İnkılâbı”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 115–124.

Aydın, Mehmet. “Türkçenin Geleceği”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 125–130.

Azak, Gürbüz. “Türkçe Ne Yanda?”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart, 2001, s. 66–67.

Boz, Erdoğan. “RTÜK ve Türkçe”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 133.

Bozkaplan, Şerif Ali. “Bilgisayar Terimleri ve Türkçe”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 139–143.

Buran, Ahmet. “Yabancı Diller karşısında Türkçe”, **Türk Yurdu**, S. 162–163, s. 79–82.

Cemiloğlu, Mustafa. “Ana Dilimiz Türkçe”, **Türk Yurdu**, C.21, S.162–163, Şubat-Mart 2001, s. 83–85.

Büyük, Ünal. “ Geçmiş, Bugün, Gelecek ve Türkçe”, **Türk Dili**, C. XCII, S. 669, Eylül, 2007, s. 603–608.

Cunbur, Müjgan. “Atatürk ve Türkçe”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart, 2001, s. 95–96.

Çongur, H. Rıdvan. “Dil Bayramı ve Anlam Üzerine”, **Türk Dili**, C. XCII, S. 669, Eylül, 2007, s. 474–480.

Delice, H. İbrahim. “ Cumhuriyet Dönemi Türkçesinde Tehlikeli Bir Bozulma:

- Kısaltmaların Söylenişi ”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 153–157.
- Demirbilek, Salih. “ Yazı Dili ve Ana Çizgileriyle Dünden Bugüne Türk Yazı Dilinin Gelişimi ”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 237–242.
- Eminoğlu, Emin. “Söz Varlığına Yabancı Etkiler ve Yabancılaşma”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 243-250.
- Erol-Aslan, Hülya. “Cumhuriyet Devrinde Alfabe Değişikliğinin (Harf Devriminin) Türk Diline Etkisi ”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 251–255.
- Gencan, T. Nejat. “Arap Yazısı ve Türkçe”, **Ulusal Kültür Dergisi**, Kültür Bak., Ekim, 1978, s. 11-16.
- Günşen, Ahmet. “Atatürk’ün Dil Ülküsü Işığında Türkçenin Dünü, Bugünü ve Yarınına Bir Bakış”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 257–270.
- Göker, Osman. “Eskişehir’ de Dili Kirletme Girişimi”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 153–154.
- Karahan, Leyla. “Hüseyin Cahit ve I. Türk Dili Kurultayı”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 200–201.
- Karasoy, Yakup. “Devlet Adamı ve Dil”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 206–210.
- Korkmaz, Zeynep. “26 Eylül 1932, Dil ve Kültür Tarihimizde Bir Dönüm Noktası”, **Türk Dili**, C. XCII, S. 669, Eylül, 2007. s. 403–410.
- Musaoğlu, Mehman. “Atatürk’ün Türk Dünyası, Türkçe Üzerine Söyledikleri ve Günümüz Gerçekleri.”, **Türk Dili**, C. XCII, S. 669, Eylül, 2007, s. 423–464.
- Özkan, Mustafa. “Yahya Kemal’de Türkçe Sevgisi”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 89–95.

- Özçelik, Sadettin. “Türkiye Türkçesinde Kullanılan Türkçe-Arapça veya Türkçe-Farsça Unsurlu Özel Yapılı Kelimeler”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, Ankara 2005, s. 77–78.
- Öztürk, Erol. “ Türkçenin İçinde Bulunduğu Sıkıntılara Bir Bakış”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 297–310.
- Sağır, Mukim. “Nutuk’tan Söylev’e Söylevden Günümüz Türkçesine”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 98–105.
- Sakaoğlu, Saim. “Âşıkların Harf İnkılâbına, Türk Diline ve Türk Dil Kurumuna Bakışları“, **Türk Dili**, C. XCII, S. 669, Eylül, 2007, s. 411–422.
- Sefercioğlu, M. Nejat. “Güzel Türkçemizin Doğu Telaffuzu Meselesi”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 380–381.
- Sefercioğlu, Necmeddin. “Dil Yarası”, **Türk Yurdu**, s. 382–385.
- Şahin, Hatice. “Yazılı Basında Türkçe”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 190–193.
- Tanç, Mustafa. “Türkçede Yabancı Dil Baskısıyla Kaybolan Sözcükler ve Batı Kaynaklı Sözcüklere Türk Dil Kurumunca Türetilen Karşılıkların Kullanımı Gereği Üzerine” , **Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi**, 2005, s. 303–310.
- Tanyol, Cahit, “Dil-Düşünce ve Yazı”, **Ulusal Kültür Dergisi**, Kültür Bak, Ekim, 1978, s. 105–111.
- Tekin, Talat. “Tarih Boyunca Türkçenin Yazısı”, **Ulusal Kültür Dergisi**, Kültür Bak, Ekim, 1978, s. 17–42.
- Tural, Sadık. “Cumhuriyetin Bağımsızlığı”, **Türk Dili**, C. XCII, S. 669, Eylül, 2007, s. 395–402.
- Türkkan, Reha Oğuz. “Türkçemizin Temel Soruları ve Sorunlar”, **Türk Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 407–408.

Tütengil, Cavit Orhan. “ Türk Harflerinin 50. Yılında Bir Durum Değerlendirmesi ”,
Ulusal Kültür Dergisi, Kültür Bak, Ekim, 1978, s. 5–10.

Ünder, Hasan. “Terimler Sorunu ve Felsefe Dili Olarak Türkçe”, **Türk Yurdu**, C. 21,
S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 419–426.

Yaman, Ertuğrul. “Dilimiz Kimliğimizdir: Dilimize Sahip Çıkalım!”, **Türk Yurdu**,
C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 435–439

Yücel, Bilal. “Türkçe Bilincinin Zayıflaması Üzerine”, **Karaman Dil-Kültür ve Sanat
Dergisi**, 2005, s. 107–114.

Zülfikar, Hamza. “Türkçenin İçinde Bulunduğu Sorunlardan Bazı Örnekler”, **Türk
Yurdu**, C. 21, S. 162–163, Şubat-Mart 2001, s. 466–469.

WEB KAYNAKLAR

Çelik, Murat. SMS Türkçesi, [http://www.bugun.com.tr/haberler /021106/ p19758y172.
asp](http://www.bugun.com.tr/haberler /021106/ p19758y172.asp)

Çolak, Ali. “Yabancı İsim, Yasak Aşk” , www.zaman.com.tr. 10.06.2006.

Demir, Nurettin. Popüler Dil Tartışmalarına Dil İlişkileri Açısında,
www.turkcan.com.tr., 06.06.2006.

Hızlan, Doğan. Underground Türkçe, [http :// hurarsiv. hurriyet. com.tr. haber.
14.01.1997](http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/haber.14.01.1997).

Kırbaki, Yorgo. [http :// hurarsiv. hurriyet. com.tr/ goster/haber. aspx ? id= 5616119,](http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5616119)
(17.12.2006)

Kavcar, Cahit. Türkçe'nin Güncel Sorunları, www.turkceciler.com.

Tığlı, Erhan. “Dilimizin Nobranları”, www.turkcan.com.tr.(10.11.2006)

Yücel, Hasan Âli. “Öz Türkçe Nedir?“, www.turkceciler.com. (15.11.1934)

ÖZ GEÇMİŞ

16.04.1983 Diyarbakır doğumluyum. İlk ve ortaokulu Diyarbakır'da, liseyi Elazığ'da okudum. 2002'de yatay geçişle geldiğim Fırat Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nden 2005 yılında mezun oldum. Aynı yıl atandığım Kırıkkale'de Türkçe Öğretmeni olarak çalışmaya devam etmekteyim.